

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НБУВ НАНУ

Реферативний огляд наукових досліджень з правничої тематики

«Праотворчість в умовах воєнного стану
та повоєнного відновлення України»

ВИПУСК 5

КИЇВ 2024

Реферативний огляд наукових публікацій з правничої тематики / Конституційний Суд України, Національна юридична бібліотека, Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ НАН. Київ, 2024. Вип. 5.

Автори-укладачі :

Ю. Половинчак: доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник,

Н. Кушакова-Костицька: доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України,

А. Березельський,

М. Іванова

Випуск 5 Реферативного огляду наукових публікацій з правничої тематики присвячено проблемам правотворчості в Україні в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. На підставі аналізу акумульованих наукових робіт пропонується інфографіка, яка висвітлює динаміку та актуальність окремих напрямів досліджень, насамперед щодо питань реалізації і захисту прав людини під час війни. Рекомендовано для науковців та фахівців у галузі юриспруденції. Аналітичний ракурс

ЗМІСТ

Аналітичний ракурс.....	3
Дисертаційні дослідження.....	10
Статті і тези наукових доповідей.....	21
Матеріали наукових заходів.....	72
Монографії та інші видання.....	81

Аналітичний ракурс

Пропонований реферативний огляд – друге¹ з початку повномасштабного вторгнення дослідження, що охоплює наукові публікації з конституційно-правової тематики із питаннями, актуалізованими війною. Видання включає реферативні дані про 174 публікації (дисертації, монографії, окремі статті, аналітичні огляди, збірники наукових праць, матеріали конференцій, довідники).

За результатами відбору і систематизації текстів наукових досліджень підготовлено узагальнюючий аналітичний огляд основних характеристик цього документального потоку на основі візуальної аналітики з відповідною інфографікою. Документи проаналізовано у першу чергу за тематикою досліджень, для чого було систематизовано та візуалізовано ключові слова.

В результаті аналізу було сформовано перелік понять, що описують основні напрямки досліджень – «тегів», тобто ключових слів. Для деталізації і відповідно точності аналізу було виділено вужчі конкретизовані підтеги, які є складовими тегів першого порядку.

Основний тег	Підтеги
Оборонна функція держави	Правові аспекти нацбезпеки Статус військовослужбовців Обов'язок військової служби Суверенітет і територіальна цілісність
Політична система та державні інституції в умовах війни	Державна влада в умовах воєнного стану (далі – ВС) Виборчий процес під час ВС та в повоєнний період Робота парламенту в умовах ВС Зміни нормативної бази в умовах ВС Функціонування місцевого самоврядування в умовах ВС Громадянське суспільство в умовах війни Правове регулювання інформаційної сфери в умовах ВС Адміністративно-правове регулювання в умовах ВС Цивільно-правові відносини в умовах ВС Трансформації правової науки в умовах війни
Правоохоронна діяльність та судочинство в умовах воєнного стану	Судочинство в умовах ВС Особливості регламентації кримінальної відповідальності в умовах війни Відповідальність за воєнні злочини
Права людини	Захист прав людини в умовах ВС Легітимні обмеження прав людини в умовах ВС
Соціально-економічні відносини в умовах війни	Правове регулювання майнових відносин в умовах війни Трудові правовідносини в умовах воєнного стану
Повоєнне відновлення	
Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів	

¹ Попередній випуск «Конституціоналізм і війна» (2023) представлений на сайті Центру Досліджень соціальних комунікацій: https://nbuviap.gov.ua/images/informaciyini_resursi/ROND%203_23.pdf

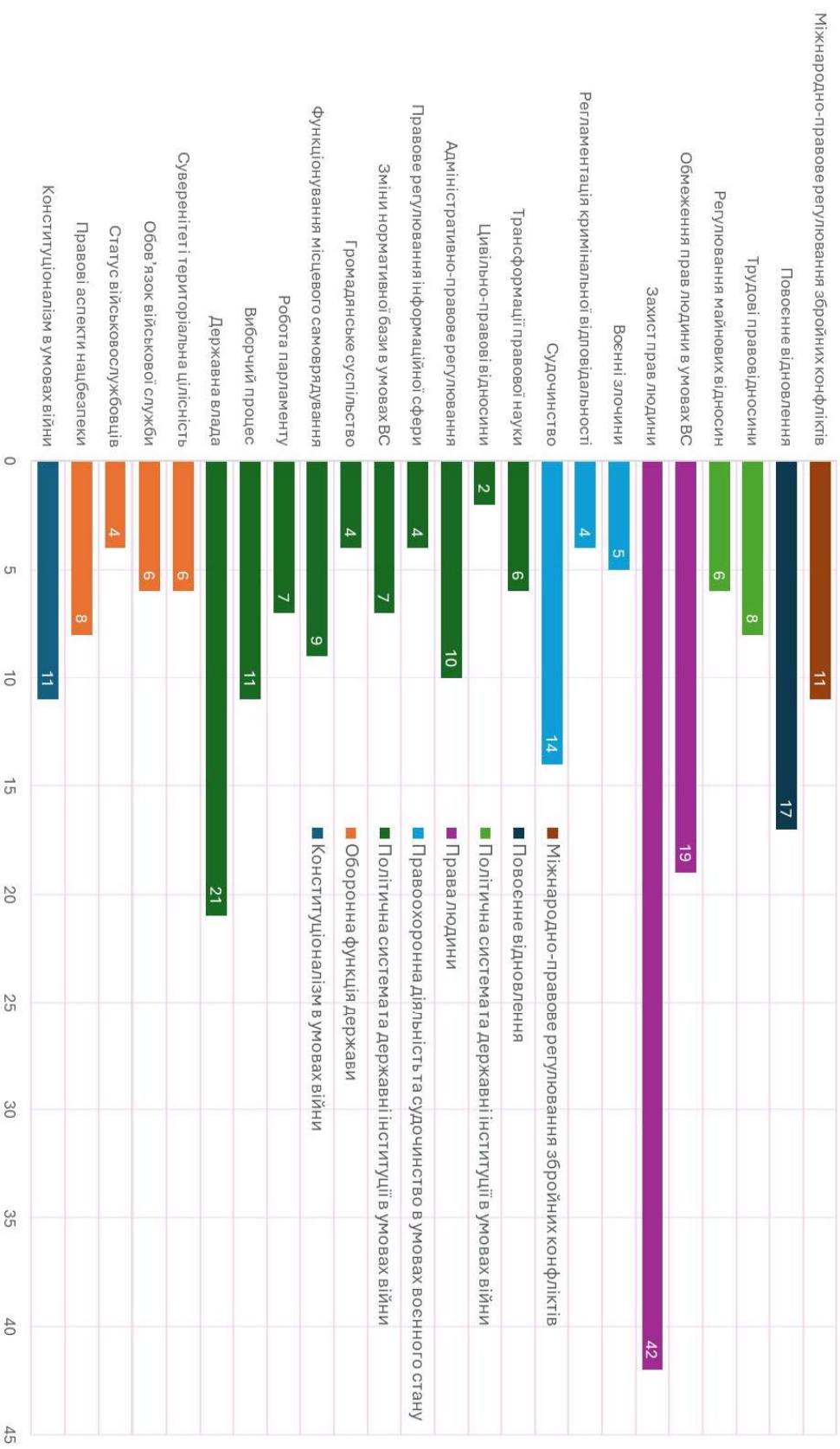

Рис. 1. Розподіл ключових слів першого (узгаальнюючі) та другого (підтеги) порядку

У відповідних діаграмах основні теги та їх підтеги² систематизовані розміром (вказує на інтенсивність згадувань) та кольором.

Розподіл ключових слів першого (узагальнюючі) та другого (підтеги) порядку (рис. 1) вказує на пріоритетні питання в межах загальної теми. Бульбашкові діаграми (рис. 2) сформовані таким чином, що розташування відповідних «бульбашок» вказує на те, як підняті у дослідженнях теми співвідносяться між собою за дослідженою тематикою. Враховуючи розміри відповідних фігур на рис. 1 і 2 та їх розташування, можемо виділити ті аспекти, на яких було зосереджено увагу науковців. Ці показники розглядає також діаграма Парето (рис. 3), акцентуючи увагу на наукових проблемах, що формують ключові тренди інформаційного потоку за визначеною тематикою. Тож у науковому дискурсі щодо питання правотворення в умовах війни найчастіше зустрічаються як актуальна і досліджувана тематика ті проблеми, теги для позначення яких потрапляють у «підсвічену» область графіка.

Отже, найбільш досліджуваним напрямком, як і у 2023 р. залишається висвітлення особливостей функціонування політичної системи та державних інститутів в умовах війни. Цей інтерес, безумовно, визначається з'ясуванням нормативних засад діяльності органів влади усіх рівнів та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану та війни. Зважаючи на суспільний запит (обговорення питань проведення / відтермінування виборів рівного рівня) зростає увага до правового обґрунтування цих процесів. Аналіз інституційної складової (рис. 4) дозволив з'ясувати інтенсивність дослідницького інтересу у зрізі інституцій як суб'єктів правових відносин в умовах війни.

Порівняно із попереднім аналізом, питання мілітарного конституціоналізму набуло розвитку і конкретизації: наголошується конституційний концепт оборонної функції держави, та окремо – пов'язане із обороною питання легітимного обмеження прав та свобод громадян. Дилема урівноваження цих аспектів помітно присутня у науковому дискурсі. У цьому ж контексті наголошується інтерес до різних аспектів партисипаторної демократії, інститутів громадянського суспільства.

У проаналізованому документному потоці зберігається наголос на правових аспектах російської агресії – досліджуються як питання внутрішньої політики (проблематика суверенітету та територіальної цілісності України, правовий статус ТОТ), так і зовнішні правові чинники – дослідження вимог та особливостей правозастосування норм міжнародного права (інституційні складові представлена на рис. 5).

У сфері наукового інтересу залишається питання повоєнного відновлення.

Можна говорити про розширення наукового інтересу до правових засад економічних процесів в умовах війни, зокрема, за рахунок теми земельних відносин.

Окремо варто відзначити, що за результатом аналізу можна виокремити як самостійний напрямок досліджень питання реагування правової науки на воєнні виклики.

² Наведені в таблиці ключові слова у більш лаконічному вигляді використано для підготовки інфографіки

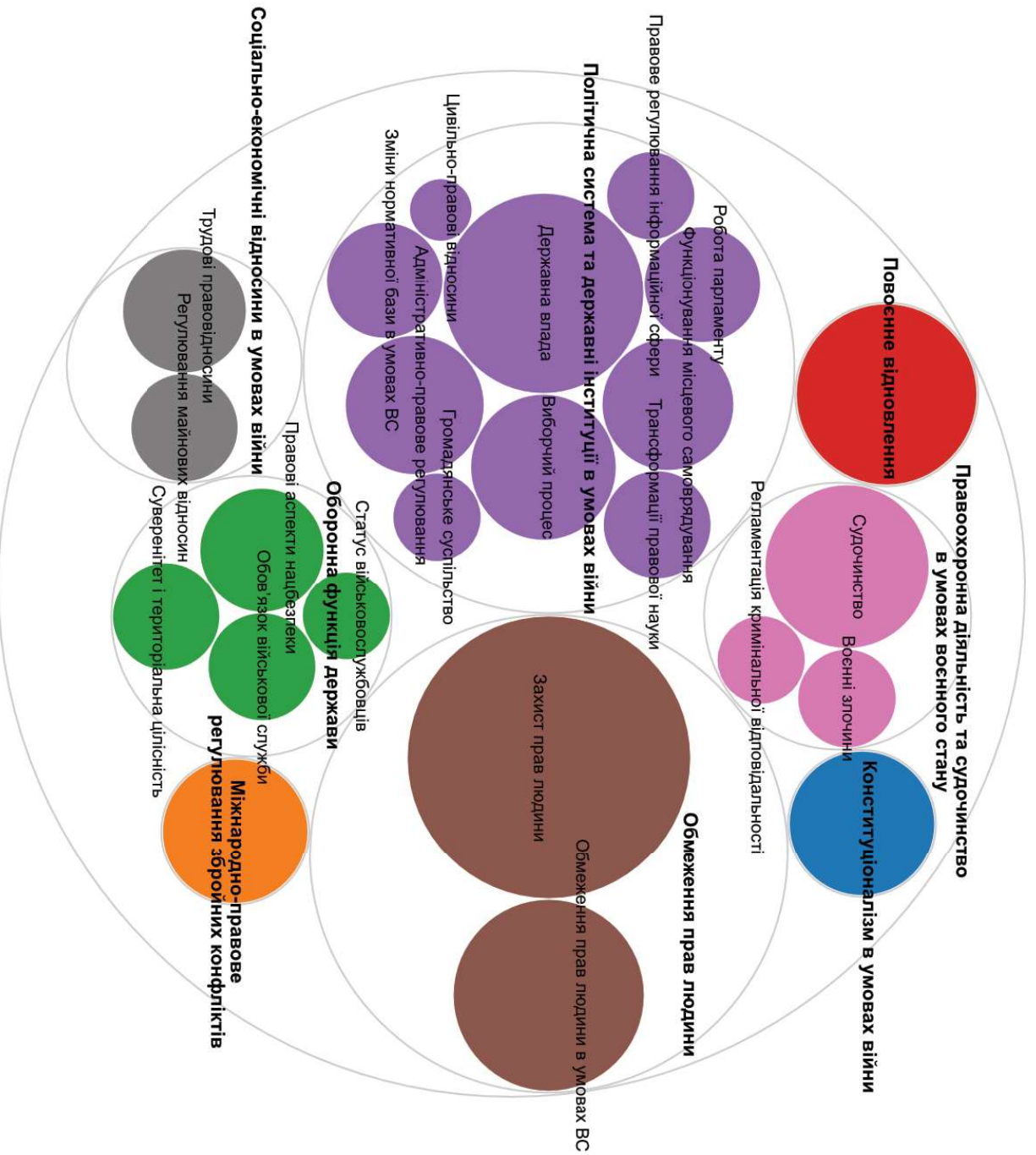

Рис. 2. Ключові слова за групами

Тематичні теги, які формують 80% інформаційного простору (діаграма Парето)

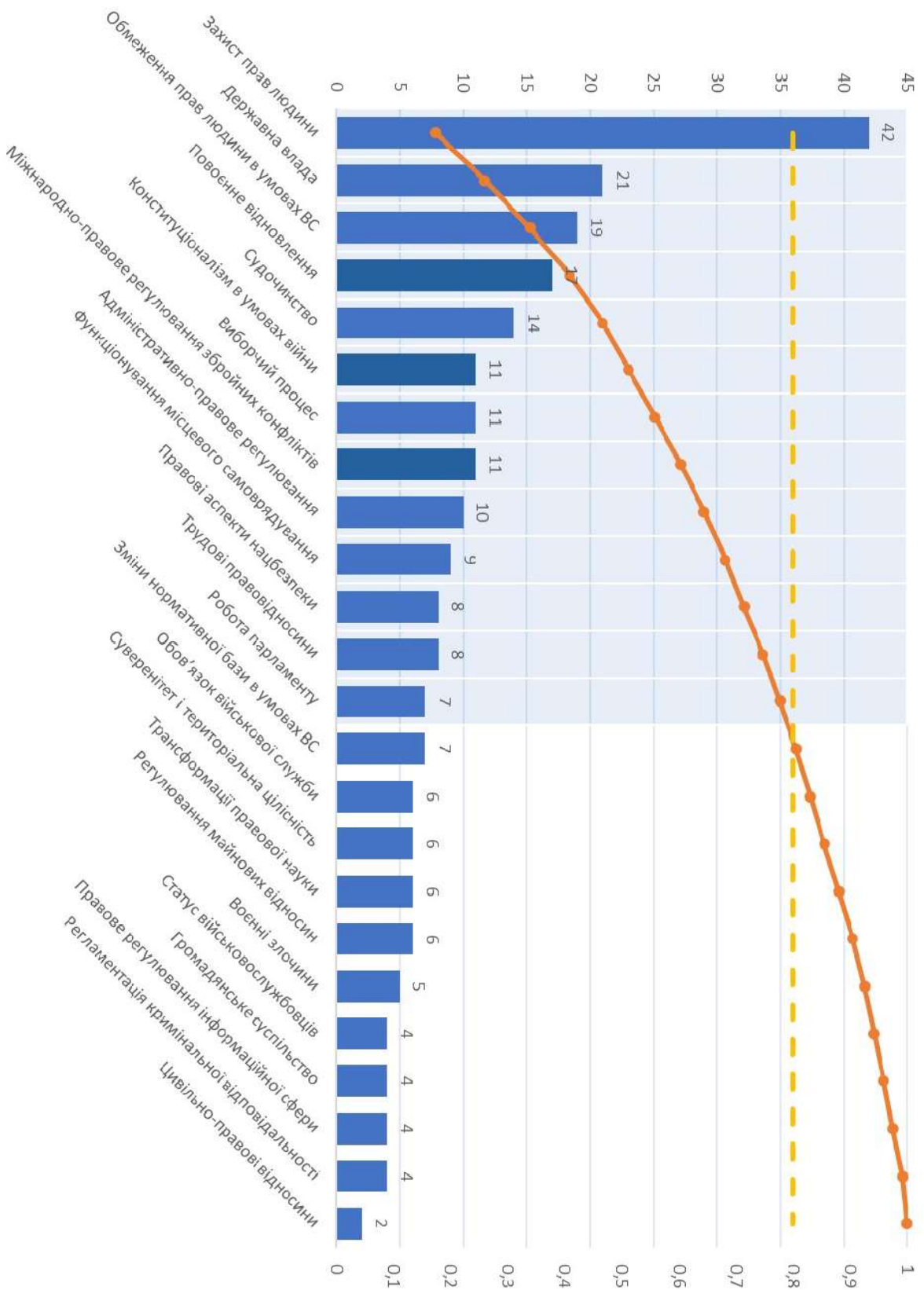

Рис. 3. Тематичні теги, які формують 80% інформаційного простору (діаграма Парето)

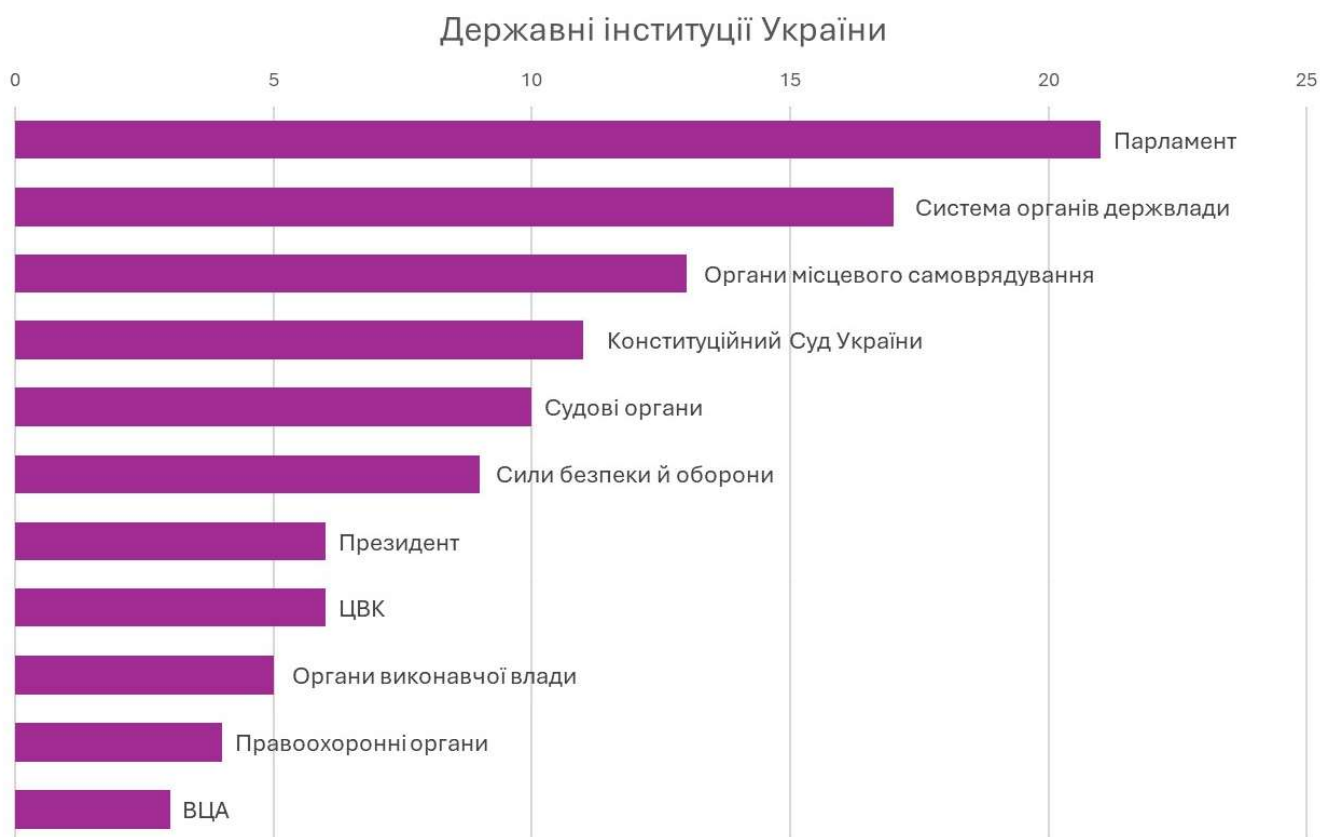

Рис. 4. Державні інституції, найчастіше згадувані у наукових працях (Україна)

Рис. 5. Державні інституції, найчастіше згадувані у наукових працях (міжнародні)

Нижче у випуску наводимо систематизовані матеріали, що розкривають тематику «Конституціоналізм і війна», а їх показники за типом публікації узагальнює рис. 6

Рис. 6. Співвідношення праць за типом публікації

Дисертаційні дослідження

Аліксійчук О. В. Тенденції розвитку сучасного парламентаризму: порівняльний аспект : дис. ... д-ра філософії : [спец. 052 – Політологія] / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2023. 289 с.

У дисертації вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає у визначенні й аналізі тенденцій розвитку сучасного європейського та українського парламентаризму у порівняльному аспекті та розробленні перспективних напрямів і практичних рекомендацій з їх використання, зокрема в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. Визначено, що міжпарламентська взаємодія України та ЄС ґрунтується на процесах інституційної та процедурної європеїзації українського парламентаризму; аналізі діяльності Комітету парламентського співробітництва Україна-ЄС, Комітету парламентської асоціації Україна-ЄС, Комітету з питань інтеграції України до ЄС; розробленні практичних рекомендацій та шляхів підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України. З'ясовано, що процедурна європеїзація українського парламентаризму забезпечується організаційним механізмом, що характеризується діяльністю Комітету парламентського співробітництва Україна-ЄС, Комітету парламентської асоціації Україна-ЄС, Комітету з питань інтеграції України до ЄС та Верховної Ради України; інституційна європеїзація українського парламентаризму – нормативно-правовим механізмом, що характеризується модернізацією чинного законодавства відповідно до вимог європейського політичного і правового простору. Встановлено, що приклад України вказує на те, що впровадження демократії у «розділених» суспільствах, які не мали досвіду конституційного лібералізму, призводить до зростання націоналізму, етнічних конфліктів і війн. Запропоновано вдосконалити процедуру проведення експертизи законопроектів на відповідність законодавству ЄС та забезпечення участі України в міжнародних інтеграційних процесах, пов'язаних із діяльністю ЄС, шляхом запровадження трьох традиційних для ЄС процедур – спільного прийняття рішень, консультацій та згоди.

Андрушко І. П. Проблеми проведення виборів під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 43-45.

У статті розкриваються особливості проведення виборів під час воєнного стану і обґрунтування неможливості забезпечення повноцінного виборчого процесу. Звертається увага на ризики, які можуть призвести до порушення принципів виборчого права, зокрема, принципів загального та рівного виборчого права. Крім того, варто звернути увагу на міжнародний досвід проведення виборів на окупованих територіях та реінтеграцію таких територій, який свідчить про те, що передчасне проведення виборів та неналежна підготовка може призвести до відновлення бойових дій. Серед проблем, що можуть виникнути під час організації та проведення виборчого процесу, можна виокремити наступні: часті повітряні тривоги призведуть до того, що надійне проведення голосування, підрахунок голосів і встановлення результатів виборів стануть неможливими; неможливим також є проведення виборів одразу після закінчення воєнного стану на найбільш постраждалих територіях з таких причин як безпека, враховуючи всі заміновані території, знищенні виборчі дільниці, та проблеми, пов'язані з інформацією та ресурсами, наприклад, застарілі дані в Державному Реєстрі Виборців, який давно не оновлювався; виборче законодавство України передбачає, що голосування відбувається особисто, тобто громадяни України, які проживають за кордоном мають особисто прийти до виборчих дільниць. Проведення виборів на окупованих територіях до закінчення процесу роззброєння, демілітаризації, відновлення контролю над кордоном, законодавчого та інституційного забезпечення виборів не призведе до вирішення конфлікту, а результати виборів не будуть визнані учасниками конфлікту. Проведення виборів під час збройного конфлікту також пов'язане з низкою ризиків та проблем, які порушують принципи

виборчого права, зокрема принципи загального та рівного виборчого права. Окрім того, вибори можуть бути визнані нелегітимними. Як свідчить досвід іноземних держав, що мали в своїй історії збройні конфлікти, проведення виборів можливе лише через 2–3 роки після закінчення бойових дій.

Боровська А. В. Управління якістю добору персоналу як чинник ефективного функціонування державної служби в сучасній Україні : дис. ... д-ра філософії [спец. 281 – Публічне управління та адміністрування] / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Київ, 2023. 238 с.

У дисертації здійснено обґрунтування теоретико-методичних засад управління якістю добору персоналу на державну службу та розроблено практичні рекомендації щодо їх удосконалення в контексті забезпечення ефективного функціонування державної служби в сучасній Україні. Для України проблематика дослідження особливостей управління якістю добору персоналу на державну службу, яка перебуває у стані перманентного реформування та пристосування до стандартів державної служби європейських країн, на сьогодні актуалізується з кількох позицій. По-перше, протягом тривалого часу в Україні спостерігається падіння якості добору персоналу на державну службу, що віддзеркалюється у вигляді зниження рівня загальної професійної компетентності та відповідальності державних службовців за реалізацію певних владних стратегій, їх нездатності вчасно реагувати на зміни та управляти ними, відставанні від передових тенденцій суспільного розвитку та адаптації до викликів сьогодення у сфері публічного управління загалом. По-друге, беззаперечним залишається факт досить низької репутації та довіри до органів державної влади в Україні як бренду роботодавця, що суттєво ускладнює добір дійсно гідного та професійного персоналу на посади, пов'язані з виконанням функцій держави. По-третє, розгортання з 24 лютого 2022 року російської війни проти України ще більше “оголило” проблему інституційної спроможності державної служби, передусім – у контексті якості добору персоналу, а також результативності та ефективності його функціонування на державній службі в умовах правового режиму воєнного стану. Не меншого значення ця проблема набуває і в контексті майбутньої повоєнної відбудови країни, яка потребуватиме високопрофесійних, відповідальних та компетентних державно-управлінських кадрів. Актуальність дослідження особливостей управління якістю добору персоналу на державну службу значною мірою також посилюється реальними кроками України на шляху до євроінтеграції, що обумовлює необхідність використання міжнародних стандартів у цій сфері.

Братунь К. О. Безпековий вимір міждержавних українсько-російських відносин : дис. ... канд. політ наук [23.00.04] / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2021. 244 с.

Актуальність дослідження безпекового виміру українсько-російських міждержавних відносин обумовлена тим, що їхня природа характеризується, насамперед, значним рівнем історичного антагонізму національних інтересів України та Росії, що в свою чергу викликає необхідність фундаментального аналізу відносин між обома державами та еволюції їхньої взаємодії. А з огляду на те, що протягом останнього десятиліття людство проходить крізь новий етап еволюції конфліктів – відбувається кількісне та якісне зміщення в бік гібридних форм протистоянь. Актуалізує тему і необхідність переосмислення теоретико-методологічних аспектів понять безпеки та конфлікту, а також інших складових понять безпекового виміру міждержавних відносин. Дане наукове дослідження ґрунтується на тому, що об'єктивна оцінка досягнутого рівня, актуального стану міждержавної взаємодії України та Російської Федерації має значний науковий інтерес та дозволяє по-новому розставити геополітичні акценти в регіоні, підтвердити та зафіксувати факт суттєвої зміни геостратегічного становища обох держав, відобразити функціональні зміни у двосторонніх

відносинах, окреслити перспективу з урахуванням потенціалу їхньої конфліктогенності. А чітке розуміння цих фактів, їхньої теоретичної природи дозволить будувати подальшу ефективну діяльність з протидії та подолання негативних впливів в цілому та з боку Російської Федерації зокрема.

Брезіна Т. М. Конституційні межі реалізації права громадян на захист у суді: Україна та зарубіжний досвід : дис. ... д-ра філософії [спец. Право – 081]/ Ужгородський національний університет. Ужгород, 2021. 192 с.

Дисертаційне дослідження присвячене комплексному науковому дослідженню конституційних меж реалізації права на захист у суді. Визначено основні чинники забезпечення доступу до правосуддя. Досліджено проблеми застосування судами норм Конституцій як норм прямої дії. Проаналізовано практику зарубіжних країн щодо легітимних обмежень конституційних прав та їх застосування. Зосереджено увагу на тому, що обмеження конституційних прав громадян допускаються в умовах воєнного та надзвичайного стану. Запропоновано на рівні Конституції запровадити критерії трискладового тесту для застосування обмежень прав людини. Виявлено недоліки у правовому регулюванні інституту конституційної скарги, які полягають у констатації Конституційним Судом порушеного права, проте відсутній дієвий механізм відновлення порушеного права, захисту, прав, свобод та інтересів. Констатовано, що між законодавчою та судовою гілками влади бракує комунікації з питання законодавчих невідповідностей та вдосконалень.

Войтюк Т. Відмова від виконання правового обов'язку як кримінально-правове поняття : дис. ... канд. юрид. наук [спец. 081 – Право] / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2021. 226 с.

У дисертації проаналізовано основні підходи теоретиків права до розуміння понять «юридичний обов'язок», «правовий статус особи», «реалізація», що є основою розуміння поняття «відмова від виконання правового обов'язку» як суспільно небезпечного діяння у кримінальному праві України. Здійснено диференціацію відмови у кримінально-правовому вимірі. Зроблено висновок, що відмова у КК України може мати як негативне, так і позитивне значення. На підставі аналізу наукових джерел, в яких висвітлюється проблема юридичної відмови, запропоновано визнавати відмову від виконання правового обов'язку як міжгалузевим поняттям, так і наскрізним кримінально-правовим поняттям. Зазначено, що відкрита відмова виконати наказ начальника (непокора) (ст. 402 КК України) характеризується загальними ознаками відмови від виконання правового обов'язку. Відмова від несення обов'язків військової служби як одна з форм ухилення від несення обов'язків військової служби (частини 2–4 ст. 409 КК України) є самостійним складом злочину, відмінним від інших форм ухилення від виконання військового обов'язку, відповідальність за які передбачена статтями 407, 408, ч. 1 ст. 409 КК України. Відмова під час бою діяти зброєю (ст. 429 КК України) може виступати таким способом державної зради, як перехід на бік ворога під час воєнного стану або у період збройного конфлікту, якщо вказані дії вчинені з метою сприяння ворогові.

Голик Ю. Ю. Принцип підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади: теоретико-правова характеристика : дис. ... д-ра філософії [спец. 081– Право] / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ МВС України. Дніпро, 2023. 277 с.

Дисертація є одним із перших у вітчизняній правовій науці комплексним теоретико-правовим дослідженням, в якому на основі аналізу вітчизняної та зарубіжної правової доктрини, національного законодавства та міжнародних стандартів, досвіду держав Європейського

Союзу, визначено сутність, структуру та особливості реалізації принципу підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади, воєнного стану та повоєнного періоду. Визначено, що принцип підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування в Україні під впливом децентралізації влади знаходиться у стані постійної еволюції, що в результаті дозволить вважати його повноцінним стандартом місцевого самоврядування. Децентралізація влади передбачає розширення обсягу повноважень і ресурсів органів місцевого самоврядування і, відповідно, відповідальності. Проведено порівняльно-правове дослідження реалізації принципу підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування у зарубіжних країнах. Принцип підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування в більшості країн англосаксонського права реалізується переважно на місцевому рівні і передбачає безпосередній контакт місцевої влади із населенням. У більшості європейських країн, що практикують європейську модель місцевого врядування концепції підзвітності та відповідальності місцевого самоврядування не пов'язані між собою. Зарубіжний досвід демонструє, що ефективність реалізації принципу підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування залежить від форм і засобів, які для цього використовуються. Уніфіковане законодавство у галузі місцевого самоврядування у більшості європейських країн містить стандартизовані і детально регламентовані форми підзвітності. Активним є використання соціальних мереж та інших каналів комунікації у питаннях забезпечення підзвітності органів місцевого самоврядування.

Давиденко П. О. Механізм забезпечення конституційних прав людини в умовах воєнного стану : дис. ... д-ра філософії [спец. 081 – Право] / Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2023. 233 с.

Актуальність дослідження полягає у вивченні механізму забезпечення конституційних прав людини в умовах воєнного стану в Україні. Автор дисертації визначає нові шляхи вирішення проблем забезпечення конституційних прав людини, що виникають в умовах воєнного стану. Акцентована увага на необхідності додержання принципів: законності, обґрунтованості, пропорційності, справедливості, гуманізму та недискримінації. Автором запропоновано вдосконалення чинного воєнного законодавства, що є критично важливим кроком для досягнення оптимального рівня захисту прав людини під час війни. Це вдосконалення включає в себе необхідні зміни та доповнення, спрямовані на адаптацію законодавства до реальних умов воєнного конфлікту та відповідність високим міжнародним стандартам прав людини. Практичне значення дослідження полягає в можливості його використання для покращення механізму забезпечення конституційних прав людини в Україні. Рекомендації, розроблені в рамках дисертації, можуть служити основою для внесення змін і доповнень до Конституції України та інших законів країни, спрямованих на удосконалення системи захисту прав громадян в умовах воєнного стану.

Даніліна М. І. Україна як соціальна держава: теорія та практика : дис. ... д-ра філософії / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. 245 с.

Дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці конституційного права дисертаційним дослідженням України як соціальної держави в контексті її історичного розвитку та однією із перших робіт, присвячених вивченню функціонування соціальної держави та забезпеченню соціальних прав в Україні в особливих правових режимах. Обґрунтовано, що застосування аксіологічного підходу до періодизації концепції соціальної держави в Україні дозволить дослідити розвиток суспільства та соціальної державності через цінності, які відображають динаміку змін соціуму. Визначено соціальну державу як аксіологічну концепцію, яка направлена на реалізацію соціальних цінностей (гідність, рівність, свобода, справедливість, безпека, соціальна солідарність), досягнення якої забезпечується шляхом провадження державою високих

стандартів соціальної політики, розробкою законодавчої бази регулювання соціальної сфери та відповідної юридичної процедури. Доведено, що для України за наявних обставин найбільш підійшла б німецька модель соціальної держави із її адаптивністю могла б бути взята за основу для побудови соціальної держави в Україні як у період воєнного запровадження воєнного стану так і післявоєнний період. Адже, аналізуючи, яка ж із моделей соціальної держави може бути найбільш ефективною для України, необхідно врахувати як той шлях, який пройшла держава із моменту проголошення її незалежності і поточні умови її функціонування. У дисертаційному дослідженні пропонується до статті 48 Конституції України шляхом викладення її у наступній редакції: «Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальні гарантії, а також соціального забезпечення у разі безробіття, хвороби, інвалідності чи інших випадків втрати засобів для існування через незалежні обставини. Держава бере на себе обов'язок забезпечити достатній життєвий рівень, який є необхідними для належного рівню фізичного, духовного та культурного розвитку людини». Таке розширення складових права на достатній рівень життя відповідатиме світовому досвіду розробки соціальних стандартів, сприятиме формування гідних умов життя та гарантуватиме кожній особі легітимні очікування реалізації соціальних прав. Запропоновано також внести зміни до статі 12 Закону «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» №2136-ІХ від 15.03.2022 та обмежити тривалість надання відпусток для всіх категорій працюючих осіб без врахування правового статусу посади. Такі внесення змін до законодавства сприятимуть усунення дискримінаційного характеру права на відпочинок в умовах правового режиму воєнного стану, сприятимуть забезпечення соціальної справедливості та соціальної рівності у державі та суспільстві.

Дорошенко Е. Р. Конституційні засади обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні : дис. ... д-ра філософії [спец. 081 – Право] / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2023. 228 с.

Дисертаційне дослідження спрямоване на розкриття конституційних засад обмеження прав і свобод людини і громадянина та виокремлення особливостей запровадження таких обмежень в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови. Проаналізовано поняття і зміст правовідносин у сфері конституційних обмежень прав і свобод людини і громадянина в Україні, якими є врегульовані нормами міжнародних договорів, ратифікованих Україною, Конституції України та законів України суспільні відносини, змістом яких є встановлення тих чи інших звужень різного виду прав і свобод, а також переліку прав і свобод, які не можуть бути обмежені, за наявності настання виключних для здоров'я нації, безпеки держави обставин та збереження балансу інтересів держави і суспільства та окремої людини, що відповідають конституційним принципам та практиці ЄСПЛ. Вперше розглянуто особливості конституційних обмежень прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану, які визначають тимчасовість встановлення таких обмежень періодом існування спеціального правового режиму в державі; розширений склад суб'єктів, які мають право встановлювати такі обмеження: військово-цивільні адміністрації, воєнні адміністрації; розширено повноваження інших державних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з метою швидкого реагування та вжиття заходів щодо відвернення небезпеки, забезпечення життєдіяльності громадян в умовах воєнної агресії та небезпеки життю і здоров'ю населення; обов'язок інформування міжнародних та іноземних інституцій щодо термінів та обсягу обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні. Запропоновано розробити Концепцію конституційних обмежень прав і свобод людини і громадянина у період повоєнної відбудови як складову Концепції перехідного правосуддя, та визначити її засади у прийнятому Законі України «Про захист прав і свобод людини і громадянина в умовах перехідного періоду».

Зіноватний В. В. Механізм правового регулювання захисту прав працівників від незаконного звільнення : дис. ... д-ра філософії [спец. 081– Право] / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків. Харків, 2023. 218 с.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове розв'язання наукового завдання, яке полягає у тому, щоб з'ясувати сутність та особливості механізму правового регулювання захисту прав працівників від незаконного звільнення, на основі чого розробити пропозиції та рекомендації спрямовані на вдосконалення чинного законодавства, норми якого спрямовані на регулювання суспільних відносин у відповідній сфері. Доведено, що на сьогоднішній день, стан правового регулювання захисту прав працівників від незаконного звільнення не можна оцінити однозначно. Так, з одного боку в Україні прийнято низку нормативноправових актів, а також ратифіковано ряд міжнародних документів, положеннях яких спрямовано на те, щоб захисти права працівників, в тому числі від незаконного звільнення. З іншої сторони у вказаній сфері існують проблеми, які обумовлені наступними чинниками: по-перше, воєнним станом України, а також подальшим прийняттям Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», яким було значно розширено права роботодавця щодо звільнення працівників; по-друге, недосконалістю практичних механізмів, пов'язаних із захистом прав працівників; по-третє, наявністю прогалин та недоліків процедурного характеру, зокрема щодо вирішення спорів про незаконне звільнення роботодавців; по-четверте, недостатньою врегульованістю поза юрисдикційних форм захисту прав працівників від незаконного звільнення. Обґрунтована необхідність внести зміну до КЗпП, а також Закону України «Про державну службу», зокрема, додати положення, відповідно до яких органи державної влади зобов'язані створити Трудові трибунали, діяльність яких спрямовуватиметься на досудове оскарження рішень керівництва з будь-яких питань, в тому числі пов'язаних зі звільненням державного службовця.

Ковальов А. В. Імплементация міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених в Україні : дис. ... канд. юрид. наук [спец. 12.00.11 – Міжнародне право] / Національний авіаційний університет. Київ, 2024. 233 с.

Дисертацію присвячено вирішенню нової науково-прикладної проблематики імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених. Здійснено комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів міжнародно- правового регулювання прав та свобод засуджених на універсальному і регіональному рівнях, типологізацію стандартів з питань прав і свобод засуджених, а також виокремлено роль інституційних органів Ради Європи у забезпеченні прав та свобод засуджених (Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Європейського суду з прав людини та ін.). Обґрунтовано авторську концепцію європейської системи захисту прав і свобод засуджених, національну модель імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав і свобод засуджених в Україні. Сформульовано наукові положення, пропозиції і рекомендації щодо удосконалення імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав і свобод засуджених в Україні, належного забезпечення прав та свобод засуджених в умовах правового режиму воєнного стану, реформування пенітенціарної системи, європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Кошляк Н. Е. Інституційний механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні: теоретико-правова характеристика : дис. ... д-ра філософії [спец. 081 – Право] / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2024. 270 с.

Дисертація є одним із перших у вітчизняній правовій науці комплексним теоретико-правовим дослідженням, якому на основі аналізу правової доктрини, національного законодавства та міжнародних стандартів, зарубіжного досвіду, розкрито сутність, структуру та особливості інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні в умовах євроінтеграції, воєнного стану та повоєнного періоду. Запропоновано визначення поняття

«інституційний механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»: це цілісна складна система упорядкованих елементів, що визначають та реалізують державну політику з питань внутрішньо переміщених осіб. Ознаки інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб як складної системи: 1) включає в себе взаємопов'язані структурні елементи; 2) організаційна єдність складових, упорядкованість; 3) наявність внутрішніх і зовнішніх зв'язків і складних відносин між інституціями; 3) правова регламентованість і впорядкованість; 4) спрямування на єдину мету, реалізацію специфічної системи функцій і завдань; 5) постійний характер дії, поєднання стабільності та динамізму; 6) наділений системою різних форм, засобів і способів забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб; 7) забезпечується загальними (соціальними) і спеціальними (юридичними) гарантіями. Структура інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: 1) інституції (суб'єкти), що забезпечують права і свободи внутрішньо переміщених осіб; 2) нормативно-правова основа забезпечення їх прав і свобод; 3) мета, форми, способи та засоби, гарантії забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Метою інституційного механізму є 1) створити належні юридичні і фактичні умови, зробити реальними і доступними закріплені права і свободи людини і громадянина для осіб, які набули правового статусу внутрішньо переміщеної особи; 2) збалансувати їх вразливе становище, що погіршилось внаслідок обставин, які спровокували вимушене переміщення; 3) поновити справедливість для внутрішньо переміщених осіб.

Мазуренко О. А. Правове регулювання захисту трудових прав та законних інтересів працівників : дис. ... д-ра філософії [спец. 81 – Право] / Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. 204 с.

Дисертаційне дослідження є комплексним дослідженням сучасних проблем теоретичного й практичного змісту щодо правового регулювання захисту трудових прав та законних інтересів працівників відповідно до законодавства України, у якому обґрунтовано двоєдину природу захисту, що охоплює державний та договірний рівень. У роботі сформульовано низку наукових положень, висновків та пропозицій щодо вдосконалення трудового законодавства, запропонованих особисто здобувачем. Доведено, що реалізація трудових прав та законних інтересів працівників прямо залежить не лише від рівня економічного розвитку в державі, а й від безпекових умов життєдіяльності, що зумовлює тимчасові обмеження конституційних прав людини і громадянина у сфері праці в умовах воєнного стану. Зважаючи на те, що трудові права одні з найперших зазнають тимчасових обмежень з боку держави, задля мінімізації державного впливу на реалізацію прав та виконання обов'язків роботодавцями й працівниками у сфері праці мають розвиватися й удосконалюватися договірні шляхи забезпечення трудових прав та задоволення інтересів працівників. Приділено увагу судовому захисту трудових прав та законних інтересів працівників через аналіз ролі органів судової влади України в захисті трудових прав та законних інтересів працівників та практики Європейського Суду з прав людини.

Мерник А. М. Обмеження прав людини в умовах особливих правових режимів: загальнотеоретичні аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук [спец. 12.00.01] / Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2023. 408 с.

Дисертацію присвячено вивченню правової доктрини обмеження прав людини в умовах дії особливих правових режимів, розкриттю принципів, що застосовуються при обмеженні прав, виявленню недоліків та формулюванню пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання суспільних відносин із зазначених питань. Зроблено висновок, що в умовах особливих правових режимів існує велика кількість прав людини, що є відносними, не абсолютними, і можуть бути обмежені органами державної влади та місцевого самоврядування. Проте, для того, щоб такі обмеження були правомірними, не порушували принцип верховенства

права, визнавалися допустимими, вони повинні відповідати певним критеріям: передбачатися законом; не торкатися основного змісту права; бути домірними поставленій меті (принцип пропорційності); здійснюватися в законних цілях, перелік яких є вичерпним і не підлягає розширенню. Досліджено інститут контролю за дотриманням прав людини як засіб захисту та відновлення прав людини під час дії особливих правових режимів та після їх припинення, що є актуальним, з огляду на запровадження в Україні воєнного стану. Здійснено правовий аналіз інституту контролю за дотриманням прав людини в умовах особливих правових режимів, визначено основні особливості громадського, державного, судового контролю, висвітлено повноваження інституцій громадянського суспільства, органів державної влади, Конституційних судів при здійсненні контролю за дотриманням прав людини в умовах їх тимчасового обмеження.

Павлюк О. В. Права на земельні ділянки іноземних фізичних та юридичних осіб в Україні : дис. ... д-ра філософії [спец. 081– Право] / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2023. 285 с.

Дисертація присвячена дослідженню системи прав на земельні ділянки іноземних фізичних та юридичних осіб в Україні. У роботі з'ясовано поняття та види прав на земельні ділянки іноземних фізичних та юридичних осіб в національній юридичній доктрині, досліджено розвиток законодавчого регулювання набуття та реалізації прав на земельні ділянки фізичних та юридичних осіб на території України, з'ясовано специфіку правосуб'єктності іноземних фізичних та юридичних осіб як суб'єктів земельних правовідносин в Україні. В роботі встановлено, що іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, а також іноземні юридичні особи можуть набувати та здійснювати право приватної власності на землю, а також виконувати земельні обов'язки, як і громадяни України та юридичні особи України, проте із певними винятками і обмеженнями, які встановлюються на рівні Конституції України, Земельного кодексу України, інших земельних законів як актів найвищої юридичної сили. В роботі з'ясовано, що в умовах воєнного стану земельні права іноземних суб'єктів можуть бути тимчасово обмежені, при цьому відповідно до приписів Земельного кодексу України та інших законів України встановлені такі обмеження у зв'язку із збройною агресією російської федерації: а) обмеження права власності на землю іноземних фізичних та юридичних осіб в умовах воєнного стану; б) обмеження прав користування іноземних фізичних та юридичних осіб в умовах воєнного стану в Україні.

Панчишин Руслан Ігорович. Об'єднана територіальна громада як суб'єкт муніципально-правових відносин : дис. ... д-ра юрид. наук [спец. 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право] / Національний авіаційний університет. Київ, 2024. 442 с.

Дисертацію присвячено науково-теоретичним, правовим і практичним проблемам визначення правового статусу об'єднаної територіальної громади як суб'єкта муніципально-правових відносин. У дослідженні надано авторське визначення муніципально-правових відносин як особливого виду публічно-правових відносин, врегульованих нормами конституційного та муніципального права, обов'язковим суб'єктам яких є територіальна громада (об'єднана громада) або сформований нею представницький орган, та який виникає у сфері реалізації місцевого самоврядування, виконання завдань та функцій місцевого самоврядування та формування системи органів місцевого самоврядування з метою реалізації прав та інтересів членів відповідної громади та інтересів усієї громади. Доведено, що в конституційно-правовому аспекті територіальна громада – це сукупність людей – мешканців певної адміністративно-територіальної одиниці або її частини чи декількох територіальних одиниць, яких поєднує спільність території проживання, володіння та розпорядження комунальною власністю, включаючи землі комунальної власності, а також спільність інтересів у сфері соціально-економічного, культурно-етнографічного, екологічного

розвитку певної території, та які наділені гарантованим Конституцією та законами України правом безпосередньо та через представницькі органи, які їм підзвітні та підконтрольні, вирішувати питання місцевого значення в усіх суспільних сферах. Розкрито поняття та ознаки спроможної територіальної громади, систематизовано функції об'єднаної територіальної громади, визначено особливості реалізації функцій та повноважень об'єднаної територіальної громади в умовах дії правового режиму воєнного стану, окреслено форми взаємодії об'єднаної територіальної громади та місцевих органів державної виконавчої влади. Проведено аналіз зарубіжного досвіду у сфері здійснення муніципально-правової реформи. Розроблено пропозиції щодо удосконалення національного законодавства у сфері регулювання гарантій об'єднання територіальної громади, а також окремих видів муніципально-правової відповідальності виборних осіб та органів місцевого самоврядування.

Посмітна В. В. Адміністративна правосуб'єктність мігрантів в Україні : дис...доктора філософії [спец. 081 – Право] / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. 250 с.

Дисертація є першим у вітчизняній науці адміністративного права монографічним дослідженням адміністративної правосуб'єктності мігрантів в Україні та однією із перших робіт, присвячених вивченню особливостей виникнення та припинення правосуб'єктності мігрантів різної видової приналежності з урахуванням реалій Української держави. Уперше: визначено поняття «мігранти» у вузькому (іммігранти та емігранти) та в широкому [іммігранти; емігранти (у т.ч. зовнішні трудові мігранти); біженці та особи, які потребують додаткового або тимчасового захисту; внутрішні мігранти (внутрішньо переміщені особи та внутрішні трудові мігранти)] аспектах; обґрунтовано необхідність дослідження адміністративної правосуб'єктності мігрантів відповідно до принципу диференційованого підходу до різних категорій мігрантів; встановлено порядок та умови виникнення адміністративної правосуб'єктності іммігрантів (осіб, які постійно проживають за межами України, та осіб, які перебувають в Україні на законних підставах); доведено, що із темпоральної точки зору адміністративна правоздатність, адміністративна дієздатність та адміністративна деліктоздатність іммігранта виникають одночасно; визначено особливості функціонування військових адміністрацій як суб'єктів забезпечення адміністративної правосуб'єктності мігрантів на місцевому рівні на час дії воєнного стану. Запропоновано зміни і доповнення до чинного законодавства України з питань адміністративної правосуб'єктності мігрантів, зокрема до Законів України «Про імміграцію», «Про зовнішню трудову міграцію», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Саламаха Т. В. Парламентський контроль за діяльністю Кабінету Міністрів України: організаційно-правові засади : дис. ... д-ра філософії [спец. 281– Публічне управління та адміністрування] / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2023. 244 с.

У дисертації викладено пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення парламентського контролю за діяльністю КМУ в умовах євроінтеграції, воєнного стану та сталого розвитку у повоєнні часи. Визначено принципи, цілі, функції та основні завдання парламенту в сфері контролю над діяльністю КМ. Поняття “парламентський контроль за діяльністю КМУ” визначається як обмежена законодавством діяльність окремих органів державного управління, що провадиться з використанням специфічних технологій і принципів, притаманних окремій державі в певних політичних обставинах та характеризує рівень розвитку політичної влади. Напрямами та перспективами удосконалення парламентського контролю за діяльністю КМУ було виокремлено такі, як: реформація законодавства та трансформація контрольних функцій державного управління відповідно до післявоєнної відбудови України та посилення національної безпеки; посилення інтеграції національного законодавства із Європейською законодавчою системою; реалізація

планів відновлення України в сфері державного управління; розвиток технологій у здійсненні парламентського контролю та цифровізація всіх пов'язаних з цим процесів. Визначено, що процес прийняття рішень та звітування (зокрема у сфері парламентського контролю) для громадськості є важливим з точки зору відповідності рішенням Європейських судів і закликам Європейського омбудсмена, національних парламентів та організацій громадянського суспільства. Розроблено загальну модель імплементації інструменту “політична цілісність”, або integrity, до української системи парламентського контролю.

Ступак Д. Б. Адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану : дис. ... д-ра філософії [спец. 081 – Право] / Національний університет оборони України. Київ, 2024. 230 с. Дата захисту: 10.05.2024.

Дисертацію присвячено вирішенню окремих теоретичних та практичних питань загальної проблематики адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану. Напрацьовано пропозиції та надано рекомендації щодо удосконалення діяльності суб'єктів публічного управління в умовах дії цього правового режиму. Досліджено теоретико-методологічні засади регулювання особливих адміністративно-правових режимів в Україні. Запропоновано авторське визначення особливого адміністративно-правового режиму. Виокремлено характерні ознаки таких режимів. Досліджено основні характеристики правового режиму воєнного стану та запропоновано його авторське визначення. Виокремлено специфічні риси цього правового режиму, а саме: наділення суб'єктів забезпечення цього правового режиму додатковими повноваженнями; можливість утворення нових тимчасових державних органів – військових адміністрацій, а також тимчасових органів військового управління – оперативно-тактичних та оперативно-стратегічних угруповань військ; застосування імперативних методів управління; примусове використання та відчуження матеріальних ресурсів юридичних осіб для забезпечення заходів цього правового режиму. Здійснено порівняльно-правову характеристику правових режимів антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил в Україні. Встановлено, що за своїми ознаками такі режими належать до особливих адміністративно-правових режимів. Проведено аналіз адміністративно-правового забезпечення особливих правових режимів в зарубіжних країнах, зокрема у Сполучених Штатах Америки, Французькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччині. Зроблено висновок, що незважаючи на різні правові системи та форми державного устрою, зарубіжні демократичні країни, під час застосування такого правового інструменту як адміністративно-правові режими, дотримуються єдиних принципів демократії та прав людини. Досвід адміністративно-правового забезпечення особливих правових режимів Франції та Німеччини дав змогу обґрунтувати необхідність удосконалення адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану в Україні. Зокрема, пропонується внесення змін до Закону України “Про правовий режим воєнного стану” в частині наділення Президента України повноваженнями на одноосібне прийняття рішення щодо продовження правового режиму за виняткових обставин, а саме, у випадках, коли Верховна Рада України, з причин викликаних збройною агресією, не може здійснювати свої повноваження. Запропоновано проєкт Типового плану запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Чубінідзе О. О. Універсальна юрисдикція в міжнародному кримінальному праві : дис. ... д-ра філософії [спец. 293 – Міжнародне право] / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2022. 208 с.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню універсальної юрисдикції в міжнародному праві. Виявлено, що доктрині міжнародного права досі не вироблений єдиний, уніфікований підхід до розуміння універсальної юрисдикції, тому запропоноване її функціональне визначення. Автором проаналізовано становлення та функціонування цієї концепції, розроблено

класифікацію етапів її розвитку. Автором проведено комплексний порівняльний аналіз закріплення універсальної юрисдикції у правових системах різних держав з виокремленням підходів до її застосування у романо-германській та англосаксонській правових сім'ях. Так, ефективно розслідування найтяжчих злочинів проти міжнародного права на основі універсальної юрисдикції судами Королівства Іспанії, Франції та Королівства Бельгії доводить, що наразі ця концепція асимілюється в європейські системи кримінального права. Що стосується Сполучених Штатів Америки та Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії як представників прецедентної системи права, то впровадження цієї концепції відбувається за допомогою застосування прецедентів, що значно підвищує ефективність кримінального переслідування. Аналіз та порівняння національних правових засад застосування універсальної юрисдикції разом із практичними аспектами її реалізації становлять підґрунтя для виявлення найкращих практик з метою її подальшого успішного впровадження в українське законодавство. Законодавство Російської Федерації прямо не закріплює концепцію універсальної юрисдикції, що не заважає протиправним спробам її застосування проти українських військовослужбовців та високопосадовців у порушення норм міжнародного права, зокрема Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. Аналіз кримінальних справ проти українських високопосадовців та військовослужбовців в контексті збройного конфлікту на Сході України свідчить, що з усіх злочинів, стосовно яких Російська Федерація намагається протиправно застосувати універсальну юрисдикцію, найчастіше виділяються воєнні злочини, а саме використання заборонених методів та засобів ведення війни. В Україні універсальна юрисдикція також прямо не закріплена на законодавчому рівні, і ця проблема потребує негайного вирішення. Залишається ряд наступних прогалин у кримінальному законодавстві, які значно ускладнюють застосування універсальної юрисдикції українськими судами: визначення кола злочинів, щодо яких суд буде застосовувати універсальну юрисдикцію; чинність закону про кримінальну відповідальність в часі та просторі; гармонізація понять окремих злочинів з міжнародним правом тощо. Окрему увагу було приділено новій редакції розділу XX Кримінального Кодексу. Автором запропоновано внести до нього зміни, які б стосувалися закріплення тлумачення злочинів з даного розділу в світлі міжнародних договорів і звичаєвого міжнародного права. Це, зокрема, гармонізація визначень злочину агресії, воєнних злочинів та злочину геноциду у відповідності до міжнародного права, пряме передбачення в кримінальному законодавстві України таких злочинів як воєнні злочини та злочини проти людяності. У продовження цього питання, дисертантом запропоновано шляхи подальшого застосування універсальної юрисдикції, особливо щодо громадян Російської Федерації, причетних до злочинів, скоєних під час різноманітних збройних конфліктів, наприклад у Сирії, Південній Осетії та Абхазії, Придністров'ї та у Чечні. У дослідженні також проілюстровані воєнні злочини Російської Федерації, скоєні на території інших держав, за які винних можна буде притягнути до кримінальної відповідальності на основі універсальної юрисдикції в українських судах. Також, встановлено зв'язок між універсальною юрисдикцією та перехідним правосуддям, що є актуальним для України в контексті окупації наших територій та збройного конфлікту.

Щербак А. В. Публічне адміністрування в діяльності апарату суду : дис. ... д-ра філософії [спец. 081 – Право] / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2023. 203 с.

Дисертацію присвячено комплексному теоретико-правовому дослідженню публічного адміністрування в діяльності апарату суду. У дослідженні розкрито сутність та особливості поняття «публічного адміністрування в діяльності апарату суду», що являє собою встановлену нормативно-правовими актами сформовану системо-утворюючу, владно-розпорядчу діяльність суб'єктів публічного адміністрування, спрямовану на впорядкування організаційної структури роботи апарату суду, розпорядок роботи, формування розпорядчих документів, документальне

забезпечення, кадрове формування та відповідні системо-утворюючі елементи: суб'єкт, об'єкт, сутність, форми, методи, принципи. Визначено, що в період воєнного стану та активності бойових дій, суди на підконтрольних територіях зобов'язані розглядати справи тих судів, які внаслідок військової агресії не мають можливості проводити судові засідання, що призвело до значного навантаження як на суддів, так і на апарат суду. Відтак, пропонується оновити кількісний склад співробітників апарату суду з урахуванням індивідуального підходу до кожного, з певним строковим переглядом умов. Встановлено необхідність проведення різноманітних заходів щодо поліпшення кваліфікаційного рівня працівників апаратів судів, управлінсько-контрольного розподілу адміністративних функцій та інших засобів, націлених на формування дієвої системи врядування у судовій владі, подолання кадрової кризи в судах, проведення оптимізації апаратів мережі судів, забезпечення дієвих механізмів належного функціонування апарату суду.

Статті і тези наукових доповідей

Андрійчук Т. Інструменти деліберативної демократії: можливості застосування у воєнний та повоєнний час в Україні. *Political Studies*. 2023. № 1 (5). С. 48-67.

Концепція деліберативної (дорадчої) демократії є однією зі спроб удосконалити та „розширити” межі сучасної представницької демократії. Вона покликана привнести додаткові механізми вдумливого, аргументованого і ширшого обговорення суспільно важливих питань, а також використовувати консенсусний потенціал деліберації для залагодження конфліктів, розгляду чутливих питань. Враховуючи значну увагу до цієї концепції з боку інституцій Європейського Союзу та міжнародних організацій, а також суспільний запит на обговорення важливих питань функціонування держави навіть в умовах повномасштабної російської агресії, у статті досліджуються можливості й особливості застосування інструментів деліберативної демократії під час війни та очікуваного повоєнного відновлення. Автор аналізує результати досліджень досвіду інших країн, травмованих війнами чи насильницькими конфліктами, а також тенденції 2022 – початку 2023 років, які свідчать про формування в Україні ініціатив з обговорення засадничих питань розвитку держави, повоєнної відбудови, можливих змін суспільного договору. Це є основою для обґрунтування актуальності пошуку ефективних інструментів деліберації для підвищення результативності обговорень і залагодження можливих ресурсних й інших конфліктів. У статті також аналізуються особливості попереднього досвіду впровадження в Україні низки інструментів громадської участі, зокрема, проблеми організації публічних консультацій, роботи громадських рад, опитувань у мобільному додатку „Дія”. За результатами відзначається потреба в удосконаленні цих інструментів та підвищенні їх деліберативного потенціалу. Крім того, проаналізовано позитивний досвід упровадження низки інших, відносно нових для України, деліберативних практик (зокрема, діалогу та публічних консультацій у діалоговому підході), який може стати основою для організації деліберативних обговорень під час війни та повоєнного відновлення.

Афанасьєва М. А. Повоєнні вибори в Україні: ключові питання та майбутні. *Трансформація правових систем в умовах збройних конфліктів* : матеріали круглого столу (м. Одеса, 10 лютого 2023 р.) / Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.», кафедра міжнародного та європейського права. Одеса, 2023. С. 71-77.

Наступні українські вибори, які відбудуться після припинення або скасування воєнного стану, матимуть важливе значення для демократичного шляху країни. Ключові питання, з якими стикнеться Україна після війни, щодо відновлення роботи демократичних інститутів, потребують

обговорення та напрацювання проектів рішень вже зараз. На думку авторки, позитивним є те, що Центральна виборча комісія вже в середині 2022 року схвалила пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, спрямовані на забезпечення підготовки та проведення виборів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні і надіслала їх Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування для розгляду та врахування під час підготовки відповідних законопроектів.

Батанов О. В. Захист прав людини у сфері безпеки й оборони в сучасному світі (інститут військового омбудсмана). *Альманах права*. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. Вип. 13: Актуальні проблеми правового розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови держави. С. 49-53.

У статті розглядаються проблеми організації та функціонування інституту військового омбудсмана у зарубіжних країнах. Акцентовано на проблемних аспектах формування його функції захисту конституційних прав військовослужбовців у зв'язку із змінами у правових засадах демократичного цивільного контролю в Україні. Стверджується, що широка спеціалізація та наявність військового омбудсмана зумовлюються сильними традиціями демократії.

Берч В. В. Конституційно-правові засади забезпечення права на освіту в умовах війни. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 3(21) 2024. С. 502-509.

Визначено, уведення в Україні воєнного стану відчутно вплинуло на функціонування освітньої системи. Війна змусила багатьох учасників освітнього процесу залишити свої місця проживання, що спричинило масштабне переміщення як у межах країни, так і за кордон, а також вимагало зусиль для забезпечення рівного доступу до навчання, створення умов для збереження учнів та педагогів у системі освіти України, а також їхнього повернення в разі виїзду за кордон. Зауважено, право на освіту є одним з основоположних прав людини, котре є гарантованим міжнародними документами та конституціями розвинутих демократичних держав, визначає можливість кожної людини отримувати освіту, що є необхідним для її повного розвитку та ефективної участі у суспільному житті, а також вимагає від держави активних дій щодо його забезпечення. Право кожної особи на освіту впливає з вродженої потреби в осмисленні світу навколо та отриманні знань про нього, що знаходить своє відображення та підтримку у встановлених державою правових рамках. Втілення цього конституційного права проявляється через цілеспрямовані дії учасників правових відносин, які активно використовують свої можливості для здобуття як теоретичних знань, так і практичних умінь. Звернуто увагу на стратегічне значення в умовах військового вторгнення РФ на територію України заходів для захисту дітей та молоді. Держава зобов'язана забезпечити їхню безпеку та надати можливість отримати освіту в найбільш комфортних умовах, що включає розробку програм з психологічної підтримки, забезпечення безпеки в навчальних закладах та доступу до освітніх ресурсів навіть під час воєнного конфлікту. Встановлено, першорядного вжиття заходів в умовах війни набула освіта дітей з особливими потребами, серед яких: впровадження нових методик навчання для дітей з особливими освітніми потребами, оскільки багато з них були змушені змінити своє місце проживання, включаючи виїзд за кордон; відновлення та реконструкція мережі інклюзивно-ресурсних центрів, закладів освіти з інклюзивними групами та класами, спеціальних закладів освіти, а також забезпечення необхідними матеріалами для навчання дітей з особливими освітніми потребами; розробка та забезпечення нових підходів до навчання дітей з особливими освітніми потребами, які погіршили свій стан через психологічну травму; створення сприятливих умов для навчання в місцях перебування дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням нових умов безпеки; забезпечення ефективної роботи інклюзивно-ресурсних центрів відповідно до нових умов.

Білокурська О. В., Федорчук М. Д. Нормативно-правове регулювання обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану в Україні. *Правова держава*. Одеса, 2022. № 46. С. 7-18.

У статті досліджуються питання нормативно-правового регулювання обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану в Україні. Аналізуються положення окремих нормативно-правових актів, що прийняті в Україні в період дії воєнного стану. Особлива увага приділена деталізації рішень Конституційного Суду України з питань, що торкаються обмежень прав і свобод людини. Наголошено, що права людини можуть обмежуватися із дотриманням принципів верховенства права, правової визначеності та пропорційності на правових засадах. Висвітлено випадки обмеження окремих особистих, політичних та соціально-економічних прав людини і громадянина в умовах воєнного стану в Україні.

Богуцький П.П. Система військової юстиції України: теоретико-прикладний аспект. *Українське право*. 2023. 22.09.2023.

В умовах відсічі російській збройній агресії проти України значно актуалізувалися питання правового забезпечення національної безпеки України загалом та воєнної безпеки зокрема. Серед таких питань важливе значення має питання утворення та організації діяльності системи військової юстиції України. Система військової юстиції України передбачає використання історичного досвіду України, який не обмежується радянським періодом національної правової системи, а засновується на усьому складному історичному шляху розвитку воєнної організації держави від козацької доби, періоду Української народної республіки, часів незалежності від 1991 року, ураховує визначений Конституцією України європейський та євроатлантичний вектор розвитку сучасної України. Система військової юстиції України має відповідати світовому досвіду, існуючим міжнародним стандартам правосуддя у воєнній сфері (сфері оборони) та виходити з особливостей національної правової системи, її нормативно-правових, інституційних та організаційних складових у поєднанні з особливостями формування, реалізації воєнної політики держави. Неодмінною характеристикою системи військової юстиції України має бути компетентна правова культура, що має ознаки стратегічної правової культури та вимагає відповідної підготовки фахівців в умовах проходження військової служби. Особливістю системи військової юстиції є предметна сфера діяльності та правового регулювання, якою є сфера оборони держави, а якщо більш широко з урахуванням положень Закону України “Про національну безпеку України” – сектор безпеки і оборони України. Аналіз визнаних міжнародних стандартів та національних особливостей дозволяє визначити систему військової юстиції як правову систему, що має особливі нормативні, спеціалізовані інституційні складові та діє з використанням правових засобів і відповідних юридичних процедур у секторі безпеки і оборони держави для забезпечення правосуддя та воєнної безпеки. Питання утворення, організації діяльності системи військової юстиції України підлягає невідкладному вирішенню у спосіб внесення законодавчих змін та перетворення Військової служби правопорядку у Збройних Силах України у Військову поліцію, утворення Спеціалізованої військової прокуратури у системі прокуратури, військових судів у системі судоустрою, спеціалізованого інституту надання правової допомоги військовослужбовцям, резервістам, військовозобов’язаним під час проходження зборів.

Болдирєв С. В., Лінник М. П. Способи подолання недоліків правового регулювання статусу та організації роботи органів державної влади і органів місцевого самоврядування в контексті воєнної та післявоєнної відбудови інфраструктури. *Інтернаука*. Серія: “Юридичні науки”. 2022. № 5. С. 1-18.

Стаття присвячена темі недоліків правового регулювання статусу та організації роботи органів державної влади і органів місцевого самоврядування в контексті воєнної та післявоєнної

відбудови інфраструктури. Актуальність цієї проблеми полягає в тому, що на даний момент чинна юридична база України, що регулює воєнну та післявоєнну відбудову держави, містить велику кількість погрішностей та потребує комплексного оновлення. Ті малочисельні українські наукові роботи, які були покликані бодай частково вирішити питання відбудови інфраструктури всередині держави, не охоплюють більшості виникаючих у процесі цієї відбудови аспектів. Запропонована стаття має на меті запропонувати власні ідеї з удосконалення нормативно-правової бази України, які мають регулювати процес відновлення пошкодженої та зруйнованої інфраструктури. Задля цього у статті було досліджено законодавчу базу, яка регулює статус та організацію роботи органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Далі в науковій роботі зазначається, що оновлення чинної юридичної бази з приводу відбудови інфраструктури має відбуватись виключно відповідно до планів інтеграції національної юридичної бази в європейський законодавчий простір. Враховуючи всі ці фактори авторами статті було резюмовано, що єдиним комплексним способом врегулювання процесу відбудови України є створення Плану реконструкції пошкодженої інфраструктури на період дії воєнного стану і у відбудовний період із подальшим його юридичним закріпленням. Такий план має містити зміни на державному рівні (Міністерство інфраструктури України, Кабінет Міністрів України, комітети Верховної Ради України), зміни на місцевому рівні (військові та військово-цивільні адміністрації, місцеві ради, об'єднані територіальні громади), а також певні додаткові зміни (створення певних комісій та підрозділів). Окремо був викладений перелік найбільш вагомих положень, які мають бути обов'язково викладені у плані реконструкції.

Брийовська І. Б. Зміни у трудовому законодавстві України в умовах воєнного стану. Держава та регіони. 2022. № 1. С. 6-11.

У статті подано аналіз розгляду суттєвих змін в українському законодавстві стосовно врегулювання трудових правовідносин під час воєнного стану. До вибірки проаналізованих правових актів увійшли перш за все відповідні редакції законів про організацію та оптимізацію зайнятості, а саме, № 2136 «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», № 2220-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану», № 2352-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин», та про мобілізацію та соціальний захист № 3544-XII «Про мобілізаційні підготовку та мобілізацію», № 15 «Про соціальний захист та військовослужбовців та членів їх сімей» та їх редакції під час воєнного стану. Завершують добірку укази Президента України № 65, 342 та 574 про строки мобілізації, та постанови Кабінету Міністрів України № 168, 221, 440, 481 про виплати та організацію роботи військовослужбовців, оплати праці цивільному у цивільному секторі, організації та оптимізації роботи державних працівників та суб'єктів господарювання під час воєнного стану, та інші супровідні документи. Простежено певну тенденцію до обмеження конституційних прав громадян на працю, спричинених військовими діями на території України через що неможливо реалізувати права та обов'язки трудових правовідносин у повному обсязі. З'ясовано, що конкретні соціальні гарантії держава надала військовослужбовцям, запоруки збереження державності в обставинах, що склалися. При цьому, згідно із законодавством, цілком обґрунтованим є перелік категорій громадян України для яких передбачена відстрочка або звільнення від військової служби у зв'язку із зайнятістю в управлінні, силових структурах різного роду, доглядом за дітьми та хворими або за станом здоров'я. Виявлено тенденцію до збільшення навантаження на працівників, нові реалії трудових правовідносин на основі релокації підприємств на захід України та потреби гарантувати зайнятість внутрішньо переміщених осіб. Натомість волонтерська робота ще не знайшла належного окреслення у законодавстві України.

Буханевич О. М., Забожчук О. В. Військові адміністрації та місцеві органи влади: правові аспекти розподілу повноважень в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С.110-114.

У статті розглянуто складові органів місцевої влади, до яких належать місцеві державні адміністрації, а також сільські, селищні, міські ради з їх виконавчими органами та районні і обласні ради, які функціонують в межах місцевого самоврядування. Визначено основні засади утворення й функціонування військових адміністрацій, до яких належать необхідність наявності формальних правових підстав, тимчасовість їх діяльності, а також можливі територіальні обмеження щодо їх утворення. На підставі аналізу повноважень військових адміністрацій та органів місцевої влади доведено, що ці повноваження у багатьох випадках дублюються, але повноваження військових адміністрацій в питаннях забезпечення національної безпеки й оборони є ширшими, ніж подібні повноваження місцевих адміністрацій чи місцевих рад й виконавчих органів місцевого самоврядування. З метою удосконалення діяльності військових адміністрацій запропоновано включити до їх повноважень заходи з організації й забезпечення руху національного спротиву в межах громад й адміністративно-територіальних одиниць, в яких діють військові адміністрації. Подальші дослідження можливі за напрямками удосконалення класифікації повноважень військових адміністрацій та розроблення механізму їх взаємодії з органами місцевого самоврядування.

Васильченко О. Пряма, непряма дискримінація та суб'єкти конституційно-правової відповідальності в умовах збройних конфліктів. *Конституційно-правові академічні студії*. 2023. № 1. Р. 31-38.

У статті уточнюються ознаки прямої та непрямой дискримінації в умовах збройних конфліктів та коло суб'єктів, яке несе конституційно-правову відповідальність за вчинення конституційного правопорушення – дискримінацію. Аналізуються норми Женевської Конвенції про захист цивільного населення під час війни та заборону дискримінації. Зазначається, що ворожа дискримінація є забороненою, а збройний конфлікт не є виключенням для такої заборони. В статті уточнюються ознаки прямої і непрямой дискримінації в умовах збройних конфліктів. Для того, щоб дискримінація під час збройного конфлікту була кваліфікована як пряма – немає необхідності доводити, що особи перебували в ідентичній ситуації – сто відсоткової ідентичності досягти неможливо – достатньо, щоб їх ситуації були схожі у принципово важливих моментах. Для того, щоб кваліфікувати поведінку як відмінне – має бути виявлена ознака, за якою таке різне ставлення в умовах збройного конфлікту можна ідентифікувати. Доводиться, що держава-учасник конфлікту, запроваджуючи той або інший захід чи загальну політику держави, має оцінювати саме наслідки такого заходу/політики держави з точки зору чи можуть вони мати непропорційно шкідливі наслідки для конкретної групи осіб. Має бути розумне співвідношення пропорційності між засобами, що застосовуються, та метою, яку планувалось досягти, незалежно від того чи здійснює держава їх на своїй території, чи вдалась вона до екстериторіальної поведінки і здійснює ці заходи/політику на території іншої держави, яка тимчасово нею окупована. Держава-учасниця конфлікту, переслідуючи правомірну (легітимну) мету і вживаючи заходи для її досягнення, має на кожному етапі їх реалізації оцінювати і прогнозувати до яких реальних наслідків вони призводять. Акцентується увага, що міжнародні акти з прав людини, міжнародні звичаї не вимагають від держави-учасниці конфлікту сприятливішого поведіння щодо населення іншої держави-учасниці конфлікту, але забороненою є пряма дискримінація – гірше поведіння з тією чи іншою особою чи групою осіб без адекватного обґрунтування. Пряма дискримінація в умовах збройного конфлікту має місце, коли: 1) до особи (групи осіб), які перебувають на території, що знаходиться під юрисдикцією держави, ставляться у менш сприятливий спосіб, у порівнянні з тим, як ставилися чи могли б ставитися до інших осіб у

подібній ситуації; 2) причиною такого ставлення є наявність у цієї особи певних характеристик, що відносяться до категорії «захищених ознак». При непрямій дискримінації йдеться про різне ставлення до людей в однакових ситуаціях в умовах воєнного конфлікту; однакове ставлення до людей, ситуації яких в умовах війни відрізняються. Також в статті пропонується вдосконалити концепцію щодо кола суб'єктів конституційно-правової відповідальності шляхом розрізнення: 1) держави, яка має юрисдикцію щодо всієї своєї території; 2) держави, яка здійснює над частиною території іншої держави незаконний, але ефективний контроль, незалежно від того, здійснювався чи здійснюється такий контроль безпосередньо, через збройні сили, або через підпорядковану місцеву адміністрацію.

Вітвіцький, С. С., Веселов М. Ю. Примусове відчуження транспортних засобів в умовах правового режиму воєнного стану: теоретико-правовий аспект. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2022. № 2(98). С. 158-167.

У статті розглянуто нову для України практику щодо примусового відчуження транспортних засобів на оборонні потреби держави в умовах воєнного стану в осіб, які керували ними в стані чи з ознаками алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння. Проведено аналіз теоретико-правових характеристик примусового відчужування транспортних засобів, що перебувають у приватній власності осіб, за керування ними в стані сп'яніння в умовах правового режиму воєнного стану на предмет відповідності принципу законності та мотиву суспільної необхідності. Наголошено, що заходи правового режиму воєнного стану здійснюються державою не автоматично, а за необхідністю, продиктованою потребами підтримання обороноздатності країни (Збройних сил України та інших військових формувань). При цьому доведено, що практика примусового відчуження транспортних засобів в умовах воєнного стану саме в осіб, які керували ними в стані сп'яніння (правопорушення, передбачене частинами 1–4 статті 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення), у цілому не суперечить вимогам чинного вітчизняного законодавства. У статті проведено аналіз характерних рис заходів правового режиму воєнного стану, порівняно зі схожими з ними (за деякими ознаками) адміністративними стягненнями (оплатне вилучення, конфіскація). Встановлено, що примусове відчуження у «правопорушників» транспортних засобів в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану не є заходом покарання (стягнення), а відповідно, не замінює і не скасовує передбачених законом санкцій адміністративної відповідальності за ці правопорушення. Наголошено, що подібна практика обумовлена легітимною метою: вона одночасно спрямована на подолання об'єктивних проблем держави в умовах воєнного стану – вирішення потреб Збройних сил України в транспорті; запобігання правопорушенням у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, які здатні призвести до негативних наслідків у результаті дорожньо-транспортних пригод.

Власюк Є. М. До розуміння конституційної реформи в умовах євроінтеграції України та повоєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 63-65.

У статті розглядаються концептуальні аспекти модерного конституціоналізму в Україні в умовах обраного курсу Євроінтеграції та глобального слідування американо-європейським державно-урядовим цінностям демократії, а також – повоєнної відбудови України в умовах російської повномасштабної воєнної агресії від 24.02.2022 р. Досліджено понятійний апарат терміну «конституціоналізм» в контексті реформації та модернізації вітчизняного юридичного та державно-управлінського апарату. Розглядається феномен терміну «конституціоналізація Євроінтеграції» у контексті євроатлантичного політико-безпекового поступу України. Проаналізовано конституційно-реформаційні перетворення в Україні в умовах незалежності. Розглянуто ретроспективні та перспективні опції внесення змін до Основного закону – Конституції України – у контексті виконання положень Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (із подальшими

змінами) щодо формування демократичного, гласного, прозорого політико-правового та політико-адміністративного простору. Визначено імовірні межі конституціоналізму та здійснення конституційних реформ в Україні в хронологічних межах повоєнної відбудови та трансформації вітчизняної політико-урядової парадигми. Означено категоріальні особливості впровадження теорій конституціоналізму в Україні не лише в умовах політико-економічної, але й юридичної Євроінтеграції (процесу «правової європеїзації»). Розглянуто особливості конституційно-транзитарної політики України: впровадження механізмів громадянського діалогу, легітимізації влади та владних рішень, посилення демократичного представництва та самопредставництва населення, гарантування природних та похідних прав, свобод та інтересів людини і громадянина, що гарантуються Основним законом – Конституцією України. У вищезазначеному контексті також здійснено аналіз феноменології терміну «конституційне мислення» як симбіотичного елемента владно-громадянської взаємодії. Окреслено конституційно-мисленнєвий апарат з позиції громадянського суспільства (форми, способи, інструменти та методи забезпечення і реалізації суспільного інтересу) та апарату державного управління (прийняття законів, взаємодія із громадянським суспільством, демократизації простору політичного виробництва тощо).

Водянніков О. Ю. Мистецтво юридичної війни: як позбавити державу-агресора юрисдикційних імунітетів. *Інформація і право*. 2022. № 3 (42). С. 164-170.

Матеріал присвячений проблематиці юридичних проблем у час війни. Як зазначає автор, на будь-якій війні, на юридичному фронті діють ті ж закони, прийоми, стратегія і тактика, що і на реальному полі битви. Два з половиною тисячоліття тому китайський стратег і мислитель Сунь-Цзи виклав ази успішної стратегії і тактики у трактаті «Мистецтво війни». З тих часів військова справа змінилася, але думки мислителя залишаються актуальними, в тому числі і для юридичної стратегії. Тому лейтмотивом розмови обрано саме стародавню мудрість Сунь-Цзи. Україна з самого початку агресії РФ розгорнула потужний наступ на юридичному фронті. Це і провадження в Міжнародному Суді ООН та в ЄСПЛ, і співробітництво з Міжнародним кримінальним судом, і звернення до Московського механізму ОБСЄ, і консультації про створення спеціального кримінального трибуналу щодо злочинів, вчинених на території України. Основні події юридичного фронту відбуватимуться навколо двох питань: притягнення винних до кримінальної відповідальності і стягнення з держави-агресора збитків за шкоду, завдану їй протиправними діями. Про цей останній рубіж і роздумує автор.

Галкіна Н. М. Правова регламентація трудових відносин під час воєнного стану. *Інтернаука. Серія "Юридичні науки"*. 2022. № 2. С. 1-22.

У науковій статті аналізуються новації законодавства про працю з метою усунення наявних прогалин в регламентації трудових відносин в умовах воєнного стану, що можуть призвести до виникнення трудових спорів. За реалій сьогодення чинний Кодекс законів про працю України не дозволяє оперативно реагувати на виклики часу, його норми не спроможні забезпечити гнучку регламентацію трудових правовідносин в умовах воєнного стану, тому набув чинності Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136. У період воєнного стану продовжують діяти норми Кодексу законів про працю, яких не змінив або не скасував Закон № 2136. Через воєнний стан роботодавці та наймані працівники переформатовують алгоритм своєї роботи в залежності від конкретних обставин. Так, окремі працівники можуть продовжувати працювати дистанційно. Роботодавець може запропонувати працівникам оформити щорічну основну відпустку, соціальну відпустку або відпустку без збереження заробітної плати на період воєнного стану. Приділено увагу табелюванню відсутності працівника на роботі, порядку обміну документами на період дії воєнного стану, призову працівника на військову службу або укладенню ним контракту. Аналізуються питання запровадження трудової повинності в умовах

воєнного стану. Піднімається питання неможливості звільнення працівника, який на початку військових дій тимчасово виїхав до іншої країни та отримав там статус біженця. Окреме питання, що потребує уваги як наукового осередку, так і пересічних працівників, стосується заборони на проведення страйків. Запропоновано авторську редакцію ч. 1 ст. 24 Закону «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)»: «Забороняється проведення страйку за умов, якщо припинення працівниками роботи створює загрозу життю і здоров'ю людей, національній безпеці, довкіллю або перешкоджає запобіганню стихійному лиху, аваріям, катастрофам, епідеміям та епізоотіям чи ліквідації їх наслідків».

Галкіна Н. М. Окремі аспекти правового регулювання праці державних службовців. *Інтернаука. Серія: "Юридичні науки". 2022. № 5. С. 1-20.*

За умов надзвичайних ситуацій, карантину, воєнного стану громадяни відчують посилену потребу в ефективній роботі службовців, тому нормативно-правове забезпечення праці державних службовців має лише сприяти функціонуванню державного апарату для надання базових послуг українському народу. Весь спектр державних послуг має своєчасно та оперативно надаватися громадянам України попри військовий стан. У науковій статті досліджуються актуальні правові питання регулювання праці державних службовців за умов воєнного стану. Запропоновано внести зміни до абз. 1 п. 2 розділу II Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування і викласти його у наступній редакції: «Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування своєю поведінкою мають зміцнювати авторитет державної служби і служби в органах місцевого самоврядування, утверджувати патріотичні настрої у перебігу провадження державної служби, а також позитивну репутацію державних органів та органів місцевого самоврядування». Рекомендовано в програмі підвищення кваліфікації державних службовців в обов'язковому порядку включати питання жорсткого дотримання принципу патріотизму в колі державних службовців. З початком війни окремі державні службовці залишили межі України, чимало держслужбовців перемістилися в інші відносно безпечні регіони України. У багатьох державних установах загострилася потреба у поповненні кадрового потенціалу. За таких реалій зазнало новацій законодавство, що регламентує питання державної служби. Розглянуто законодавчі новації у сфері державної служби, серед яких особливу увагу зосереджено на відсутності профільного відбору на посаду державної служби, окреслено потенційні ризики таких новацій та шляхи для їх подолання. Зокрема, вважаємо за потрібне особливо ретельно, в кілька етапів проводити співбесіду з претендентами на вакантну посаду державної служби; не відмовлятися від спеціальних перевірок; телефонувати попереднім роботодавцям для підтвердження фактів, висвітлених у характеристиках-рекомендаціях з попередніх місць роботи. Запропоновано започатковувати тестування кандидатів на вакантну посаду державної служби, побудувавши питання тесту у такий спосіб, щоб «прощупати» проукраїнську позицію потенційного державного службовця. Рекомендовано надавати переваги у доступі до державної служби колишнім службовцям, які звільнилися за угодою сторін і мають щире прагнення у скрутний для країни час гідно нести службу на благо нашої держави.

Гелемей Ю. М. Право на гідність військовополонених: проблеми реалізації в умовах сучасної війни. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. 2023. № 14. С. 11-15.*

Стаття присвячена аналізу забезпечення права на гідність військовополонених в умовах російсько-української війни. Констатовано, що хаотична природа війни, нехтування міжнародними нормами деякими сторонами та еволюція характеру збройних конфліктів створюють труднощі в забезпеченні послідовного дотримання декларованих прав військовополонених. Становище військовополонених в праксіологічному та нормативно-визначеному аспекті мають абсолютний

дисонанс, що демонструє той факт, що саме сфера правового захисту військовополонених є тією, що репрезентує апогей проблеми в сфері міжнародного гуманітарного права. Вказано, що право на гідність визначається доктриною конституціоналізму і верховенства права як первинна сутнісна детермінанта. Право на гідність особи є невід'ємною складовою гуманності та основоположним принципом в сучасному суспільстві, що визнає необхідність поваги до людської гідності та забезпечення умов, що сприяють особистісному розвитку та самовизначенню. У висновку відзначено, що порушення права на гідність військовополонених у контексті війни Росії проти України є серйозною та обурливою проблемою, що викликає загальне занепокоєння на міжнародній арені. Основні аспекти цього порушення визначаються в рамках цього наукового дослідження. По-перше, існує поширення ситуацій незаконного утримання в полоні, порушуючи право на свободу та безпеку військовополонених. По-друге, виникають негідні умови тримання, що порушують стандарти гуманного поводження та право на гідність. По-третє, фізичне та психічне насильство стає невід'ємною частиною війни, включаючи побиття, тортури та недостатню медичну допомогу. Це загрожує не лише гідності, а й праву на життя. По-четверте, відсутність забезпечення основних потреб, таких як харчування та медична допомога, порушує права на гідність та людську гідність. По-п'яте, обмеження зв'язку зі сім'єю та невизначеність стану військовополонених погіршують їхню психічну стійкість та загострюють гуманітарну ситуацію. Ці проблеми вимагають негайного уваги та дій для захисту прав та гідності тих, хто потерпає внаслідок цього конфлікту.

Гета Д. С., Кисильова К. В., Ковач Я. В. Роль конституційного суду у захисті громадянських прав під час воєнного стану. *Академічні візії*. 2024. № 30. С. 1-12.

Стаття присвячена аналізу судових механізмів захисту прав громадян в умовах воєнного стану. Воєнний стан, введений на всій території України 24 лютого 2022 року внаслідок широкомасштабної військової агресії російської федерації, серйозно вплинув на всі правовідносини, здійснення публічної влади, захист прав громадян та реалізацію прав і свобод людини. У цьому контексті важливого значення набуває питання всебічної розробки та дослідження оптимальної моделі захисту прав громадян, а також питання вдосконалення та оптимізації захисту прав людини в умовах протидії військовій агресії російської федерації. Метою цієї статті є аналіз ролі Конституційного Суду України у захисті прав громадян в умовах воєнного стану. Встановлено, що міжнародно-правові інструменти гарантують основоположні права і свободи людини, але не всі вони є абсолютними і можуть бути предметом правових обмежень. Це пов'язано з винятковими обставинами, які певною мірою загрожують існуванню держав, народів і націй, а також окремих осіб. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року сформулював загальну мету обмежень прав людини, що випливають із Загальної декларації прав людини, та ввів поняття «захист національної безпеки». Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод передбачає звільнення від зобов'язань у надзвичайних ситуаціях. Європейські стандарти доступу до правосуддя відображені у національному законодавстві України і гарантують право на судовий захист порушених прав людини на конституційному, адміністративному та процесуальному рівнях. Конституційний Суд зарекомендував себе як невід'ємна складова функціонування держави. Це особливо важливо у складні періоди суспільного життя, такі як ситуації, що вимагають запровадження особливого надзвичайного стану, зокрема воєнного стану. У такі періоди судова влада повинна постійно працювати над забезпеченням та гарантуванням прав і свобод людини і громадянина, гарантованих Конституцією України та охоронюваних державою. Доведено, що права і свободи людини та громадянина мають залишатися пріоритетом держави на всій території України навіть в умовах воєнного стану. Це безпрецедентне явище для нашої країни і, безсумнівно, викличе труднощі у функціонуванні механізмів захисту та забезпечення конституційних прав і свобод. Необхідно також враховувати, що в умовах воєнного стану деякі

конституційні права громадян можуть бути обмежені з метою більш ефективної мобілізації державних ресурсів для протидії військовим нападам. Ці питання мають бути взяті до уваги в майбутніх дослідженнях.

Головчук В. А. Визначення поняття «збройна агресія проти України» в Кримінальному кодексі України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки* : зб. наук. пр. / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Юрид. думка, 2023. Вип. 94. С. 119-126.

Показано, що Кримінальний кодекс України містить низку таких понять, як «збройна агресія Російської Федерації або агресія іншої країни», «збройна агресія проти України», «збройна агресія Російської Федерації або іншої держави», «збройна агресія Російської Федерації», «збройна агресія Російської Федерації проти України», проте не містить визначення цих понять. Доведено, що для однакового розуміння та використання у правозастосовній діяльності зазначених понять необхідно їх уніфікувати. Запропоновано взяти за основу термін «збройна агресія проти України», визначений в статті 1 Закону України «Про оборону України», та внести відповідні зміни до КК України щодо визначення єдиного поняття та розкриття його змісту.

Гриненко С. О., Зеленська, І. М. Особливості забезпечення права на свободу та особисту недоторканність у діяльності правоохоронних органів в умовах збройного конфлікту. *Форум Права*. 2022. № 73(2). С. 29–39.

В умовах воєнного стану значно змінився процес здійснення кримінального провадження, законодавцем було прийнято низку нормативних актів, якими змінено процедуру притягнення особи до кримінальної відповідальності та введено норми, які носять правообмежувальний характер для громадян, в тому числі, обмежують право на свободу та особисту недоторканність. Метою статті є визначення особливостей забезпечення права на свободу та особисту недоторканність у діяльності правоохоронних органів в умовах збройного конфлікту. Результатом дослідження є висунення наступної тези "незважаючи на запровадження на всій території України воєнного стану, правоохоронні органи під час здійснення кримінального провадження мають дотримуватися законодавчих вимог і забезпечувати реалізацію громадянами своїх прав та свобод, за виключенням тих, які прямо обмежені нормативними актами". Проаналізовані конкретні приклади обмежень права на свободу та особисту недоторканність, які можуть здійснюватися правоохоронними органами в умовах воєнного стану. Аналіз нормативних положень свідчить, що вони містять оцінні поняття і фактично неможливість здійснення вказаних дій визначається на розсуд відповідного представника правоохоронного органу.

Гринчак А., Гринчак С. Особливості функціонування вищих державних органів в умовах надзвичайного (воєнного) стану в європейських країнах : конституційно-правове регулювання. *Проблеми законності*. 2022. № 156. С. 143–158.

У статті проаналізовано конституційно-правові норми, що регламентують особливий правовий режим (зокрема, режим воєнного стану) у країнах Європи, виокремлено ключові ознаки механізму функціонування публічної влади в надзвичайних умовах. Наголошено, що вивчення європейського досвіду є актуальним і доцільним з точки зору можливого подальшого впровадження в національне законодавство. Зосереджено увагу на тому, що особливі правові режими вводять у разі виникнення в державі певної ситуації екстраординарного характеру, яка загрожує розвитку країни та суспільства, правам і свободам громадян; конституційно-правовий інститут воєнного стану як система правових норм визначає підстави і порядок його запровадження, державний орган (або органи), що уповноважений його запроваджувати; встановлюється особливий режим діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій; закріплюються межі дії особливого

правового режиму в часі та в просторі; передбачаються тимчасові зміни в розмежуванні компетенції між органами влади різних рівнів; тимчасово органам виконавчої влади, як правило, надають певні повноваження, які в нормальних умовах належать законодавчому органу на чіткій правовій основі. Виокремлено чотири варіанти реалізації процедури запровадження особливих правових режимів (зокрема, воєнного стану) у практиці європейських держав, що вирізняються за ступенем залучення парламенту. На підставі аналізу та синтезу наукових праць, конституційно-правових актів запропоновано можливі способи оптимізації діяльності вищих державних органів влади України в умовах воєнного стану.

Гриньо Д. Д. Окремі аспекти конституційного права на доступ до публічної інформації у формі відкритих даних при обмеженні прав і свобод людини в умовах воєнного стану. *Часопис Київського університету права. 2023. № 3. С. 47-52.*

У наш час, беззаперечним є той факт, що без належного забезпечення права суспільства на доступ до достовірної, точної та повної інформації неможливе існування демократичних свобод та прав людини. У зв'язку з цим, при вирішенні питання щодо обмеження чи надання доступу до тієї чи іншої інформації в умовах воєнного стану важливо дотримуватись відповідного балансу між захищуваним та суспільним інтересами. Зазначене можливе лише на підставі проведення «трискладового тесту» (ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»). Відповідно ст. 29 Закону України «Про інформацію» інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення. Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо. З огляду на характер суспільно необхідної інформації законодавство не надає вичерпного переліку такої інформації. Тому, суспільний інтерес можна розуміти як достатньо абстрактне правове явище, яке свідчить про майбутню користь, яку отримає суспільство від розкриття інформації.

Гринюк Р. Ф., Гуцуляк О. І. Вибори в умовах воєнного стану: конституція, законодавство, реальність. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. 2023. № 80. Ч. 1. С. 113-123.*

У статті досліджені питання виборчого законодавства та його особливості під час дії воєнного стану. На підставі ретельного аналізу конституційних приписів з'ясовано, що для більшості видів виборів неможливість їх проведення встановлено лише у законодавчих актах. Водночас доведено, що формальна відсутність конституційної заборони запустити виборчий процес в умовах триваючого широкомасштабного вторгнення РФ не вирішує жодної реальної проблеми, які унеможливають демократичні вибори в Україні станом на зараз. Виокремлені та проаналізовані причини відмови демократичних держав від проведення виборів під час війни, зокрема, виборчі (втручання ворожої держави, відсутність вільної агітації тощо), економічні (витрати на проведення виборів), безпекові, політичні (моменти політичної нестабільності під час переходу влади) тощо. Описано концепцію «rally around the flag» («гуртування довкола прапора»), досліджено історичний приклад і проаналізовані причини програшу на повоєнних виборах «батька перемоги» В. Черчилля, вивчено результати низки соціологічних досліджень, які демонструють високий рівень народної підтримки чинного Президента України, зокрема в якості Верховного Головнокомандувача. Зроблені висновки про достатній рівень легітимності органів державної влади, що з високою вірогідністю буде лише засвідчено виборами, а наслідком стане

формальна пролонгація повноважень. Доцільність усіх ризиків і витрат за таких умов оцінено як сумнівну. Зважено можливість застосування електронного голосування і зроблено висновок про те, що подібні пропозиції є передчасними з огляду на несприйняття народом України такого способу волевиявлення і технічні можливості держави. Водночас авторами робиться наголос на необхідності підготовки нормативної бази і розробки нових механізмів, зокрема, з використанням цифрових технологій, як для повоєнних виборів, так і у випадку затягування війни, до якої призвело вторгнення росії, для виборів в умовах воєнного стану. З огляду на це розглянуто поняття Military democracy, мілітаризованої або військової демократії, тобто держави з демократичним устроєм, що діє в умовах воєнного стану.

Гриняк А. Б. Примусове відчуження майна в умовах воєнного стану в Україні. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С.21-28.

Статтю присвячено розгляду особливостей примусового відчуження майна на користь держави в умовах воєнного стану в Україні. Метою статті визначено пошук можливостей удосконалення механізму примусового відчуження майна на користь держави з метою суспільної необхідності. Підкреслено, що навіть в умовах воєнного стану повинні бути задіяні всі правові інструменти нівелювання безпідставного порушення фундаментального принципу недоторканності власності. Виокремлено відмінні ознаки реквізиції у разі надзвичайних обставин та реквізиції в умовах воєнного стану, що полягає у моменті отримання власником реквізованого майна його ринкової вартості. У випадку реквізиції майна у разі надзвичайних обставин відшкодування його вартості відбувається до безпосереднього передання майна державі. У випадку реквізиції в умовах воєнного стану, як правило, – після припинення чи скасування правового режиму воєнного стану. Запропоновано реквізицію як правове явище розглядати як юридичний факт, як засноване на адміністративному акті цивільне правовідношення, як правовий інститут. Підставою реквізиції в умовах воєнного стану є юридичний склад, кожен з елементів якого становить певний юридичний факт (оголошення воєнного стану, рішення державного органу про реквізицію), тому лише у сукупності він може призвести до припинення права власності у попереднього власника та його виникнення у держави. Відповідно, лише за умови накопичення цих юридичних фактів (повного юридичного складу) відбудеться настання кінцевого правового результату, а саме перехід у державну власність необхідного для захисту країни чи виконання інших супутніх цьому функцій майна. Виокремлено умови правомірності проведення процедури примусового відчуження майна на користь держави в умовах воєнного стану (введення воєнного стану; ухвалення рішення про реквізицію виключно військовим командуванням Збройних сил України та за погодженням з державною адміністрацією; оплатна основа відчуження з попереднім або наступним відшкодуванням його вартості; дотримання порядку проведення реквізиції з чітким документальним оформленням; дотримання процедури оцінки ринкової вартості майна). Акцентовано увагу на випадках та механізмі відшкодування вартості реквізованого майна, а також надання попередньому власнику взамін іншого майна. Встановлено можливість реквізиції тварин як особливого об'єкта цивільних прав. Визначено механізм та особливості повернення реквізованого майна.

Гуменюк Т. І. Особливості трансформації правової науки в умовах воєнного стану. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького: Серія Право*. 2023. Т. 1. Вип. 15 (27). С. 30-38.

Метою роботи є висвітлення особливостей функціонування правової науки та наукової діяльності в умовах воєнного стану. В основу дослідження покладено аналітичний метод, який застосовано для діагностики проблем та генерації гіпотез, що дозволяють їх вирішити. Було включено критичне мислення і оцінку фактів і інформації, пов'язаних з проведеним дослідженням.

Системно-функціональний метод було використано для вивчення завдань вищої юридичної освіти, змін в системі законодавства в умовах війни. Метод узагальнення використаний для систематизації та інтерпретації результатів, які були отримані у ході дослідження. В процесі дослідження визнано, що наукові дослідження у сфері права мають бути сфокусовані на потребах нашої держави в умовах воєнного стану. У таких умовах вища юридична освіта не може бути пасивною, а повинна істотно і динамічно впливати на навколишнє середовище, формуючи цивілізоване демократичне правове поле. У цьому полягає її позитивна роль і просвітницька місія. З огляду на це нині абсолютно чітко повинна бути окреслена модель фахівця-юриста, яка відповідатиме вимогам до професіоналів-юристів майбутнього, і модель їх підготовки. В процесі дослідження встановлено, що серед першочергових питань правового розвитку в умовах війни слід насамперед назвати проблеми належного правового забезпечення національної безпеки, тобто стану захищеності людини і громадянина, духовних і матеріальних цінностей суспільства від злочинних та інших протиправних посягань, надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, соціальних конфліктів усередині суспільства, ризик виникнення яких суттєво зростає в умовах війни. В умовах воєнного стану більшість елементів верховенства права зазнають негативного впливу у вигляді відповідних обмежень, необхідність яких має об'єктивний характер внаслідок потреби запобігання глобальним загрозам незалежності та територіальної цілісності держави, відсічі збройної агресії, забезпечення національної безпеки, а також реальним та потенційним загрозам правам і свободам людини. При цьому в контексті верховенства права зазначені обмеження, по-перше, не повинні стосуватися абсолютних (природних) прав і свобод людини, а по-друге, повинні мати належне обґрунтування характер та відповідати заявленій меті введення воєнного стану.

Гусарев С. Д., Старицька О. О. До питання про захист прав споживачів в Україні під час воєнного стану. *Альманах права*. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2023. Вип. 14: Трансформація законодавства України в сучасних умовах. С. 60-66.

У статті автори проаналізували сучасний практичний стан захисту прав споживачів в Україні у період дії воєнного стану. Акцентовано увагу на тому, що, незважаючи на особливий період, у споживачів наявні ті самі права і обов'язки, що й у мирний час. У зв'язку з запровадженням після 24 лютого 2022 року обмежувального законодавства Держпродспоживслужба частково позбавлена своїх прямих функціональних обов'язків, однак надає консультації щодо альтернативних шляхів захисту прав споживачів, де основними є суди, Національний банк України, Державна податкова служба, Уповноважений із захисту державної мови. Окремо наголошено, що, враховуючи фактичні обставини, використання альтернативних способів вирішення питання щодо захисту та компенсацій не завжди є можливим завдяки наявності різних перешкод (відсутність зв'язку із суб'єктом господарювання, неможливість встановлення його фактичної адреси, неналежне проведення експертизи тощо). Також наведено статистичні дані щодо кількості розглянутих запитів на отримання публічної інформації сфери захисту прав споживачів.

Демчина Я. Система конституційно-правових гарантій, що діють в умовах оборони України. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2022. Вип. 74. С. 89–102.

Стаття присвячена дослідженню питання системи правових норм, які охороняють права та свободи людини і громадянина в Україні в умовах дії як правового режиму воєнного часу, так і в умовах правового режиму особливого періоду. В цій статті з'ясовано та надано роз'яснення певним правовим колізіям, або неточностями, які існують у галузі права, яке регулює питання національної безпеки та оборони України. Особливу увагу в статті присвячено конституційно-правовим нормам, які обмежуються на час дії правового режиму воєнного стану, роз'яснюється

легітимність мети такого обмеження, проводиться порівняння з іншими конституційно-правовими нормами та демонструється взаємозв'язок норм Конституції України до правових норм, які займаються нижче місце в ієрархії нормативно-правових актів. Проаналізовано систему правових норм, які тією чи іншою мірою перетинаються з конституційно-правовими нормами та які спрямовані на забезпечення прав та свобод людини і громадянина в умовах оборони України. Для написання цієї статті проаналізовано нормативно-правові акти (в тому числі акти міжнародного права), які становлять частину національного законодавства України в їх логічному та безперервному зв'язку з нормами Основного Закону, надано відповіді на запитання щодо легітимності та необхідності деяких правових обмежень, розкрито питання обмеження права на життя в розумінні статті 3 Конституції України.

Дервянко Б. В. Щодо дії норм про розміри посадових окладів викладачів, науковців та посадових осіб виконавчої і судової гілок влади (у контексті рівності людей за статтею 21 Конституції України). *Економіка і право*. 2022. № 2. С. 92-101.

Для реального підвищення престижності наукової та педагогічної праці необхідним є механізм часткового виконання положень законодавства про фінансове забезпечення суб'єктів сфер освіти і науки. За ст. 21 Конституції України, «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах...». Це не свідчить про те, що викладач, науковець і чиновник, суддя, а тим більше військовослужбовець чи правоохоронець під час виконання завдань в умовах воєнного стану повинні отримувати однакову зарплату. Ця норма свідчить про те, що держава має однаково ставитися до економічних прав усіх людей, на основі одних і тих самих принципів. У статті наведено та проаналізовано норми деяких нормативно-правових актів України, виявлено наявну у державі дискримінацію людей за професійною ознакою. Запропоновано внести доповнення до Закону України від 02.12.2021 № 1928-IX «Про державний бюджет України на 2022 рік» за зразком норми із ч. III ст. 64 «Черговість задоволення вимог кредиторів» Кодексу України з процедур банкрутства: у випадку наявного дефіциту бюджету норми законодавства про оплату праці працівникам бюджетних установ, підприємств та організацій повинні виконуватися для усіх таких співробітників пропорційно до розмірів їхніх окладів залежно від наявного розміру видатків бюджету на ці статті витрат. Вказано на неприпустимість перенесення законодавцем терміну введення в дію (01.01.2023) норм ч. 2 ст. 61 Закону України «Про освіту» та абз. першого ч. 2 ст. 36 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», а також запропоновано виправити недоречність у цьому абзаці пропозицією замінити останні слова цієї норми «2020 року» на слова «календарного року».

Дешко Л., Васильченко О. Режим військової окупації, права людини, вибори та референдуми: досвід України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 121-125.

З 2014 року і до сьогодні частини Донецької, Херсонської, Луганської та Запорізької областей України перебувають у міжнародно-правовому режимі військової окупації. Для реалізації одного зі своїх намірів – змінити територіальний статус-кво силою зброї – Росія використовує такі інструменти, як вибори та референдуми на тимчасово окупованих частинах України. У статті характеризується правовий режим військової окупації, акцентується увага на забезпеченні прав і свобод громадян та правовому режимі на тимчасово окупованій території України, наголошується на тому, що вибори та референдуми, які проводить Росія, не мають нічого спільного з прямими формами демократії. Це юридично недійсні заходи, організовані окупаційними адміністраціями як спроба незаконної анексії українських територій Російською Федерацією. Їх результати не мають жодних правових наслідків і не можуть бути прийняті та визнані міжнародним співтовариством. Також акцентуючи увагу на режимі військової окупації, автори статті наголошують, що окупація не означає втрату суверенітету окупованої території. Територіальне верховенство держави безпосередньо пов'язане з державним суверенітетом і є одним із його складових елементів. Для

окупації характерні збереження владних структур та продовження опору і військових операцій проти держави-окупанта. Проаналізовано рішення Міжнародного суду ООН та Міжнародного військового трибуналу (Нюрнберг). Наголошується, що методи, які застосовувала РФ для досягнення мети – включення територій України, на яких РФ проводила «референдуми» та вибори – були агресивними, вирішальним фактором була військова міць РФ, яка вступила в дію і зустріла опір суверенної незалежної України та українського народу. Наголошується, що Росія вчиняє військові злочини та використовує «засоби тероризму», одним із яких є фінансування так званих виборів і референдумів на тимчасово окупованих Росією територіях України. Україна здійснює збройний опір прийняттю до складу РФ територій України, на яких РФ провела «референдуми» («референдуми» в Херсонській, Запорізькій, Донецькій та Луганській областях), негативно реагує на прояви територіального суверенітету з боку РФ, а також Україна своєю поведінкою демонструє, що референдуми, проведені РФ в Херсонській, Запорізькій, Донецькій та Луганській областях, є неконституційними, а їх результати та прийняття територій України до складу РФ – не мають юридичної сили.

Діденко О. М. Щодо правової основи для проведення повоєнних виборів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 55-58.

У статті розглядаються питання створення правової основи для проведення повоєнних виборів в Україні. Відзначається, що в умовах триваючих бойових дій, постійного завдання ракетних, артилерійських та авіаційних обстрілів по містах і селищах України будь-які загальнодержавні вибори в установлені строки не можуть бути організовані та проведені. Верховна Рада та Президент України згідно з положеннями Конституції мають подовжувати виконувати свої повноваження до дня складання присяги народними депутатами України і главою держави, які будуть обрані на повоєнних виборах. Однак у теперішній час постало питання розробки законодавчої основи для проведення повоєнних виборів з урахуванням загроз для організації народного волевиявлення. З огляду на руйнування чи пошкодження значної кількості приміщень, які раніш використовувалися для роботи виборчих комісій і здійснення волевиявлення виборців, у законі про повоєнні вибори пропонується передбачити використання під час проведення цих виборів тимчасових споруд (наметів, павільйонів, інших легких конструкцій тощо). Для гарантування реалізації права голосу на повоєнних виборах для громадян, які виїхали до країн Європи, у законі про повоєнні вибори запропоновано передбачити утворення додаткових закордонних виборчих дільниць, а також можливість дострокового голосування. Відмічається, що для забезпечення проведення повоєнних виборів із скасуванням дії режиму воєнного стану має бути відновлено роботу Державного реєстру виборців, оновлено базу даних, яка міститься у цьому реєстрі. Запропоновано запровадити під час повоєнних виборів активну реєстрацію виборців, які перебуватимуть за кордоном, і внутрішньо переміщених осіб. Зроблено висновок, що залежно від того як демократично, прозоро і чесно будуть проведені повоєнні вибори буде залежати подальша трансформація української держави, її європейське майбутнє.

Дракохруст Т. В. Особливості консульського обліку військовозобов'язаних громадян України за кордоном: правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 521-523.

У статті розглянуто підзаконні акти, що регулюють питання взяття/зняття на консульський облік громадян України, які перебувають за кордоном, зокрема осіб призовного віку. Доведено, що постійний і тимчасовий консульський облік мають різні підстави та їх варто врегулювати окремими статтями. Так як існує тільки єдиний перелік документів для постійної та тимчасової реєстрації місця перебування і це провокує можливість трактування консульськими працівниками на власний розсуд перелік документів і як результат затягувати процес взяття на консульський

облік. Розглянуті повноваження закордонних дипломатичних установ України, що стосуються призовників, які перебувають за кордоном. Автором виділено та проаналізовано виклики, які стоять перед громадянами України призовного віку за кордоном. Зазначено, що українці не зобов'язані особисто звертатися до консульської установи, щоб стати на облік. Це роблять тільки ті, що хочуть продовжувати отримувати захист від закордонних представництв, чи мати можливість брати участь у виборах. Тобто українцям не загрожує адміністративна чи кримінальна відповідальність. Акцентовано увагу на тому, що відбувається порушення права на працю, право на освіту, права на повагу до приватного та сімейного життя згідно Конституції України та й Загальної декларації про права людини зокрема. Автор прийшов до висновку, що масштабна інформаційна популяризація змін щодо питання про призовників, які зараз перебувають за кордоном не є дієвим інструментом для якісного укомплектування армії особовим складом. Запропоновано доопрацювати норми, де б зазначалися гарантії громадянам України безперешкодного повернення у свої країни тимчасового чи постійного місця перебування; місця роботи чи навчання. Це у свою чергу прискорило б процес прозорого обліку українських громадян та уможливило б проведення успішної мобілізації під час воєнного стану.

Задорожний Ю. А., Задорожня Г. В. До питання про запобігання проникненню у владні структури зрадників інтересів держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 17-20.

У статті крізь призму національної нормативно-правової бази, міжнародних вимог та практики ЄСПЛ проаналізовано юридичні механізми щодо запобігання проникненню у владні структури зрадників національних інтересів держави та очищення цих структур від означених осіб. Одним із дієвих легітимних засобів такого запобігання є притягнення до юридичної відповідальності усіх, хто вчинив правопорушення проти держави. Констатовано, що під час дії правового режиму воєнного стану в Україні прийнято законодавчі акти, якими внесено істотні зміни і доповнення до КК України та КПК України щодо посилення юридичної відповідальності за дії зрадницького характеру національним інтересам. Наразі йдеться про дванадцять законів України, положеннями яких визначають, удосконалюють, посилюють та деталізують кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність. Вперше в історії України таке негативне соціальне явище як «колабораціонізм» дістав юридичне унормування у кримінальному законодавстві, що призвело до розширення переліку злочинів, за вчинення яких наступає серйозна кримінальна відповідальність, діапазон якої коливається від позбавлення права обіймати певні посади, займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років і до позбавлення волі на строк п'ятнадцяти років або довічне позбавлення волі з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років у сув'язі з конфіскацією майна або без такої. Визначено, що важливим засобом оновлення персонального складу публічної влади є її очищення засобом ухвалення судових рішень щодо конкретних винних осіб. Принцип індивідуальної юридичної відповідальності є невід'ємною складовою кваліфікації такого злочину як «колабораціонізм», так і кваліфікації правопорушення в аспекті очищення влади відповідно до Закону України «Про очищення влади». У статті обґрунтовано думку про те, що «колабораціонізм» є тяжким злочином проти держави та суспільства, тому особа, яка його вчинила, не повинна обіймати виборні, призначувані чи конкурсні посади в державних органах чи органах місцевого самоврядування в Україні. Крім того, колабораціоніст не повинен: мати юридичного права бути засновником та членом будь-якої політичної партії; працювати у сфері освіти, культури, мас-медіа тощо, щоб унеможливити його потенційний вплив на інших членів соціуму крізь формат своєї професійної діяльності. Для України позитивною була б практика щодо запровадження мораторію на реалізацію колаборантами-зрадниками їхнього активного виборчого права, що є співрозмірним тяжкості вчинення ними проти держави.

Занфірова Т. А. Основні тенденції реформування трудового законодавства: вплив воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 3. С. 62-67.

У статті розглядаються основні тенденції реформування трудового законодавства, що сформувались під впливом воєнного стану. Автор проводить аналіз нормативно-правових актів у галузі праці, більшість з яких були прийняті після запровадження воєнного стану в Україні (після 22 лютого 2022 року). вивчається також Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки України» від 15.07.2021. Через всю публікацію проводиться ключова думка про те, що в демократичному суспільстві будь-які обмеження прав і свобод людини і громадянина, навіть в умовах воєнного стану, мають бути виправданими і обґрунтованими. Завдання науковців та практиків полягає у запровадженні виключно таких – виправданих, обґрунтованих та об'єктивно необхідних обмежень прав. На підставі проведеного дослідження виокремлюються три взаємопов'язані сучасні напрями реформування трудового законодавства: 1) обмеження трудових прав працівників, що здійснюється як прямо на підставі Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 року, так і завуальовано, зокрема, на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав працівників» від 12.05.2022; 2) спрощення регулювання трудових відносин, або дерегуляція трудових відносин, про що свідчить аналіз Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність» від 19.07.2022 року; 3) уподібнення трудових відносин цивільно-правовим відносинам; підтвердженням тенденції слугує, зокрема, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом» від 19.07.2022, Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15.07.2021 року). Автор підтримує ідею реформування трудового законодавства України, однак таке реформування має здійснюватися з урахуванням інтересів не лише роботодавця, але і працівника.

Запорожець Т. В., Таран Є. І. Концептуально-правові засади реалізації законодавчої влади за принципом поділу влади: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2024. № 2. С.1-19.

У статті здійснено аналіз концептуально-правових основ реалізації законодавчої влади за принципом поділу влади у зарубіжних країнах та в Україні. Обґрунтовано, що сучасне розуміння принципу поділу влади визначено в теоріях конституціоналізму та демократії, відповідно до якої кожна гілка влади (законодавча, виконавча, судова) має свої чітко визначені повноваження, що є необхідним для функціонування демократичної системи. Дослідження підтверджує, що для ефективної реалізації принципу поділу влади необхідна наявність чіткої конституційної бази, яка визначає повноваження та взаємодію різних гілок влади. Доведено, що парламент виступає ключовим органом у реалізації законодавчої влади, а отже, його роль у забезпеченні балансу та контролю над іншими гілками влади визнається важливою. Аналізом виявлено низку викликів та проблем у реалізації принципу поділу влади, таких як концентрація влади, недостатній парламентський контроль, політизація процесів та інші. Особливу увагу приділено питанням забезпечення функціонування законодавчої гілки влади в умовах воєнного стану. Доведено, що концептуальні та правові основи реалізації законодавчої влади повинні бути адаптовані до конкретних умов кожної країни, враховуючи її історичний, культурний та політичний контекст. Обґрунтовано, що Україна продовжує долати виклики, пов'язані з війною, відтак роль законодавчої гілки влади залишається вирішальною у формуванні майбутньої траєкторії країни до стабільності, безпеки та демократичного врядування. Висновки підтверджують, що система поділу влади потребує модернізації для відповідності вимогам сучасного суспільства

та забезпечення демократичного розвитку. Результати дослідження вказують на важливість належного правового та концептуального забезпечення принципу поділу влади для забезпечення стабільності, ефективності та легітимності державного управління.

Заяць Н. В. Окремі питання проведення загальнонаціональних виборів в Україні як умови збереження демократичності влади. *Dictum Factum*. 2023. № 2(14). С. 42-47.

Статтю присвячено одній з найбільш чутливих проблем сьогодні в Україні, а саме, проведення виборів під час воєнного стану для підтвердження демократичних традицій, забезпечення прав і свобод людини та виконання міжнародних зобов'язань України. Право на вільні вибори гарантовано ст.2 Протоколу до Європейською конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод «високі договірні сторони зобов'язуються проводити вибори з розумною періодичністю таємним голосуванням на умовах, які забезпечують народу вільне волевиявлення своєї думки під час вибору законодавчої влади». З усіх демократичних гарантій проти зловживань політичною владою цей документ є основоположним.

Зозуля І. В., Довгань О. І. Війна та дезертирство: засади правового регулювання в Україні. *Форум права*. 2022. Т. 73. № 2. С. 60–79. 2022.

Військове дезертирство є всесвітньою проблемою, яка незалежно від обов'язковості чи ні військової служби розглядається як кримінальний злочин і переважно прирівнюється до зради, й тому потребує особливого дослідження. Здебільшого військовослужбовців до дезертирства спонукають причини, які відносяться до соціально-психологічної сфери діяльності людини, що особливо загострюються під час війни. У статті особливий увазі надається кримінально-правова складова військового дезертирства, кваліфікуючі ознаки якого закріплені у статті 408 Кримінального кодексу України. При цьому, констатується незадовільна кількість наукових публікацій з правового регулювання в Україні дезертирства як військового злочину саме під час воєнного стану. Встановлено значення бойових та воєнних дій як чинника впливу на рівень дезертирства, досліджена генеза інтерпретації дезертирства у вітчизняному законодавстві, визначені особливості військового дезертирства за міжнародною правовою базою та національна правова кваліфікація та сутність військового дезертирства напередодні й під час воєнного стану. Показано, що правові наслідки запровадження режимів воєнного стану та стану війни істотно не впливають на статистичний рівень дезертирства військовослужбовців як явища. Більш суттєвий вплив щодо збільшення цього показника чинить ведення бойових і воєнних дій на театрі воєнних дій, соціально-психологічний стан військовослужбовців та їх особиста оцінка ризиків, що їм загрожують. Показано, що проблема військового дезертирства набуває все більшої актуалізації, в той час як вітчизняне кримінально-правове законодавство щодо злочинів проти порядку проходження військової служби потребує нагального удосконалення. Опція із звернення військових комісаріатів до громадян щодо розшуку військовослужбовців-дезертирів не привела до очікуваних результатів, а норма призупинення військової служби для дезертирів потребує на додаткове опрацювання під час воєнного стану.

Євстігнєєв А. С. Основні напрями удосконалення виборчого законодавства, спрямовані на проведення післявоєнних виборів: позиція ЦВК. *Наше право*. 2023. № 3. С. 5-10.

Стаття присвячена аналізу окремих пропозицій Центральної виборчої комісії (далі – ЦВК) щодо вдосконалення виборчого законодавства України, спрямованих на забезпечення підготовки та проведення виборів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні. Досліджено обставини, якими обґрунтовано необхідність таких пропозицій. Виділено перелік виборів, виборчі процеси яких були припинені або не розпочалися через повномасштабну збройну агресію росії проти України, що спричинило введення воєнного стану у нашій державі. Виділено основні із

зазначених пропозицій, наведено їх зміст та здійснено авторську оцінку на предмет доцільності та вмотивованості. Зокрема, йдеться про пропозиції: щодо забезпечення доступності голосування для українців за кордоном і в місцях компактного проживання внутрішньо переміщених осіб; щодо заборони висування кандидатів та заміщення кандидатів від заборонених політичних партій; щодо розширення виняткових випадків, які не вважатимуться порушенням цензу осілості для кандидатів на загальнодержавних виборах.

Іванов І. В., Супрун В. М. Міжнародні та європейські стандарти дотримання принципу гендерної рівності в умовах воєнного стану: соціально-правовий аспект. *Наукові записки. Серія: Право.* 2023. Вип. 14. С. 21-26.

Стаття присвячена аналізу загального розуміння принципу гендерної рівності, окремих історико-правових аспектів трансформації змісту поняття та його нормативне закріплення. Становлення інформаційного суспільства змушує державу та її громадян до суттєвих трансформацій. Попередні історичні періоди характеризувалися значними зрушеннями у багатьох сферах, боротьба за права людини, становлення сучасного розуміння правового статусу особи, боротьба за рівні права чоловіків та жінок стало однією із визначальних характеристик століття, що минуло. Визнання людини та її прав і свобод на рівні міжнародних стандартів найвищою соціальною цінністю свідчить про актуальність обраної проблематики. Черговим етапом у розвитку людства вже чітко окреслюється період після початку пандемії коронавірусу (COVID-19) у 2020 році. Для України додатковим чинником, який впливає на суспільні процеси, стала російська збройна агресія у 2014 році, і повномасштабна війна 2022 року. Протягом 2022-2023 років зафіксовано значну кількість гендерно-зумовлених воєнних злочинів, а отже, потребує додаткового наукового аналізу система деструктивних чинників у питаннях гендерної рівності і засоби їх подолання. Для виконання поставленої мети та завдань статті є потреба у додатковому аналізі системи міжнародних та національних стандартів у сфері дотримання принципу гендерної рівності. Актуальність саме гарантій прав та свобод зберігається і дотепер. У юридичній науці це питання представлено досить широко, особливо в умовах зростання державно-правових гарантій статусу особи, фіксація на рівні міжнародних стандартів, підвищення вимог суспільства до держави щодо ефективного гарантування дотримання й реалізації своїх прав.

Іванюк Р. В. Система державних заходів для боротьби з порушеннями прав людини в умовах збройного конфлікту. *Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Вип. 82. Ч. 1. С. 65-70.

У статті розглядаються сучасні виклики захисту прав людини під час збройного конфлікту, зокрема в контексті необхідності запровадження правового режиму воєнного стану, що був введений через збройну агресію РФ проти суверенної, демократичної та правової української держави. Стаття зосереджується на аналізі критичних аспектів захисту прав людини в умовах збройного конфлікту, акцентуючи на складнощах, що виникають внаслідок агресивного вторгнення в суверенну, демократичну, та правову державу. Особлива увага приділяється стратегічним пріоритетам щодо відновлення та захисту прав людини, які серйозно постраждали через військові дії. У статті доводиться потреба у специфічній правовій рамці, адаптованій до умов збройного конфлікту воєнного часу та ключових пріоритетів відновлення після війни. У статті здійснено детальний аналіз національного законодавства та відповідних міжнародно-правових норм та спроба визначити та рекомендувати ефективні стратегії для підсилення захисту прав людини. Акцент робиться на необхідності законодавчих змін та реформ, які забезпечили б права та громадянські свободи та були б узгоджені з європейськими та міжнародними стандартами, тим самим зміцнюючи правові гарантії проти потенційних порушень прав людини. У статті здійснено критичний огляд наявних законодавчих прогалин, які погіршують захист прав людини під час збройних конфліктів, і

обговорює ключову роль міжнародної спільноти та правових інституцій у підтримці справедливості та відповідальності. Окрім того, пропонується впровадження інноваційних правових заходів та інтеграція норм міжнародного гуманітарного права для посилення правової інфраструктури, що є необхідним для ефективного відновлення та захисту прав людини та громадянських свобод. У статті розкриваються сучасні наукові фахові дискусії, акцентуючи на нагальній потребі активних та стратегічних правових заходів, що відповідають європейським та міжнародним стандартам, забезпечуючи захист прав людини у складних умовах воєнних конфліктів.

Калініченко О. Ф., Омельчук В. А. Права на доступ до публічної інформації: сутність та окремі проблеми в умовах воєнного стану. *Інтернаука. Серія: "Юридичні науки"*. 2023. № 6. С. 1-14.

У статті проаналізовано ключові напрямки та порядок здійснення і забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених Законодавством України, та інформації, що становить суспільний інтерес в умовах воєнного стану.

Капліна О. В., Кравцов С. О., Лейба О. А. Система військової юстиції: теоретичні та практичні аспекти. *Ампаро*. 2022. № 2. С. 36-59.

У статті автори порушують актуальні для сучасної правової системи України проблеми, пов'язані із необхідністю створення системи військової юстиції. Підкреслюється, що повна ліквідація військових судів була стратегічною помилкою мирного часу, що негативно позначилося на здійсненні правосуддя під час повномасштабної агресії щодо України, оскільки робота багатьох судів була повністю паралізована, судді не мали алгоритму дій в умовах війни, терміново виїжджали до безпечних міст, у тому числі й за межі території України, залишаючи матеріали проваджень, документацію, незавершені справи. Дослідження дало авторам змогу дійти висновку, що в ситуації, коли в державі існують потужні Збройні Сили, триває збройна агресія, країна вимушена боротися за свою незалежність, військові суди здатні забезпечити законність, здійснювати правосуддя та судовий контроль відповідно до їх предметної підслідності. З метою визначення оптимальної моделі, автори здійснили розгляд генезису підходів, які існували в суспільстві та характеризували його ставлення до системи військової юстиції. Ними проаналізована прецедентна практика Європейського суду з прав людини в контексті передбачуваних порушень ст. 6 КЗПЛ під час здійснення правосуддя військовими судами, а також систематизовані напрацьовані ЄСПЛ ключові підходи, які пропонується врахувати при відновленні військових судів в Україні. Проведено узагальнення існуючих систем військової юстиції у світі, здійснено порівняльно-правовий аналіз функціонування військових судів у деяких країнах Європи з метою визначення моделі військової юстиції в Україні. У статті автори встановлюють кореляцію функціонування повноцінної системи військової юстиції та підтримання обороноздатності країни. Наводиться аргументація щодо необхідності відновлення системи військової юстиції в Україні, та зазначається, що її створення є кроком до європейської спільноти та демонструватиме міцність держави, збройні сили якої здійснюють боротьбу за незалежність, а після Перемоги – стануть гарантами миру та стабільності в Західній Європі.

Камінська Н. В. Деокупація як інструмент відновлення територіальної цілісності України: загальнотеоретична характеристика та тенденції законотворчості. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2022. № 1. С. 50-69.

На основі комплексного підходу сформульовано визначення механізму деокупації як сукупності принципів, форм, методів, засобів, що використовуються органами державної влади, суб'єктами міжнародного права, інститутами громадянського суспільства та іншими суб'єктами

для успішного забезпечення деокупації та подальшої реінтеграції тимчасово окупованої території України. Забезпечення деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України передбачає поєднання форм і засобів деокупації та реінтеграції військового, політичного, інституційно-організаційного, правового, соціально-економічного, інформаційно-ідеологічного та іншого характеру. Акцентовано на необхідності належної та своєчасної державної підтримки та захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, інших вразливих категорій населення з тимчасово окупованих територій України. Важливим є усунення прогалин у національному законодавстві стосовно порядку притягнення до відповідальності за неправомірні дії, що посягали на конституційний лад і територіальну цілісність держави, її суверенітет, а також відшкодування заподіяних збитків. Так, на часі ратифікація Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду, з урахуванням зобов'язань за Угодою про асоціацію 2014 р., що зумовлює прийняття спеціального законодавства, внесення змін і доповнень до існуючих нормативно-правових актів у даній сфері. Поряд з цим, безумовно необхідними є консолідація українського народу і національної єдності, утвердження національної ідеї та свідомості.

Камінська Н. В. Сучасна парадигма конституційних цінностей та їх значення в умовах воєнного стану. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2. С. 86-95. Оpubліковано 22.01.2023.

Конституційно-правова регламентація ключових правових цінностей, що становлять загальноцивілізаційні ідеали, демократичні стандарти, в Україні, як і в багатьох інших державах, є важливою та необхідною. Попри динаміку розвитку суспільних процесів і державно-правових явищ, вони залишаються стабілізаційним фактором, що дозволяє акумулювати кращі досягнення правового розвитку національного та міжнародного масштабів, стримувати й попереджати значні загрози, розвивати правосвідомість, правову культуру, зокрема конституційну культуру, національну правову ідеологію та ідентичність. Водночас реалії сьогодення засвідчують, що гібридну війну Росії проти України, яка триває впродовж майже десятиліття, системні й грубі порушення прав і свобод людини та громадянина, незаконну окупацію значної частини території нашої держави й інші негативні наслідки зумовили, серед іншого, відмінні конституційні цінності, національні ідеології, способи та методи здійснення влади тощо. В умовах воєнного стану актуалізуються завдання щодо повноаспектного вивчення конституційних цінностей, їх значення, доцільності переоцінки або зміни пріоритетів. Зазначається, що конституційні цінності на сьогодні не є уніфікованою категорією. Фактично не існує й чіткого їх переліку, що підтверджує їх динамічний розвиток і потребу постійної уваги дослідників до зарубіжного досвіду, сучасних вітчизняних традицій конституціоналізму, філософсько-правової думки, зокрема в ретроспективному та перспективному контекстах. Цей феномен вирізняється міждисциплінарною і міжгалузеву природою. Водночас важливість певних конституційних цінностей посилюється в складних умовах державотворення та правотворення, системних реформ, під час збройних конфліктів міжнародного й неміжнародного характеру, воєнного або надзвичайного стану та постконфліктного відновлення. Авторка виокремлює певні тенденції та закономірності становлення й еволюції системи конституційних цінностей. Зокрема, спостерігається взаємовплив європейських і національних цінностей, процеси їх інтеграції та акультурації, поширення та реалізація в різних сферах життєдіяльності, організації та функціонування публічної влади, під час здійснення реформ, удосконалення національного законодавства України, розроблення сценаріїв повоєнного відновлення й миробудівництва.

Камінська Н., Шаптала Н. Державна політика України з питань тимчасово окупованих територій: проблеми концептуалізації в сучасному науковому дискурсі. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. Т. 22 (1). С. 57-69.

Реалії українські дійсності пов'язані з тим, що понад вісім років тривають агресія Росії проти України, незаконна окупація частини території нашої держави, порушення прав і свобод людини й громадянина, захоплення державної власності України. З 2014 року відбувається дестабілізація політичної та соціально-економічної ситуації, а 24 лютого 2022 року відбулося вторгнення сусідньої держави, що спричинило запровадження правового режиму воєнного стану в Україні. У зв'язку із цим необхідно з'ясувати, якою є відповідна державна політика України в цих умовах. Очевидним є вплив правового режиму воєнного стану майже на всі сфери суспільного життя, усі напрями державної політики, нормативно-правову основу й інституційні структури реалізації державної політики, форми та методи роботи державних органів й органів місцевого самоврядування. Закономірною є потреба вдосконалити значну кількість чинних нормативно-правових актів України та прийняти нові в цій сфері. Важливо розширити коло суб'єктів забезпечення деокупації тимчасово окупованої території України, а також акцентувати на відповідальності органів державної влади щодо дотримання обмежень прав і свобод людини в інтересах забезпечення режиму безпеки й гарантій законності в державі. Практична значущість. Україна, обстоюючи свої національні інтереси щодо цілісності власної території, фактично забезпечує реалізацію конституційного принципу територіальної цілісності держави й основних принципів міжнародного права, спрямованих на захист миру та безпеки на європейському континенті й у світі. Тому необхідними є активізація законодавчої діяльності в напрямі модернізації нормативно-правової основи досліджуваної державної політики, так само і здійснення відповідних функцій іншими органами державної влади. Безумовно, україно необхідним є подальше вивчення цієї проблематики задля концептуалізації моделі й стратегії державної політики України з питань тимчасово окупованих територій та захисту прав населення, що на них проживає, поряд з державною політикою відновлення територіальної цілісності держави, інформаційного суверенітету України.

Кармаза О. О. Дотримання принципу юридичної визначеності як гарантія дії принципу верховенства права у виборчому законодавстві України: теорія, законодавство, рішення Європейського суду з прав людини та рішення Конституційного Суду України. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право. 2023. Т. 1. Вип. 15(27). С. 52-60.*

Мета дослідження – аналіз особливостей захисту виборчих прав громадян у виборчому процесі до 24 лютого 2022 року, під час дії воєнного стану на території України та післявоєнний період. За результатами проведеного дослідження запропоновано удосконалення норм виборчого законодавства України. Результати. У статті проаналізовано законодавче регулювання виборчих процесів в аспекті дотримання принципу юридичної визначеності, як одного з елементів принципу верховенства права. Запропоновано авторську класифікацію постанов Центральної виборчої комісії, прийнятих у період дії на всій території України воєнного стану. Здійснено науково-практичний аналіз поняття «принцип юридичної визначеності». Досліджено практику Європейського Суду з прав людини та практику Конституційного Суду України в частині розкриття змісту принципу верховенства права та його дії у виборчому законодавстві. Доведено, що механізм забезпечення виборчих прав у післявоєнний період потребує наукового обговорення та законодавчого врегулювання. Висвітлено практику Центральної виборчої комісії в частині застосування принципу верховенства права у захисті виборчих прав громадян. Наукова новизна. Це перше наукове дослідження захисту виборчих прав, обтяжених дію правового режиму воєнного стану на території України.

Кириченко Ю., Чоудрі С. Парламент України у воєнний час. *Український часопис конституційного права. 2022. № 2. С. 59-63.*

Автори здійснюють аналіз ролі парламенту України в умовах воєнної агресії російської федерації проти України. Акцентується увага на захисті України, що означає захист конституційного ладу України, суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності України. Наголошується, що захист України – це самооборона України, яка має відбуватись шляхом застосування збройної сили та інших заходів. Зазначається, що в умовах конституційної демократії парламент є центральною інституцією українського конституційного устрою. Підкреслюється, що Верховна Рада України функціонує в умовах напівпрезидентської системи правління відіграє важливу роль, оскільки її законодавчі повноваження під час воєнного та надзвичайного стану зберігаються. У роботі авторами наведено конкретні положення Основного Закону України, які закріплюють повноваження парламенту щодо введення надзвичайного чи воєнного стану. Акцентується увага на тому, що законодавчі повноваження Верховної Ради України не можуть бути делеговані ні Президенту, ні Уряду під час воєнного та надзвичайного стану. В той час авторами ставиться ключові чотири питання, які потребують вирішення в умовах збройного нападу російської федерації. По-перше, йдеться про те, що законодавство не встановлює спеціальних процедур для прискороного чи «швидкого» законодавчого процесу під час воєнного стану. По-друге, закон не встановлює спеціальних правил щодо організації зустрічей народних депутатів України. Верховна Рада України є найважливішою платформою для дебатів та відповіді України на російське вторгнення. Підкреслюється, що парламент виконує найважливішу наглядову чи контрольну функцію через тимчасові спеціальні та слідчі комісії. Зазначається також, що третім питанням є наявність спеціальної процедури «заміни» народних депутатів України, які загинули під час російського вторгнення. І, четвертим питанням, яке вимагає уваги, є дотримання парламентом принципу прозорості. Також підкреслюється, що перед Україною постали нові виклики щодо забезпечення функціонування конституційної демократії у воєнний час. І власне, продовження роботи Верховної Ради України є рішучим та демонстративним кроком задля утвердження політичної незалежності України.

Ковальчук В. Конституціоналізм в умовах війни: питання цінностей, прав та ідентичності. *Право України*. 2023. № 7. С. 115-127.

У статті здійснено комплексний аналіз механізму функціонування конституційного правопорядку в умовах воєнного стану, зокрема тих засобів і способів, за допомогою яких він може захистити конституційні цінності, права та ідентичність від внутрішніх і зовнішніх загроз, а також запропоновано практичні рекомендації запобігання можливої інволюції конституціоналізму в післявоєнний період. Автор вважає, що після широкомасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, практична парадигма українського конституціоналізму набула нових рис. По-перше, це зміна ідеологічної складової змісту конституціоналізму – конституційної правосвідомості у бік піднесення національної ідеї, національної ідентичності та утвердження національної гідності українців. Водночас в її основу покладена європейська модель конституціоналізму, яка відповідає загальнолюдським цінностям, передусім людській гідності та свободі, які є незмінними навіть в умовах воєнного стану. По-друге, це зміни функціонального механізму конституціоналізму, що зумовлені необхідністю забезпечення органами публічної влади балансу між безпекою і свободою громадян з неухильним дотриманням основоположних прав і свобод людини, які не можуть бути обмежені навіть в умовах війни. По-третє, формування нової ідентичності навколо нової (післявоєнної) конституції, яка має стати виразом надії всього українського народу на своє гідне політичне та соціально-економічне майбутнє в об'єднаній Європі. Автор статті стверджує, що війна в Україні має яскраво виражений екзистенційний характер, оскільки безпосередньо стосується вибору майбутнього кожного українця та української політичної нації загалом. У цій війні українці захищають не лише своє право на існування як окремого етносу, а й загальнолюдські, європейські цінності, які відображені в Конституції

України – передусім ідею свободи та демократії. Європейський вибір українського народу є результатом Помаранчевої революції та Революції Гідності. Цей вибір залишився незмінними і в умовах війни.

Ковальчук В. Особливості правового регулювання функціонування органів місцевого самоврядування в період воєнного стану в Україні. *Український часопис конституційного права*. 2023. № 4. С. 37-46.

У статті здійснено комплексне теоретичне узагальнення та аналіз особливостей правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в період воєнного стану в Україні, запропоновано конкретні пропозиції щодо удосконалення законодавства у цій сфері владно – правових відносин. Зазначається, що роль органів місцевого самоврядування в період війни не можна недооцінювати, вони залишаються важливим механізмом в забезпеченні ефективного функціонування публічної влади та обороноздатності держави. Про це яскраво засвідчили дії органів місцевого самоврядування в перші дні широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну. На думку автора, досвід набутий Україною за час війни, демонструє беззаперечну перевагу самоорганізації населення перед централізованим управлінням. Центральна влада не зможе перебрати на себе функції органів місцевого самоврядування і виконувати їх так само ефективно. Ще напередодні війни рівень довіри до місцевої влади серед громадян був одним із найвищих в порівнянні з іншими інституціями. За останній час, коли громадяни все більше взаємодіють з місцевою владою, оскільки вона найбільше наближена до них, це ставлення лише укріпилось. Тому припинення повноважень органів місцевого самоврядування державною владою в період війни – це антиконституційні дії, які становить загрозу національній безпеці країни. Призупинення чи звуження їх повноважень можливе лише в екстраординарних випадках, коли з'являється пряма загроза життю та безпеці громадян, які перебувають на території ведення бойових дій чи окупації. У будь-яких інших випадках це можливо лише відповідно до процедури, яка передбачає наявність вмотивованого рішення суду. Акцентується увага на тому, що місцеве самоврядування є такою ж конституційною конструкцією, як і державна. В Конституції України достатньо чітко прописаний статус органів місцевого самоврядування, зокрема їх функції та повноваження, які вони виконують в мирних умовах. Тому внесення змін до Конституції щодо питання функціонування місцевого самоврядування видається недоцільним. Проте політично-правова реальність, що зумовлена повномасштабним вторгненням РФ на територію України 24 лютого 2022 року засвідчила низький рівень законопроектних та законотворчих робіт, їх абстрактний та декларативний характер, внутрішню суперечливість та відверте нівелювання інтересами територіальної громади та її членів, що напряму і негативно вплинуло на порядок реалізації органами самоврядування своїх повноважень, включаючи й сферу захисту прав і свобод людини в межах локального соціуму. Тому виникла потреба додаткового законодавчого регулювання зазначеної сфери владно-правових відносин. Цим було зумовлено прийняття Закону України «Про прийняття змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану», на основі якого були внесені суттєві доповнення до Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Останній законодавчий акт має особливе значення для конституційного правопорядку, він є своєрідним доповненням Конституції України, дія якого актуалізується в період війн. Не дивлячись на певний прогрес у питанні правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в період воєнного стану, окремі положення діючого законодавства потребують доповнення та уточнення. Саме на цій проблемі зосереджена основна увага дослідження.

Ковтун В. І. Позитивні зобов'язання держави щодо забезпечення прав на житло в умовах військових дій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 64-67.

Стаття присвячена аналізу позитивних зобов'язань держави у забезпеченні прав на житло в умовах воєнних дій, зокрема, на основі практики та рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). В контексті військових конфліктів, де життя громадян стає вкрай уразливим, стаття розглядає не лише класичне право власності, а й аспекти «правомірних очікувань» особи, в які входить можливість отримання певного блага у майбутньому. Стаття також уточнює, які обов'язки і відповідальність ляжуть на державу під час воєнного конфлікту у відношенні до забезпечення житлових прав громадян. Особлива увага приділяється аналізу рішень ЄСПЛ, де розглядаються випадки порушення прав осіб у зв'язку з воєнними діями, невідповідності зобов'язань держави та можливих шляхів врегулювання подібних ситуацій у контексті міжнародного права та стандартів Конвенції про захист прав людини. Висвітлення наукового підходу до вирішення конфліктів у забезпеченні житлових прав в умовах воєнних дій становить суттєву частину дослідження, вказуючи на важливість дотримання конвенційних зобов'язань в умовах воєнного конфлікту. Наголошено, що позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини націлені на їх ефективне забезпечення. Для цього необхідно детально вивчати цю проблематику, оскільки це сприятиме формуванню національної правозахисної політики на основі найкращого світового досвіду. З'ясовано, що у разі збройного конфлікту, постраждалі також мають право на компенсацію за матеріальні збитки, які вони зазнали внаслідок конфлікту. Держава має позитивний обов'язок забезпечувати компенсацію постраждалим та допомагати їм відновити їхнє життя після конфлікту. Зокрема, це може включати фінансову допомогу, доступ до медичних та психологічних послуг, допомогу в пошуку роботи та інші види допомоги. Зроблено висновок, що існує необхідність в дотриманні прав людини, зокрема на житло, під час конфліктів та військових дій. Аналіз показує, що держави мають позитивні зобов'язання забезпечувати житло своїм громадянам під час воєнних конфліктів, а також захищати їхні права від можливих порушень. Також необхідно постійно вдосконалювати правові механізми, щоб забезпечити відповідність міжнародним стандартам та ефективний захист прав людини в умовах військових дій.

Коломієць Є. В. Особливості впровадження е-урядування в діяльності органів виконавчої влади в період дії правового режиму воєнного стану. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. 2023. № 2 (26). С. 25-31.

У статті зроблено комплексний аналіз особливостей впровадження е-урядування в умовах запровадження Указом Президента України правового режиму воєнного стану. Так, запровадження воєнного стану безумовно внесло корективи до всіх сфер суспільного життя та зумовило необхідність пристосовуватися до нових реалій. Визначено, що застосування елементів інформатизації та комп'ютеризації в публічному управлінні дозволили значною мірою розширити межі участі громадськості у прийнятті суспільно-важливих рішень, зменшити кількість надлишкових бюрократичних процесів під час отримання публічних послуг, підвищити рівень взаємодії між різними органами виконавчої влади тощо. З'ясовано, що е-урядування може бути інноваційною моделлю управління; сукупністю функціональних можливостей держави; сукупністю інформаційних систем. Визначено, що зважаючи на складну правову природу поняття «е-урядування», його також часто трактують за допомогою змісту, що розглядається на трьох рівнях: концептуальному, процесному та технічному. Зроблено висновки, що суттєвим прогресом в умовах воєнного стану характеризують взаємовідносини між урядом та державою. Адже за 2022 рік було значно збільшено кількість послуг, якими змогли скористатися громадяни лише завдяки використанню інтернет-ресурсів. Також взаємовідносини між державою та бізнесом за допомогою електронного ресурсу Дія. Бізнесу дозволили зберегти діяльність суб'єктів підприємництва та забезпечити робочими місцями внутрішньо переміщених осіб. Саме завдяки взаємодопомозі між центральними органами виконавчої влади (взаємовідносини уряд-уряд),

в перші дні повномасштабного вторгнення сфера е-урядування станом на 2023 рік визнається міжнародними організаціями однією із пріоритетних напрямів для розвитку в Україні.

Коломоєць Т. О., Кримова Д. С. «Антикорупційні обмеження» для публічних службовців в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні: чи можливою є зміна «базової» нормативної моделі?. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 59-64.

Для забезпечення ефективності діяльності публічних службовців, їх «максимальної» концентрації зусиль на реалізації та захисті публічних службовців впроваджено інститут «обмежень для публічних службовців», невід'ємною складовою якого є «антикорупційні обмеження для публічних службовців» як «фільтр» проти «корозії публічної влади». В Україні інститут «антикорупційних обмежень для публічних службовців» успішно використовується вже протягом тривалого часу, зазнав істотних змін у нормативно-правовому закріпленні своїх засад, зарекомендував себе як достатньо ефективний інструмент запобігання корупції у всіх її зовнішніх проявах у сфері публічної служби. Втім в умовах впровадження правового режиму воєнного стану в Україні істотно актуалізує проблематика дієвості «базової» нормативної моделі відповідних обмежень з огляду на особливі умови здійснення публічно-службової діяльності, нагальні потреби держави, об'єктивізує зміну «формату» кадрового, матеріально-технічного забезпечення публічної служби тощо. За умов істотного зростання кількості публічних службовців, які тимчасово «вивільняються» з «активного процесу» професійної постійної публічно-службової діяльності (відпустка за власний рахунок, простій, відпустка по догляду за дитиною до досягнення нею трьох років тощо) у контексті активізації внутрішньо міграційних процесів у державі, залучення цивільних публічних службовців (як функціональних, так і спеціальних) до служби у ЗСУ, лавах територіальної оборони, що, у свою чергу, зумовлює «кадрові проблеми», вирішення яких можливе, в т. ч. й за рахунок тих кадрових ресурсів, які залишилися, потреб держави у матеріальних ресурсах, отримання яких можливе, в т. ч. й із залученням публічних службовців, гостроти набуває питання відповідності реальним вимогам функціонування держави тієї нормативної моделі «антикорупційних обмежень», яка є дієвою для «звичайних умов», однак «гальмує» або ж відіграє роль «непереборного фільтру» для функціонування держави в умовах особливих правових режимів і зокрема воєнного стану. Це актуалізує питання можливості і доцільності модифікації нормативної моделі «антикорупційних обмежень» для публічних службовців в умовах дії правового режиму воєнного стану, із тим, щоб вони відігравали роль «антикорупційного фільтру», однак з акцентом на ті умови, які зумовлені саме особливим правовим режимом. Умовно виділити пропонується дві групи таких обмежень залежно від можливості закріплення «модифікованої» (додаткової) нормативної моделі «антикорупційних» обмежень для періоду дії правового режиму воєнного стану: перша, яка не передбачає наявності такої моделі взагалі й збереження лише чинної «базової» моделі (обмеження щодо використання особою службового становища та службових повноважень та обмеження для экс-службовців); друга, яка передбачає, поряд із чинною, й можливість впровадження нормативної моделі таких обмежень на період дії правового режиму воєнного стану.

Коломоєць Т. О., Кримова Д. С. Присяга у службовому праві України: оновлений погляд на ресурс під час дії правового режиму воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 29-33.

Присяга у службовому праві є унікальним правовим феноменом, ресурс якого сформовано завдяки поєднанню властивостей особливого юридичного факту, правового символу, правового ритуалу, правової процедури у специфічній сфері об'єктивізації – публічно-службовій діяльності, із наданням особі, яка вперше вступає на публічну службу, правового статусу публічного службовця, що, у свою чергу, зумовлює особливий «юридико-моральний» зв'язок особи із «служінням» публічним інтересам, дотриманням нею відповідних зобов'язань такого служіння

у професійній діяльності й гарантованістю такого дотримання за рахунок державно-правових заходів. Саме завдяки «присяжним» нормам регламентуються засади «вірного», «сумлінного», «відданого» служіння особи публічним інтересам, визначається специфіка правового статусу такої особи, уповноваженої «служити» публічним інтересам, й реагування держави на порушення особою відповідного урочистого публічного зобов'язання, «дефектність» «якості» морально-правового зв'язку особи із державою, роль і значення якого недооцінювати, з огляду на цільову спрямованість публічно-службової діяльності, не варто, а тим більше під час дії правового режиму воєнного стану, коли «гострота» відданості, сумлінності, патріотичності служіння особи публічним інтересам зростає у рази. За таких умов важливо усвідомлювати, що дотримання «присяжних» норм як одна із форм реалізації норм права вимагає оновлення засад регламентації, саме із акцентом на особливість умов такого дотримання, а отже оновлення як регулятивних засад, так і охоронних, із забезпеченням релевантності правового підґрунтя використання ресурсу всього інституту «присяжних» норм й сфери та умов їх об'єктивізації, а це, у свою чергу, й «якості» такого використання не тільки в умовах «звичайного», а й особливого правового режиму, в т.ч. й в умовах дії правового режиму воєнного стану, що в умовах сьогодення для України набуває неабиякого практичного значення. На підставі аналізу наявних тематичних джерел та з урахуванням реальних викликів часу, запропоновано модель нормативного закріплення засад використання ресурсу присяги у службовому праві під час дії правового режиму воєнного стану, яка б забезпечила підґрунтя для «якісного» існування такого феномену не лише в умовах «звичайного» правового режиму регламентації публічно-службових відносин, а й «відреагувала на запит реального служіння Українському народові» в унікальних правових режимах.

Корж І. Ф. Правові основи обмеження конституційних прав і свобод людини в Україні. Інформація і право. № 2(45). 2023. С. 42-49.

У статті досліджується питання правого регулювання обмеження конституційних прав і свобод громадян в Україні в різних політико-правових ситуаціях. Проводиться короткий екскурс у теорію розсуду (дискреції), а також у теорію дискреційних повноважень посадових осіб публічної влади, наводяться різні визначення даного терміну. Розкриваються види дискреції, акцентується увага на необхідності дотримання принципів об'єктивності й безсторонності, рівності перед законом. Зазначається заборона на застосування несправедливої дискреції, а також що має бути забезпечено належну рівновагу, тобто пропорційність між метою рішення та його негативними наслідками для прав, свобод чи інтересів осіб. Вказується на те, що дискреція не є довільною, вона має завжди здійснюватися відповідно до закону (права), має супроводжуватися захисними засобами, включаючи здійснюваний постійний судовий контроль, на чому акцентує увагу Рада Європи. При здійсненні дискреції, важливого значення набуває процес дотримання основних його принципів, що регулюють адміністративні акти загалом і відповідні акти Ради Європи. Наводяться приклади, коли застосування ідеї про дискреційні повноваження органів державної влади призводить до того, що в деяких ситуаціях немає можливості реально захистити свої права навіть через суд. В українських реаліях, дискреційні повноваження стали трактуватися як будь-які повноваження, коли орган державної влади приймає те або інше рішення. У свою чергу, українські суди, розглядаючи спори, іноді вважають за краще не порушувати таким чином протлумачені повноваження органів державної влади. Зазначається, що процедури обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина мають певні особливості при здійсненні дискреції, тобто визначені судом чи законом, що передбачено в ст.ст. 34, 35, 36, 37, 39, 41, 42, 44, 47, 54 Конституції України. Розкривається конституційне застереження щодо обмеження в конституційних правах і свободах в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Корж І. Ф., Пшеничний В. О. Право, обов'язок та мотивація громадян щодо захисту Вітчизни. *Інформація і право*. 2023. № 3. С. 193-204.

У статті досліджується питання функціонування в Україні таких міжнародно-правових критеріїв, як право й обов'язок громадянина щодо участі у захисті Вітчизни від збройної агресії ззовні. Розглядається генезис правових підстав для здійснення самозахисту від збройної агресії як щодо держави, так і щодо осередку суспільства – сім'ї. Підкреслюється, що право на самозахист є природним і невідчужуваним правом людини, воно є похідним від права держави та їй підпорядковане, підтвердженням чого є відповідні положення (статті) в законодавстві багатьох держав. Зазначається, що основним міжнародним правовим документом у сфері захисту прав людини, одним із ключових прав якого є право людини на життя, на свободу і на особисту недоторканість, є Загальна декларація прав людини. Реалізація людиною права на захист основних своїх прав здійснюється через функціонування такого правового інституту, як проходження військової служби на підставі відповідного закону. Як у будь-якій діяльності, важливе місце у функціонуванні зазначеного інституту є напрацювання владою та належне забезпечення мотивації громадян до захисту своєї Вітчизни. У дослідженні, на базі аналізу кращих зарубіжних аналогів, насамперед американського, розкриваються духовні та матеріальні мотиваційні критерії, що повинні мати місце та спонукати громадян до готовності та жертвовності щодо захисту своєї Вітчизни. Зазначається, що такі найкращі світові зразки турботи держави про своїх захисників одночасно є прикладом для України, яка за більш ніж 30 років, як показує практика, не спромоглася напрацювати належні мотиваційні критерії для заохочення громадян до проходження військової служби, на що неодноразово у своїх рішеннях звертав увагу Конституційний Суд України. Розкривається чинне законодавство, нормами якого регулюється питання залучення громадян до проходження військової служби. Зазначаються відповідні недоліки нормативно-правового регулювання функціонування інституту військової служби, не дивлячись на те, що в дане законодавство постійно вносяться зміни, які корегують правове регулювання проходження військової служби. Основним недоліком цього законодавства є те, що воно не повністю враховує потреби воєнного часу в частині функціонування наявного вікового обмеження для добровольців, а також відсутність законодавчого регулювання обігу цивільної зброї в Україні, яка є єдиною країною в Європі, в якій відсутній закон, що регулює дане питання. Зазначається, що мотивація як основний критерій залучення громадян до самозахисту та захисту Вітчизни від збройної агресії ззовні, була в Україні обділена публічною владою, незважаючи на прийняття в останні роки ряду відповідних нормативно-правових актів. Так само і сама публічна влада не сприяла зазначеному, оскільки з кожною зміною політичної влади в державі загострювалася боротьба між різними політичними силами, і зовнішня загроза для України відходила на задній план. Як контраргумент наводиться досвід Ізраїлю в частині застосування мотиваційних критеріїв насамперед для молоді, основним з яких, який може слугувати прикладом для України, це – пріоритет вступу на цивільну державну службу громадян, які пройшли військову службу, що можливе лише за прояву політичної волі з боку публічної влади щодо належної турботи про військових.

Кормич Л. І., Кормич А. І. «Держава в смартфоні» як тренд сучасних концепцій урядування та демократії: політична та правова практика України. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 5-12.

У статті аналізується розвиток правового регулювання інструментів електронного урядування в контексті реалізації сучасних концепцій демократії. У центрі уваги – національний досвід України у розв'язанні завдань побудови сучасної моделі держави, яка базується на засадах електронної демократії та електронного урядування. Автори доводять, що цифровізація є чинником прискорення реформ у різних сферах життя суспільства на етапі демократичного транзиту. Зокрема, це підтверджує динаміка індексів готовності та індексів розвитку електронного

урядування. Виділено три періоди створення правової бази, необхідної для вирішення завдань суспільних перетворень: до 2014 р., 2014–2021 рр. та після початку повномасштабної Російсько-Української війни 2022 р. Розвиток відповідного законодавства розглядається як такий, що сприяє підвищенню ефективності реформ та прогресу сучасної моделі демократії. Крім того, у статті використано аналіз моделей і технологій електронного урядування як інструмент для характеристики тенденцій трансформації політичних та управлінських систем. Це дозволяє оцінити характер і динаміку реформування державного управління, визначити переваги та обмеження окремих інноваційних технологій та ризики та детермінанти їх впровадження. Проаналізовано правову базу запровадження електронного урядування (закони, акти Президента, Кабінету Міністрів) з точки зору забезпечення демократичного транзиту та розвитку сервісної спрямованості держави. Значне місце приділено аналізу електронних сервісів, зокрема системи «Дія». Дано оцінку його ролі в умовах воєнного стану, визначено перспективи його подальшого вдосконалення та значного розширення для вирішення завдань післявоєнної відбудови України.

Корнієнко М. В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 27-31.

Статтю присвячено з'ясуванню питання взаємовпливу прав людини та воєнного стану. Метою дослідження є висвітлення загальнотеоретичних аспектів забезпечення прав людини в умовах воєнного стану. Відзначено, що існуючі наукові розробки забезпечення прав людини в умовах воєнного стану носять переважно несистемний, некомплексний характер. Акцентовано увагу на важливості конституційно-правового регулювання суспільних відносин щодо обмеження прав людини в особливих умовах. Наголошено, що права людини є тим засобом, що обмежують публічну владу, запобігаючи її свавіллю. Саме тому права людини є характерною рисою демократичного державно-правового режиму. Авторитарний і тоталітарний режими натомість не визнають природний характер прав людини та пов'язують їх із власним волевиявленням; за недемократичного режиму права людини повною мірою залежать від волі державних органів. Держава з демократичним державно-правовим режимом переважно не буде ініціатором збройної агресії проти іншої держави; загарбницька війна властива недемократичній державі, яка, як було вказано вище, не визнає права людини як такі навіть на території, що перебуває під її юрисдикцією. Воєнний стан у демократичній державі не може бути використаний для того, щоб «відмовитися» від свого обов'язку забезпечувати права людини. Отже, якщо говориться про забезпечення прав людини (у тому числі в умовах воєнного часу), то йдеться саме про демократичну державу. Резюмовано, що воєнний стан доцільно розглядати як засіб відновлення умов, за яких людина може ефективно реалізувати свої права та свободи. Відповідно, права людини визначають межі діяльності публічної влади щодо введення воєнного стану та засоби, що нею використовуються. При цьому низка прав не може бути обмежена, а обмеження інших прав не може знищувати їх сутність. Окрім визначення прав людини, які не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану, конституційно-правові норми визначають особливості реалізації окремих прав за досліджуваних обставин: права на власність та права на працю.

Корнута Л. М. Окремі питання провадження державної служби в умовах воєнного стану. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 2. С. 64-69.

У статті проводиться аналіз окремих питань організації роботи державної служби у часи війни. Визначено, що звичайний режим роботи державних службовців, що визначений та закріплений у діючому законодавстві, забезпечення їх прав та законних інтересів, а також створення безпечних умов праці задля виконання професійних повноважень та обов'язків в умовах війни стають майже неможливими. Хоча, держава зобов'язана зробити усе можливе з метою збереження та відновлення роботи державних органів, що забезпечують суспільний порядок

та безпеку, надають адміністративні послуги та забезпечують права громадян. Зокрема, серед таких актуальних питань, що потребують свого нормативного та практичного урегулювання у період воєнного стану є питання вступу на державну службу. Проблема заміщення вакантних посад в державній службі у період воєнного стану є актуальним оскільки проведення звичайної конкурсної процедури, що передбачена законодавством є неможливою через ряд об'єктивних причин, також не варто забувати, що серед державних службовців є військовозобов'язані та такі особи, котрі виявили бажання приєднатися до лав Збройних Сил України чи Територіальної оборони. Тут виникає одразу кілька проблем: забезпечити заміщення вакантної посади, при цьому забезпечивши права та правові гарантії службовця, котрий захищає Батьківщину. Визначаються особливості урегулювання питання забезпечення та організації дистанційної роботи державних службовців. В умовах війни питання нормативного чіткого визначення організації дистанційної роботи державних службовців є украй важливим, та чи не єдиним виходом із ситуації в якій перебуває країна. Окремо розглядаються особливості професійної діяльності державних службовців, які працюють дистанційно вимушено перебуваючи за кордоном. У статті також розглядається проблематика питання забезпечення правових гарантій та заохочень державних службовців у період введення воєнного стану. Зокрема гарантії щодо збереження місця роботи, посади, середнього заробітку тощо. Проблематика урегулювання зазначених питань полягає у тому, що період війни є непередбачуваним у часових рамках, в затратах ресурсів та необхідному людському потенціалі. Однак, перш за все важливим є дотримання загальноприйнятих конституційних принципів та принципів державної служби, дотримання загальнолюдських цінностей та моральних якостей. У той же час, урегулювання зазначених питань на нормативному рівні дозволить зберегти нормальну роботу державних інституцій та забезпечити права та конституційні гарантії державних службовців.

Костецька Т. А. Про електронний парламентаризм в Україні: стратегія впровадження та чинники розвитку. *Правова держава*. Одеса, 2022. Вип. 33. С. 314-324.

Стаття присвячена окремим аспектам концептуально визначеної в Україні декілька років тому стратегії розвитку електронної демократії, реалізація якої передбачена на загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівнях. Звертається увага на відповідність теорії і практиці е-демократії розроблених напрямів, поставлених завдань. Впровадження е-парламентаризму – серед головних складових процесу її розвитку. Підкреслено, що діяльність е-парламенту відповідно до стратегічних завдань фактично була розпочата до повномасштабної російської війни проти України. Вирізняються окремі напрями, механізми удосконалення форм організації, функціонування Верховної Ради як е-парламенту, його особливості в умовах воєнного стану.

Котляренко О. П. Характеристика змісту та обсягу повноважень Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 52-58.

У статті проведено аналіз положень нормативно-правових актів, які визначають “воєнні” повноваження Президента України, з урахуванням прийнятих законодавчих новел, які наділяють додатковими повноваженнями Президента України саме як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, і які, на погляд автора, потребують ґрунтовного правового аналізу, з огляду на дискреційний характер наданих повноважень та відсутність достатніх завершених правових механізмів їх реалізації. З'ясовано, що Конституція України наділяє Президента України вагомими повноваженнями у сферах безпеки і оборони, які водночас знайшли своє відображення й у Законі України “Про національну безпеку України”. Зауважено, що сучасні тенденції закріплення додаткових “воєнних” повноважень Президента України в законах ведуть до все більшого втягнення (наближення) його у механізм реалізації повноважень як Верховним

Головнокомандувачем Збройних Сил України, і в той же час робить можливим ставити питання про його опосередковану належність до Збройних Сил України. Продемонстровано елементи негативної правотворчості на прикладі Закону України “Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях”. Акцентовано, що на сьогодні залишається не визначений Порядок підготовки та внесення проектів актів Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, що надає розробнику можливість визначати процедуру їх підготовки, погодження, оформлення та оприлюднення на “власний розсуд”. Виокремлено проблемні питання законодавчого регулювання повноважень Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. У зв’язку з цим, запропоновано ряд положень спрямованих на удосконалення механізму реалізації повноваження Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. Підсумовано, що правова конструкція частини другої статті 6 Закону України “Про оборону України” не містить нормативного навантаження, має відсильний та розпорошений характер, що уявляється не припустимим з огляду на суспільну важливість наслідків таких рішень. Виходячи із сучасних загроз військовій безпеці України, її суверенітету і територіальній цілісності, викликаних широкомасштабною збройною агресією з боку Російської Федерації, питання реалізації повноважень Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України має вагомe суспільно-політичне значення.

Кравець М. О. Головні засади конституційного права за умов повномасштабної військової агресії. *Право і суспільство*. 2022. № 5. С. 9-13.

Ця стаття має на меті дослідження головних засад конституційного права за умов повномасштабної військової агресії. Через збройну агресію Росії та повне вторгнення в Україну все суспільство та державний устрій переведено на оперативний режим правового режиму воєнного стану. Воєнний стан – це правовий режим, який надає Україні певні повноваження під час зіткнення зі збройною агресією. Він також може бути застосований в інших випадках, визначених законом. Він дозволяє обмежувати конституційні права і свободи на певний час за наявності зовнішньої загрози. Це тому, що воєнний стан надає владі необхідні повноваження для захисту національної безпеки від агресії. У Конституції України зазначено, що права людини підлягають виключному захисту в силу їх високої соціальної цінності. Тому що Конституція визнає життя, здоров'я, честь, гідність, безпеку і свободу людини недоторканими. Всі ці причини зумовлені складністю сучасної дійсності. Ефективна реалізація конституційної скарги є запорукою формування конституціоналізму в Україні. Це пов'язано з тим, що без такого інституту неможливо забезпечити верховенство Конституції, системно захистити права і свободи громадян. Крім того, конституційна скарга може виступати гарантією прав і свобод особи. Його також можна розглядати як механізм, який забезпечує дотримання законів, зокрема тих, що стосуються індивідуальних прав, які не залежать від умов їх застосування. Крім того, подальший аналіз законодавства в Україні та самої Конституції з урахуванням практичних реалій під час воєнного стану доводить ефективність конституційної скарги як процесуального інструменту. Ця ефективність відображається в їхній здатності оцінювати теоретичні принципи та практичні реалії щодо функціонування Конституційного Суду під час воєнного стану.

Кравчук В. М. Права суддів в умовах правового режиму воєнного стану: актуальні питання обмеження та реалізації. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2022. № 2 (20). С. 138-155.

У публікації аналізується вплив введеного воєнного стану у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України на реалізацію прав суддів. В умовах правового режиму воєнного стану судді діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені

Конституцією України та законами України. Конституційні засади правового статусу суддів, передбачені Основним Законом України в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені. Права суддів розглядаються як вид і міра їх можливої чи дозволеної поведінки, що встановлені нормами права для реалізації їхніх функцій і завдань та забезпечувані державою. Права суддів, як важливий елемент їх правосуб'єктності, виступають вагомою складовою правового статусу суддів. Запропоновано поділяти права суддів на загальні та спеціальні. До загальних відносяться ті права, які належать судді як людині і громадянину, але після набуття ним відповідного правового статусу змінюють зміст, порядок реалізації та забезпечення. До спеціальних відносяться права, які пов'язані зі здійсненням правосуддя і виникають з моменту набуття особою правового статусу судді (тобто, з моменту складення присяги). Загальні права суддів в умовах правового режиму воєнного стану можуть бути обмеженими у такому ж порядку, які права людини та громадянина. Однак, окремі загальні права суддів в умовах правового режиму воєнного стану можуть бути обмеженими в особливому порядку, зумовленому особливостями правового статусу суддів. Крім того, такі обмеження можуть встановлюватись відповідно до закону органами суддівського самоврядування. Спеціальні права суддів в умовах правового режиму воєнного стану можуть бути обмеженими у такому ж порядку, як і загальні права суддів. Однак, окремі спеціальні права суддів в умовах правового режиму воєнного стану можна було б не обмежувати взагалі, зважаючи на необхідність отримання суддями судів системи судоустрою України необхідного досвіду для розгляду військових злочинів.

Кресс К. Війна в Україні та заборона застосування сили в міжнародному праві. *Український часопис міжнародного права*. 2022. № 4. С. 8-23.

Воєнна агресія Росії проти України породила низку питань у площині міжнародного права. У дослідженні аналізується лише один з багатьох аспектів цієї проблематики – виклик збройної агресії Росії стосовно принципу заборони застосування сили згідно з міжнародним правом. У дослідженні розкрито вплив війни Росії проти України на функціонування принципу заборони сили в міжнародному праві, його історичне становлення, а також інші аспекти дії принципів права.

Крусан А. Український конституціоналізм в умовах війни: до постановки основних науково-практичних проблем та повоєнних тенденцій. *Український часопис конституційного права*. 2023. № 3. С. 16-28.

У статті виокремлюються основні науково-практичні проблеми українського конституціоналізму в умовах війни та відповідні тенденції його повоєнного розвитку. По-перше, найбільш актуальним у контексті парадигми конституціоналізму є питання щодо прав і свобод людини, які в умовах війни можуть бути обмежені, що, своєю чергою, актуалізує необхідність застосування особливих (надзвичайних) організаційно-правових засобів для їх забезпечення, захисту та охорони, а також дотримання конституційних принципів та вимог щодо їх обмеження. По-друге, війна обумовила зміни в інституціональній складовій системи українського конституціоналізму, тобто, перш за все, в організації та функціонуванні органів публічної влади, аналіз яких надає підстави виокремити проблеми, що потребують свого розв'язання, а саме – проблеми функціонування органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, їх взаємодії з органами державної влади на місцях, а також проблемні питання, пов'язані з організацією діяльності представницьких органів державної влади в умовах війни. По-третє, в сучасних умовах трансформується конституційне законодавство України (при незмінності Конституції України), яке є нормативною основою українського конституціоналізму. Зокрема, війна обумовила прийняття нормативно-правових актів, які слід віднести до спеціального законодавства, спрямованого на створення законодавчого підґрунтя для загальнонаціонального оборонного спротиву, що потребує свого подальшого розвитку. Крім

того, актуальним є продовження євроінтеграційних процесів, які реалізуватимуться у прийнятті нормативно-правових актів, спрямованих на гармонізацію національного законодавства з правом ЄС, що зумовлює євроінтеграційні тенденції повоєнного розвитку українського конституціоналізму. По-четверте, передумовою та водночас умовою конституціоналізму є дієве громадянське суспільство, на розвиток якого війна безпосередньо вплинула, активізувала та практично змінила його. У статті зроблено висновок, що війна сприяла як зміцненню громадянського суспільства, так і виявила ряд суттєвих проблем (наприклад, прояви колабораціонізму тощо), що потребують свого доктринального та практичного вирішення. Визначена роль громадянського суспільства в повоєнному відновленні України в контексті відповідних тенденцій розвитку українського конституціоналізму. По-п'яте, об'єднуючим чинником українського громадянського суспільства став розвиток національної свідомості, що є проявом зміцнення національної єдності. В умовах війни відбуваються зміни у сфері утвердження та розвитку національної свідомості Українців у бік піднесення національної ідеї, національної ідентичності та утвердження національної стійкості, що зумовлює відповідні зміни у конституційній правосвідомості, як складової системи конституціоналізму. Важливим є подальший розвиток української національної свідомості як важливої тенденції українського конституціоналізму на основі доктринального забезпечення та практичного утвердження національної ідеї.

Кубко А. Є. Пропорційність обмежень прав людини: особливості в умовах воєнного стану. *Правова держава* : щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2023. Вип. 34. С. 101-111.

У статті досліджуються питання пропорційності обмежень прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. В умовах війни принцип пропорційності має специфічні особливості, зумовлені необхідністю здійснення захисту держави від іноземної військової агресії. Специфіка пропорційності в ситуації воєнного стану зумовлена характером публічних інтересів, які виступають легітимною метою застосовуваних державою обмежень прав і свобод людини. Такі інтереси полягають у забезпеченні обороноздатності, безпеки, територіальної цілісності держави, відновлення державного суверенітету над територіями України, відсічі збройній агресії. Значення цих інтересів зумовлює необхідність застосування державою особливих, підвищених обмежень прав і свобод у разі загрози цим інтересам для запобігання такій загрози.

Кузнецов В. В., Сийпловіч М. В. Кримінально-правова характеристика виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 256-263.

У статті досліджена правова регламентація виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України (ст. 43-1 Кримінального кодексу (КК) України) та визначені перспективи щодо удосконалення такої обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння. Встановлена принципова різниця між «бойовим імунітетом», «виконанням обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України» та «вчинення діяння в умовах воєнного стану особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», яка полягає в наступному: перший визнає, що вчинено кримінальне правопорушення, а інші – ні. Висунута гіпотеза, що це технічна помилка законодавця, оскільки всі ці обставини мають одну мету (відсіч збройній агресії проти України або ліквідація збройного конфлікту), умови реалізації (воєнний стан) та з'явилися завдяки одному нормативно-правовому акту. Запропоновано передбачити їх як нові обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння у Розділі VIII КК України. Визначені умови правомірності «виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни», які поділено на умови, що стосуються посягання (ч. 1 ст. 43-1 КК України) та умови, які стосуються захисту (ч. 1, 4 ст. 43-1 КК України). До умов, що стосуються

посягання віднесено: посягання має характер збройної агресії; посягання здійснюється з боку РФ або іншої країни. До умов, що стосуються захисту в залежності від правового статусу особи, яка завдає шкоду віднесено: 1) захист може здійснюватися будь-якими особами для яких це може бути як правом, так і обов'язком: реалізується у формі діяння (дія або бездіяльність); вчиняється в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту; спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії РФ або агресії іншої країни; заподіює шкоду життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію або шкоду правоохоронюваним інтересам; відсутні ознаки катування чи застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; 2) захист може здійснюватися громадянами України для яких це є обов'язком: відповідає небезпечності агресії або обстановці відсічі та стримування; є необхідним для досягнення значної суспільно корисної мети у конкретній ситуації та не створює загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи настання інших надзвичайних подій більшого масштабу.

Кушнір І. П., Адамчук С. В., Демчик Н. П. Аналіз законодавчих ініціатив щодо реалізації принципу єдиного громадянства в Україні. *Інтернаука. Серія: "Юридичні науки"*. 2024. № 3. С. 1-19.

У статті проаналізовано правові аспекти реалізації принципу єдиного громадянства України крізь призму проекту Закону України «Про деякі питання у сфері міграції щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України». Зазначено, що особливої актуальності інститут громадянства набуває в умовах війни, відбиття збройної агресії іншої держави, адже саме на своїх громадян як людський ресурс для збройних сил та волонтерської діяльності може розраховувати держава. Іноземці та особи без громадянства не можуть нести перед державою, де вони постійно мешкають, конституційний обов'язок щодо її захисту. Зроблено висновок про те, що можливість громадянину України володіти множинним громадянством надається скоріше як виключення, ніж як правило, оскільки відповідним Законом чітко передбачено таку умову втрати громадянства України як добровільне набуття громадянством України громадянства іншої держави. Акцентовано, що у проекті Закону України «Про деякі питання у сфері міграції щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України» міститься узаконення множинного громадянства всупереч нормам Конституції України. Сформульовано пропозиції щодо подолання можливих колізій у законодавстві про громадянство України.

Кушніренко О.Г., Зав'ялов Є. В., Козьміна Ю. Г. Обмеження прав та свобод людини у воєнний час: конституційно-правовий аспект. *Internauka. Series: "Juridical Sciences"*. 2022. № 4. С. 1-23.

24 лютого 2022 року, у зв'язку з початком війни Російської Федерації проти України, був введений особливий правовий режим – воєнний стан на всій території держави. В статті розглянуто поняття «воєнний стан», зазначено правову основу та підстави цього правового режиму. Акцентовано увагу на визначенні проблемних аспектів регламентації, дотримання та реалізації прав та свобод людини в умовах введення особливого правового режиму. Беручи до уваги ст. 1, п. 3 ст. 5 та ст. 64 Конституції України, стає очевидним, що Україна має дотримуватися демократичних принципів обмеження та дотримання прав людини в умовах запровадження воєнного стану. Розглянуто досвід зарубіжних країн щодо закріплення та дотримання конституційних засад обмеження прав і свобод в умовах воєнного стану. Порівняльний аналіз дає змогу визначити, що практика країн з демократичним політичним режимом є гарним прикладом для вдосконалення законодавчої бази нашої країни щодо порушеної проблеми. Акцентується увага, що важливим є подальше вивчення даного питання з метою вдосконалення не лише теоретичної бази дослідження, але й підвищення

правової культури населення. Необхідним є звернення до досвіду інших країн, оскільки тільки в такому випадку Україна зможе стати по-справжньому правовою, демократичною та соціально-орієнтованою державою.

Лопушинський І. П., Момоток О. М. Інститут іміджу та політичної репутації держави: сутність і механізми вдосконалення в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2023. № 2. С. 1-29.

У статті проаналізовано роль іміджу та політичної репутації Української держави на міжнародній арені; розглянуто складові іміджу й політичної репутації держави та чинники їх формування; визначено позитивні та негативні компоненти іміджу та політичної репутації держави; проаналізовано тенденції та результати позиціонування України з огляду на правовий режим воєнного стану в Україні; запропоновано шляхи оптимізації інституту іміджу та політичної репутації держави в умовах правового режиму воєнного стану та повоєнний період в Україні. З відновленням у 1991 році державної незалежності України гостро постала проблема подолання радянських стереотипів (імперія зла, тоталітарне суспільство, відсутність демократії тощо) та створення позитивного, переконливого і характерного іміджу та політичної репутації України у світовій політичній спільноті. Протягом багатьох років в Україні не існувало чітко сформульованої та послідовної іміджевої політики, яка б зводилася насамперед до національної ідеї, однозначно сприйнятої всіма верствами та прошарками суспільства. Імідж і політична репутація України у світовому інформаційному просторі визначалися низкою суперечливих факторів внутрішнього та зовнішнього походження, які суттєво вплинули на сприйняття України як суб'єкта міжнародних відносин. Ураховуючи те, що українські політики та громадська думка тривалий час були ідеологічно розділені щодо стратегії реформ політичної системи, економічних перетворень та зовнішньополітичних орієнтирів України, зовнішній світ не мав можливості чітко побачити перспективи національного розвитку нашої країни. Разом з тим, в умовах повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації (РФ) на територію України Україна продемонструвала здатність чинити збройний опір агресору, виявивши патріотизм та відданість громадянського суспільства ідеям державної незалежності. Це уможливило формування позитивного іміджу та політичної репутації України за умови внутрішньої консолідації українського суспільства, проведення радикальних реформ у державі (насамперед, подолання корупції) та активної зовнішньої підтримки нашої країни.

Лук'янова Г. Ю. Гендерна проблематика в умовах дії правового режиму воєнного стану: аналіз ідеологічної складової державної політики та державного управління. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 384-387.

Понад чотирнадцять місяців триває війна в Україні. Вона кардинально змінила життя мільйонів українських громадян. Нові виклики та труднощі, з якими зіштовхнулися українські жінки, покинувши свої домівки змусили суспільство переоцінити рівень гуманітарної проблеми та абсолютно усі сфери, які забезпечують належний рівень життєдіяльності людського організму, абсолютно усі фактори, які надають можливість перебувати у безпеці. З першого дня повномасштабного вторгнення російської армії на територію України відбувається перерозподіл гендерної ролі. Конституційний обов'язок чоловіків захищати нашу державу та приступати до військової служби запустив процес, коли українські жінки, щоб компенсувати втрачений сімейний дохід вимушені працювати на декількох роботах, піклуються про своїх дітей, непрацездатних родичів, підтримують волонтерські рухи. Жінки все частіше піддаються погрозам, застосуванню фізичної сили, сексуальному насильству від окупантів, в рази погіршився доступ до послуг охорони здоров'я, значною мірою позбавлені можливості бути активними учасниками прийняття рішень з адміністративних та політичних питань на тимчасово окупованих територіях.

Лялюк О. Ю. Військові та військово-цивільні адміністрації в системі територіальної організації влади в Україні: компаративний аналіз. *Проблеми законності*. 2022. № 157. С. 6–19.

Досліджено питання конституційно-правового статусу військових та військово-цивільних адміністрацій та проблеми їх територіальної організації, проведено їх порівняльну характеристику. Проаналізовані недоліки правового регулювання територіальної основи діяльності військових та військово-цивільних адміністрацій, розглянуто питання їх взаємодії з іншими органами публічної влади. Територіальна організація військових (військово-цивільних) адміністрацій, які сьогодні є ключовими публічно-владними інституціями на територіях, де запроваджено військовий стан, потребує удосконалення. Насамперед, удосконалення правового регулювання цих питань має ґрунтуватись на вирішенні питання їх підзвітності та підконтрольності, зокрема, віднесення їх до сфери впливу якоїсь однієї системи управління, унормування взаємодії військових (військово-цивільних) адміністрацій з іншими публічними інституціями, зокрема, органами місцевого самоврядування. Загальні засади військової організації на території України мають бути передбачені на конституційному рівні. Крім того, модель територіальної організації влади має передбачати одноманітні підходи до формування військових (військово-цивільних) адміністрацій в усіх адміністративно-територіальних одиницях у межах конкретної території.

Марусяк О. Номінаційні повноваження парламенту під час війни: проблеми висловлення недовіри Верховною Радою України окремим посадовим особам у період дії воєнного стану. *Український часопис конституційного права*. 2022. № 4. С. 13-21.

Стаття присвячена аналізу нових повноважень Верховної Ради України щодо звільнення певних посадових осіб шляхом висловлення їм недовіри під час дії воєнного стану. Висловлюються критичні зауваження щодо новацій, породжених Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» від 12 травня 2022 року № 2259-IX, а також парламентській практиці їх імплементації у випадку з висловленням недовіри Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини 31 травня 2022 року. До статті додаються вісім схем для кращої візуалізації взаємодії Верховної Ради України з іншими органами державної влади при реалізації нею номінаційних повноважень відповідно до Конституції України.

Марцеляк О. Пріоритетні завдання вітчизняної науки конституційного права в умовах російської агресії. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Вип. 75. Ч. 1. С. 115-122.

Стаття присвячена дослідженню ролі науки конституційного права в умовах війни з російським агресором. В роботі зазначається, що зарубіжний та й набутий за роки незалежності національний досвід державного будівництва переконливо свідчить про неможливість модернізації будь-яких су-спільних відносин без належного наукового обґрунтування, прогностичних передбачень, розробки новітніх суспільних методологій та теорій. Особливо це важливо в сучасних умовах повномасштабної війни, коли перед українським суспільством і державою постали проблеми, які раніше не перебували у фокусі уваги вітчизняної правової науки. Зроблено акцентне про абстрактну потребу з боку юридичної науки досліджувати негативні явища війни, а про необхідність давати правову оцінку конкретним численним воєнним злочинам росії, здійсненими цієї країною злочинам проти людяності, геноциду, порушення агресором конституційних прав та свобод людини на території України тощо. Зазначено, що сьогодні мають відбутися узагальнення практики реалізації Конституції та іншого законодавства України в умовах війни, реального стану забезпечення прав людини, функціонування національного механізму публічної влади з урахуванням військового стану і виходячи з цього узагальнення, спираючись на нього юридична

наука, в тому числі й наука конституційного права, має науково обґрунтувати і сформулювати конкретну необхідність удосконалення вітчизняного законодавства і визначити характер змісту таких змін. Виокремлені конкретні пріоритетні завдання вітчизняної науки конституційного права не тільки щодо аналізу і розробки рекомендацій відносно удосконалення національного законодавства з метою гарантування державного суверенітету, територіальної цілісності України, належного забезпечення прав людини і функціонування механізму державної влади та місцевого самоврядування в період військової агресії північного сусіда, а й створення основ, фундаменту для трансформації правової системи України відповідно до європейських стандартів та цінностей у післявоєнній країні.

Мельниченко Н. Захист культурних цінностей під час війни: український вимір. *Право України*. 2024. № 1. С. 79-87.

У статті визнаються базові норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються під час захисту різних видів культурних цінностей у збройному конфлікті Росії проти України, а також норм, що визначають ступінь відповідальності за правопорушення у цій сфері. Встановлено, що, перш за все, захист культурних цінностей під час збройного конфлікту регулюється нормами саме міжнародного права, а норми національного законодавства конкретизують певні положення. Ключовим документом є Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 р., яка закріплює захист культурних цінностей у двох класичних аспектах: позитивний захист, що покладає на державу зобов'язання готуватися до захисту культурних цінностей ще у мирний час, готуючи їх до потенційних наслідків збройного конфлікту, а також негативний захист – повага до культурних об'єктів – заборона використання культурних цінностей із військовою метою та заборона атак на такі об'єкти. У збройному конфлікті Росії проти України можна визначити, що є два основних напрями забезпечення збереження цілісності культурних цінностей: вжиття відповідних заходів на тих територіях, де відбуваються активні бойові дії, а також захист культурних цінностей, що перебувають на окупованих територіях і повернення неправомірно вивезених цінностей із цих територій.

Міхневич Л. В. Правомірність обмеження права на свободу пересування в умовах збройного конфлікту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 82. Ч. 1. С. 215-222.

У статті досліджується правомірні умови допустимості обмеження права на свободу пересування як вони встановлені міжнародними стандартами. Визначено, що Загальна декларація прав людини містить універсальні умови обмеження для всіх прав, не виокремлюючи їх для свободи пересування. При цьому актом закріплені загальні принципи: виключність умов обмежень; формальну визначеність; вичерпність переліку цілей обмежень. Встановлено, що більш пізніми документами умови правомірності обмежень були доповнені суспільною необхідністю обмеження та співмірністю засобів обмежень із їх легітимними цілями. У Міжнародному пакті про громадянські та політичні права та у Протоколі № 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод легітимні цілі обмеження були окремо визначені для права на свободу пересування. Це охорона національної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення, прав та свобод інших осіб та запобігання злочинам. Ці обмеження вважаються вичерпними, а національні законодавства не повинні виходити за їх межі. Автором проаналізовано умови допустимості обмеження права на свободу пересування у звичайних умовах та в умовах надзвичайної ситуації. Зроблено висновок, що до обмеження права на свободу пересування за надзвичайного стану (збройного конфлікту) застосовуються загальні вимоги як і до обмежень за звичайних умов: заборона знищення та надмірного обмеження, яке б суперечило тексту та духу міжнародних стандартів з прав людини; заборона посягання на сутнісний зміст самого

права на свободу пересування; застосування критеріїв допустимості обмеження права на свободу пересування (законність обмеження, необхідність обмеження у демократичному суспільстві та правомірність мети обмеження). Водночас за таких надзвичайних умов висувуються й підвищені вимоги. Це право на відступ від міжнародних зобов'язань щодо прав людини, який можливий при існуванні чи неминучості суспільної небезпеки; в межах, що відповідають гостроті становища; за процедурою офіційного і публічного повідомлення. Характерними ознаками обмеження права на свободу пересування в умовах надзвичайної ситуації названі їх масовий, але тимчасовий характер.

Монастирський М. В. До питання актуальності заборони чергових парламентських виборів в Україні під час воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Вип. 82. Ч. 1. С. 223-229.

Стаття присвячена дискусійному в Україні питанню законодавчої заборони чергових парламентських виборів в період дії спеціального правового режиму воєнного стану. З'ясовано, що в умовах надзвичайної ситуації загрози життю громадян під час цієї світової епідемії держави не забороняли проведення виборів, а навпаки, проводили ці вибори або переносили дату проведення цих виборів, відтермінували проведення цих виборів тощо. З чого зроблений висновок про те, що в міжнародній юридичній практиці поняття заборони виборів і поняття перенесення виборів не є тотожними: законодавча заборона виборів є законодавчою заборонаю виборів, а перенесення запланованої дати виборів не є законодавчою заборонаю виборів. З огляду на цей висновок запропоновано уточнення предмету цієї дискусії. Підкреслена важливість цього уточнення для розв'язання цієї дискусії, а також для законодавчого забезпечення проведення майбутніх перших післявоєнних парламентських виборів. В якості висновку підкреслюється важливість продовження цієї дискусії навколо нової уточненої дилеми між заборонаю цих виборів і відтермінуванням цих виборів. Особливо підкреслюється важливість продовження вивчення відповідного міжнародного досвіду.

Настіна О. І. Особливості нормативно-правового регулювання примусового припинення права власності на землю в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. *ScienceRise. Juridical Science.* 2022. № 1(19). С. 24-29.

У статті висвітлено актуальні питання та законодавчі особливості припинення приватної власності на землю та набуття державних прав власників землі в умовах воєнного стану. Пояснено існування різного за формою, змістом та механізмом у правовому регулюванні процедури примусового відчуження майна, процедури примусового вилучення майна на користь держави. Примусове припинення права приватної власності на землю в умовах воєнного стану тягне за собою набуття стану прав власника. Примусове відчуження земельної ділянки має відбуватися після попередньої оплати відчуження; порядок вилучення землі для потреб держави може передбачати наступне відшкодування. Запропоновано шляхи вирішення правових колізій шляхом систематизації підстав набуття державою права власності в умовах воєнного стану та заповнення прогалин у законодавстві, шляхом розробки окремого механізму, що регулює порядок примусового відчуження земель у воєнному стані, рішення про визначення переліку земель, на які може застосовуватися примусове відчуження або вилучення землі.

Нікітін А. А. Здійснення публічного адміністрування під час дії правового режиму воєнного стану: теоретичні та практичні аспекти. *Юридичний бюлетень.* 2022. Вип. 27. С. 157-166.

Робота присвячена дослідженню окремих актуальних питань особливостей здійснення публічного адміністрування в умовах дії режиму воєнного стану. У статті обґрунтовано актуальність обраної теми та був проведений загальний аналіз досліджень з даної тематики.

У статті був досліджений зміст теоретичних положень наукових категорій «адміністративно-правовий режим», «публічне адміністрування», «воєнний стан». Надано авторське розуміння публічного адміністрування як регламентованої законами та іншими нормативно-правовими актами діяльності суб'єктів публічного адміністрування, спрямованої на реалізацію законів та інших нормативно-правових актів шляхом прийняття адміністративних рішень, надання встановлених законами адміністративних послуг. Досліджено зміст нормативно-правових актів, які передбачають запровадження особливого порядку здійснення управління та адміністрування державою під час дії режиму воєнного стану. Визначено нормативне поняття змісту режиму воєнного стану. Здійснено аналіз обмежень, які встановлюються в державі, та розглянуто механізм забезпечення прав і свобод громадян в процесі публічного адміністрування. Доведено, що головною причиною запровадження воєнного стану є військова агресія ззовні, а також її військові, економічні, політичні і соціальні наслідки, трансформація формальних і неформальних інститутів держави. Визначено особливості здійснення публічного адміністрування в умовах дії режиму воєнного стану. Авторкою були досліджені проблемні питання забезпечення публічного адміністрування в умовах дії режиму воєнного стану, а саме: незавершеність адміністративно-територіальної реформи, що загрожує наростанням в Україні інституційних диспропорцій у взаємовідносинах між органами державної влади та органами місцевого самоврядування; неврегульованим в повному обсязі залишається питання розподілу управлінських функцій між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства щодо здійснення ними повноважень; незавершеність реформи системи військового обліку та формування мобілізаційного резерву; низька якість правового та організаційного забезпечення планування та реалізації евакуаційних заходів, контролю інформаційних потоків в мас-медіа та Інтернеті тощо. Обґрунтовано авторські пропозиції щодо покращення правового та організаційного врегулювання здійснення публічного адміністрування в умовах дії режиму воєнного стану, мас-медіа.

Новицька Н. Б., Пунда О. О., Добрянська О. Д. Принципи інформаційної політики в умовах війни та їх нормативно-правове закріплення. *Соціологія права*. 2022. № 1–2 (40–41). С. 71–76.

Стаття присвячена принципам інформаційної політики в умовах війни. Наголошено, що сьогодні практика здійснення державної інформаційної політики потребує нового її теоретичного переосмислення. Інформаційну політику держави в умовах війни запропоновано розглядати, як сукупність нормативно закріплених правил функціонування інформаційного простору в умовах відбиття комплексної збройної агресії, спрямованих на регулювання відносин по одержанню, використанню, поширенню та зберіганню інформації органами державної влади, місцевого самоврядування, офіційними засоба–ми масової інформації та окремими громадянами. Аналіз нормативно-правових засад регулювання інформаційної політики в умовах війни демонструє необхідність вирішення цілої низки проблемних питань. Першим кроком у цьому напрямі має стати закріплення базових правових засад (принципів) інформаційної політики в умовах війни, на яких можливо розбудовувати зміни та доповнення до законодавчих актів. До таких принципів інформаційної політики в умовах війни відносяться: системності та об'єктивності подання інформації; балансу інтересів забезпечення свободи слова та прав і законних інтересів особи, суспільства і держави, їх взаємної відповідальності; гарантування забезпечення персональних даних та прав, пов'язаних з їх обігом; контрольованості та вибіркової розповсюдженості «чуттєвої» інформації; захисту національних інтересів, зокрема у сфері інформаційної безпеки; забезпечення системності та координації дій органів державного управління і регулювання в інформаційній сфері; забезпечення охорони та захисту інформації, зокрема запобігання, відповідно до закону, розголошенню інформації з обмеженим доступом (принцип дотримання вимог державної та військової таємниці); недопущення зловживання свободою діяльності засобів

масової інформації на шкоду правам і свободам людини. Підкреслено, що окрема норма щодо принципів інформаційної політики в умовах війни має бути внесена до змісту Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (доповнення у вигляді статті 26-1 «Принципи інформаційної політики в умовах війни»).

Ортинський В. Л., Канцір В. С. Регламентация кримінальної відповідальності за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни: компаративістський нарис. *Право.иа.* 2022. № 1. С. 65-69.

Проаналізовано питання кримінальної відповідальності за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни за кримінальним законодавством окремих іноземних держав. На підставі моніторингу згаданих законодавчих приписів окремих держав, констатуються спільні й відмінні риси відповідного нормативного декларування, доцільність (або недоречність) імплементації певних постулат іноземного законодавства у вітчизняне. Проведено кримінальний правовий моніторинг відповідного законодавства окремих держав, які є членами Європейського Союзу. Виокремлено положення, що є вартими для запозичення законотворчому органу, а також ті, які є невдалими, уже враховуючи досвід оголошеного й запровадженого воєнного стану в Україні. Ключові слова: планування війни, підготовка війни, розв'язування війни, агресивна війна, воєнний конфлікт, кримінальна відповідальність, досвід окремих іноземних держав.

Осауленко А. О., Осауленко О. І. Вплив першого розділу Конституції України на формування законодавчих основ вітчизняної кримінально-виконавчої системи. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 5. С. 94-96.

У статті на підставі аналізу чинного законодавства та доктринальних джерел досліджено вплив розділу I Конституції України на формування законодавчих основ кримінально-виконавчої системи нашої держави. Звернуто увагу на статтю 1 Основного Закону та підкреслено, що суверенітет надає можливість державі самостійно, незалежно від інших держав здійснювати через відповідні державні органи як зовнішні так і внутрішні функції. Підкреслено, що в сучасних умовах відбувається спроба посягання на державний суверенітет, що є важким випробуванням на шляху розвитку демократії в Україні. Серед статей першого розділу Конституції України автори виділяють та аналізують статтю 3 та статтю 4, в яких були закріплені основні принципи державної політики щодо особи, людини і громадянина, включаючи й осіб, які відбувають кримінальне покарання. Звернуто увагу на практичну реалізацію зазначених принципів щодо засуджених. В статті підкреслюється, що принцип верховенства права, закріплений в частині 1 статті 8 Основного Закону та принцип найвищої юридичної сили Конституції України, який закріплений в частині 2 зазначеної статті, вимагають подальшого вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства. Звернуто увагу на те, що в умовах загострення потреби входження нашої країни у світове та Європейське співтовариство важливу роль відіграє стаття 9 Конституції України згідно з якою чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Зроблено висновок про те, що прийняття Конституції України стало важливим етапом в процесі формування законодавчих основ вітчизняної кримінально-виконавчої системи. Зазначено також, що введення в Україні воєнного стану може призводити до тимчасового обмеження конституційних прав і свободи людини і громадянина, що, в сучасних умовах, збільшує значення загальних засад конституційного ладу, закріплених у розділі I Конституції України.

Овчар І. Інститут президента в умовах воєнного стану. *Political Studies.* 2023. № 1 (5). С. 108-122.

Традиційно органи влади формуються для забезпечення потреб суспільства, гарантій безпеки та економічних можливостей. Але оскільки історія довела, що поки існують політичні амбіції,

імперські наративи та розвивається військово-промисловий комплекс, завжди буде ризик війни або міждержавних конфліктів. Саме тому в зміст системи державного управління закладають базові речі, які можна буде використовувати в умовах ведення військових дій, появи різного роду конфліктів, і при цьому забезпечити життєдіяльність країни. Наскільки правильними в цьому питанні визначені підходи до формування інститутів в Україні та механізми їх взаємодії, автор намагається розібратися на прикладі одного з ключових інститутів влади – президента. Унікальність і водночас складність сьогоденної ситуації полягає в тому, що події аналізуються в процесі їх відтворення, немає готового шаблону, а модель найближчого майбутнього, яке має формуватися у період після війни, чітко не сформована і не представлена суспільству. На події потрібно було реагувати тут і зараз, коли не було часу на дискусії, тривалі обговорення. І воєнний стан – не той період, який формує зону комфорту у політичному середовищі. А отже, президент в якийсь момент, особливо перші дні повномасштабного вторгнення, став тою постаттю, на чій дії і рішення чекало суспільство. Тому протягом останнього року в умовах воєнного стану президент взяв на себе відповідальність за ситуацію в країні. Але присутність у публічній площині однієї особи не означає, що всі повноваження і робочі процеси за ним і відбуваються саме так, як потрібно президенту. Дедалі частіше ми чуємо про роль Офісу президента в політичних питаннях. Однак чи монолітна влада хоча б в межах одного інституту, чи достатньо їм повноважень і механізмів впливу на процеси сьогодення? Зрештою, які спроби робляться, щоб посилити вплив президента, і навіщо – автор пробує окреслити в цьому матеріалі.

Остап'як В. І., Івасюк Ю. Ю. Механізми публічного управління в умовах війни та євроінтеграції. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2023. №1. С. 1-13.

Визначається, що сфера функціонування публічного управління є надзвичайно складною в осягненні через низку протиріч, особливо, коли ми говоримо про управління в умовах воєнного стану. Для управління потрібно адекватно оцінити євроінтеграційну складову, котра безпосередньо впливає на управління у всіх його проявах. Важливі корективи в систему публічного управління, в економічну складову розвитку держави і в реалізацію політичних цілей за останні десятиріччя вносить війна. Діяльність державних структур, органів державного та місцевого самоврядування, котрі пов'язані з стратегічним завданням держави Україна, змінилися. Тематика ж такого дослідження значно трансформувалася у зв'язку з логічним процесом інтеграції нашої країни у світовому дискурсі. Досліджуючи та аналізуючи механізми державного управління, звертається увагу на ініціативи президентів України. Передусім варто зазначити, що в правовому полі змінилася система управління, через зміни в Конституції України, де було чітко визначено і закріплено курс України на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та НАТО. Такі зміни в конституції зняли з України статус позаблокової держави, чітко окреслили рух країни в напрямку подальшої Євроінтеграції та трансформації в глобальному просторі.

Пархоменко Н. М. Трансформація ціннісних засад права та правотворчої діяльності в умовах воєнного стану. *Правова держава : щорічник наукових праць Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України*. Київ, 2023. Вип. 34. С. 37-46.

У статті йдеться про формування в умовах війни як надзвичайного стану нової структури або ієрархії цінностей права, які в процесі правотворчої діяльності транслуються в законодавство, створюючи основні концептуальні засади правового регулювання, стратегічною метою якого є отримання перемоги і відновлення миру, збереження державності та суверенності влади українського народу як загальносуспільних демократичних інститутів, створення можливостей для демократичного розвитку. Публічний інтерес та публічне благо як цінності права набувають первинності за рахунок перерозподілу аксіологічного потенціалу права, що в умовах воєнного

стану є визначальною передумовою забезпечення реалізації всіх інших ціннісних властивостей права.

Пацурківський П. С., Гаврилюк Р. О. Юридична відповідальність за фінансування тероризму: міжнародно-правовий та національно-правовий аспекти. *Ампаро*. 2022. № 1. С. 5-14.

Стаття присвячена осмисленню природи юридичної відповідальності за фінансування тероризму як у міжнародно-правовому, так і у національно-правовому контекстах. Метою статті є аналіз правових засад юридичної відповідальності за злочин фінансування тероризму. Конкретними задачами статті є з'ясування юридичного поняття злочину фінансування тероризму за міжнародним правом та загальна характеристика і особливості вчинення злочину фінансування тероризму РФ під час підготовки і ведення нею терористичної війни проти України та відповідальності за нього. Методологічну основу дослідження складають принципи історизму та об'єктивності, а також аксіологічний, антропосоціокультурний та функціональний підходи. На основі ґрунтовного аналізу першоджерел, експертних оцінок фахівців та фактичного матеріалу авторами статті обґрунтовано висновок, що умисне фінансування тероризму у будь-яких його формах є злочином за міжнародним правом. Фінансуючи впродовж тривалого періоду часу як у формі спонсорства, так і безпосередньо міждержавний та міжнародний російський тероризм в Україні, РФ як держава, її найвище державне та військово-політичне керівництво вчинили і продовжують вчиняти злочин фінансування тероризму. Під час безпосередньо нинішньої російсько-української війни цей злочин з боку вищезазначених суб'єктів тісно переплетений із вчиненням ними ж інших, зокрема, найтяжчих злочинів за міжнародним правом: злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, злочину агресії. Отже, наяву достатні підстави для притягнення РФ як держави, її найвищого державного і воєнно-політичного керівництва до юридичної відповідальності за злочин фінансування тероризму, а також за усі чотири найтяжчих видів злочинів за міжнародним правом, вчинених ними у війні проти України. Особлива увага авторами статті приділена з'ясуванню питань генетичної спорідненості внутрішньої і зовнішньої політики РФ і СРСР як держав. Ними аргументується, що РФ не просто залишилась найбільшим уламком СРСР з усіма сутнісними ознаками та властивостями колишньої імперії, але й доведено, що вона успадкувала від неї імперську парадигму розвитку. Зокрема, у статті йдеться про те, що ключовою особливістю такого державного спадкоємства є збереження інституційної пам'яті, в тому числі механізмів вироблення і прийняття стратегічних рішень.

Півненко Л. В. Проблемні аспекти реалізації права на судовий захист в умовах воєнного стану. *Нове українське право*. 2023. № 1. С. 137-143.

У статті проведено комплексний аналіз сутності і змісту конституційного права на судовий захист та особливостей його реалізації в умовах правового режиму воєнного стану. Узагальнюючи різні наукові підходи, визначено, що право на судовий захист – це природне, невідчужуване і таке, що за жодних умов не підлягає обмеженню права людини, закріплене як у Конституції України, так і у важливих міжнародно-правових актах, що визначають загальнолюдські стандарти прав та свобод людини. Утвердження та забезпечення права на судовий захист Конституція України покладає на державу як її головний обов'язок, який полягає у створенні необхідних і достатніх умов для його реалізації. Унаслідок російської військової агресії судова система зіткнулася з багатьма викликами, а влада змушена була оперативним чином реагувати шляхом напрацювання «дієздатних» правових алгоритмів і прийняття відповідних законодавчих змін із метою забезпечення реалізації права на судовий захист та запобігання загрозам життю і здоров'ю суддів та учасників судового процесу. У ході дослідження проаналізовано зміни до ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і доведено, що за умов воєнного стану застосування імперативної правової

норми щодо зміни територіальної підсудності є неприйнятним. Під час вирішення питання про зміну територіальної підсудності судових справ необхідно керуватися правилом «безпеки суду і учасників судового процесу», а не правилом «територіальної наближеності суду», як це визначив законодавець. Зазначено, що в умовах воєнного стану ефективною формою реалізації права на судовий захист є дистанційне судочинство, але це питання потребує законодавчого врегулювання шляхом внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» задля забезпечення можливості брати участь у судових засіданнях дистанційно не лише учасникам справи, а й секретарям судових засідань та суддям.

Пилипенко В. П., Слюсарчук Х. Т., Пилипишин П. Б., Бойченко С. В. Порухення прав людини воєнними злочинами: теорія та практика. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. № 4. С. 270-278.

Стаття присвячена комплексному дослідженню теоретичних та практичних проблем порушення прав людини воєнними злочинами, захисту законних інтересів осіб у національному та міжнародному праві внаслідок такого порушення. Мета даного дослідження полягає у комплексному аналізі теоретико-прикладних питань, що стосуються захисту порушених прав та законних інтересів осіб у міжнародному публічному праві, внаслідок вчинення воєнних злочинів та формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України та практики його застосування у цій сфері. У роботі проаналізовано існуючі наукові позиції та законодавство щодо регулювання протиправного діяння та відповідальності за завдану шкоду потерпілим внаслідок порушення прав та основоположних свобод людини воєнними злочинами. Крім того, було визначено існуючі форми, способи та засоби захисту прав та законних інтересів таких осіб в Україні та на міжнародній арені. Проведено комплексне дослідження існуючого поняття, правової природи та основних ознак воєнних злочинів та їх правового регулювання у вітчизняному законодавстві. Запропоновано законодавчі зміни до нормативно-правових актів, які регулюють дане питання та обґрунтовано позицію про існування виключно судового порядку вирішення питань порушення прав людини воєнними злочинами, результатом якого має бути прийняття судового рішення. В результаті проведеного дослідження чітко виокремлені вже існуючі наукові твердження та здобутки, а також ті, що виникли з причин постійного розвитку суспільних відносин та суттєвих змін в міжнародних відносинах різних держав, що спричиняє збройні конфлікти та воєнні злочини. Одним із звершень наукової статті є доведеність важливості проблематики порушених прав людини в сучасному суспільстві та крайньою необхідністю її дослідження. Адже сучасне законодавство потребує суттєвих змін та вдосконалені вже існуючих норм з подальшою можливістю їх застосування на практиці.

Пряміцин В. Ю., Лепеха В. О. Свобода як цінність права в умовах правового режиму воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. № 1(42). С. 13-17.

Стаття присвячена свободі у її теоретико-правовому та практичному аспекті. Виділяються та описуються характерні особливості механізмів реалізації, гарантії та захисту прав та свобод людини в Україні. Значна увага приділяється внутрішньодержавному механізму реалізації прав, що має за собою чотири види: конституційний захист (усі гарантії та принципи закріплені Конституцією); судовий захист (кожний має право звернутися до суду для захисту інтересів), а також власний захист (кожний може захищати свої права будь-якими способом, що не порушує закон). Проаналізовано законодавство України, знайдено положення, які забезпечують захист та реалізацію прав та свобод громадянина. Розглянуто загальні питання обмеження прав та свобод людини та громадянина в умовах правових режимів надзвичайного та військового станів. Проаналізовано поняття та законодавче регулювання воєнного та надзвичайного станів в Україні. У цій статті зроблено спробу розкрити основні причини існуючих проблемних питань.

Проаналізовано погляди вчених-юристів щодо цього питання, виділено найбільш оптимальні та наближені до чинного законодавства думки. Проведено порівняння законодавства України та зарубіжних держав щодо обмеження прав та свобод людини і громадянина в умовах правового режиму воєнного стану. Виділено проблему, яка мало вивчена та потребує подальшого дослідження, у законодавстві вона перебуває у вигляді відсутності принципів обмеження прав і свобод та запропоновано можливі шляхи вирішення за допомогою введення змін до існуючих Законів України «Про правовий режим надзвичайного стану» та «Про правовий режим воєнного стану» таких принципів як заборона превентивного обмеження прав і свобод, чіткість встановлених обмежень, загальний характер обмежень, неприпустимість дискримінації, обґрунтованість обмеження.

Пухтинський М. О. Конституційно-правові проблеми розвитку парламентаризму в Україні в контексті децентралізації та реформи територіального врядування. *Правова держава : щоріч. наук. пр.* Київ : Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2023. Вип. 34. С. 303-315.

У статті розглядаються конституційно-правові проблеми розвитку парламентаризму в Україні у контексті децентралізації та реформи територіального врядування. Вони досліджуються у парламентському вимірі законодавчого, інституційного забезпечення трансформації місцевого врядування. Аналізуються особливості процесу децентралізації, реформування територіального врядування в умовах воєнного стану. Окреслюються перспективи післявоєнного відновлення місцевого врядування.

Розвадовський В. І., Книш В. В. Специфіка функціонування Конституційного Суду України в умовах воєнного стану: теоретичний та прикладний аспекти. *Право.ua.* 2023. № 3. С. 17-23.

Формування та функціонування будь-якої публічної (державної, регіональної чи локальної) інституції може відбуватись у різних умовах – як у звичайних умовах, так і в особливих (надзвичайних) умовах (тобто в умовах воєнного, надзвичайного стану чи при надзвичайних екологічних ситуаціях). Усе зазначене стосується всіх гілок публічної влади, включаючи судову владу. Сюди ж належить питання про формування, реорганізацію та функціонування Конституційного Суду України. Саме тому окремого дослідження потребують: історичні аспекти діяльності органів правосуддя та конституційної юстиції в особливих умовах, включаючи воєнний стан; правові засади діяльності Конституційного Суду України в умовах воєнного стану; специфіка практичного функціонування Конституційного Суду України в умовах воєнного стану. За результатами проведеного дослідження автори статті зробили наступні висновки: 1) ключовим аспектом у розвитку правосуддя та конституційної юстиції є етап буржуазних революцій, коли було запропоновано основні складові ліберальної концепції прав людини, і вона поступово почала ставати частиною правових систем, починаючи від декларацій, поступово переміщуючись до конституційних текстів, наповнюючи закони і практику їх застосування. В Україні ці процеси мали місце під час Революції Гідності 2014 року, коли громадянське суспільство засвідчило здатність до самоорганізації та вчинення тиску на владу, відстоюючи свій європейський вибір і можливість будувати життя, керуючись європейськими цінностями. Цей світоглядний вибір Українського народу продовжився і розвинувся з початком російсько-української війни 2014 року, а особливо – під час повномасштабного російського вторгнення 2022 року; 2) на конституційному рівні діяльності КСУ слід констатувати, що функціонування досліджуваної інституції має у сфері організаційно-правового та матеріально-фінансового забезпечення реалізовуватись незалежно від умов (звичайних чи особливих). На законодавчому рівні ці питання регулюються Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. Згідно зі ст. 1 та

ст. 2 вказаного Закону України, Конституційний Суд є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України. Крім того, Конституційний Суд України здійснює свою діяльність на засадах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, відкритості, повного і всебічного розгляду справ, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків; 3) практично-прикладні аспекти діяльності КСУ дозволяють констатувати, що ця інституція в умовах воєнного стану функціонує належним чином як у частині розгляду конституційних подань чи конституційних звернень, так і у частині конституційних скарг. Це відповідає не лише вимогам чинного законодавства України, а й вимогам правосуддя та юстиції, які ставляться у частині потенційного членства у ЄС.

Речицький В. Конституція, конституційна доктрина, конституційний процес і війна. *Український часопис конституційного права*. 2022. № 2. С. 53-58.

З початком повномасштабної російської агресії виникло чимало питань у сфері конституційного права. Низка проблемних моментів не лише залишається відкритою, а й розширюється. Зокрема, в умовах воєнного стану актуальним є спів-відношення між чинними нормами Конституції України та конституційною доктриною. Не менш важливим є пошук відповідей на питання щодо типу демократії в Україні, права на свободу вираження поглядів, державної власності на землю, взаємодії суспільства та держави, тощо. Зміни в громадянському суспільстві, що спричинені подіями війни, неминучі. Без сумніву, про завершеність українського конституційного процесу поки не йдеться. Сьогодні офіційна конституційна доктрина України знаходиться під впливом як американської і європейської конституційної парадигми, так і внутрішніх умов. Обставини війни на практиці зумовили відхід від усталених норм права. Зокрема, право на вільне придбання й володіння вогнепальною зброєю, яке активно пропагується вищими посадовими особами, реалізувалось у вигляді роздачі зброї членам територіальної оборони, заборона цензури поєднується з вилученням із продажу російськомовної літератури. Активно обговорюється насильницьке позбавлення українського громадянства, применшення фундаментальної ролі приватної власності та інші наслідки сучасних обставин у державі.

Савчин М. Право на захист вітчизни v. обов'язок захищати вітчизну. *Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 82. Ч. 1. С. 247-255.

Центральним питанням у контексті руссо-української війни внаслідок агресії Російської Федерації постає інтерпретація чи його слід тлумачити як право на захист, чи як обов'язок захищати Вітчизну. Проблема, ніби, малодосліджена в літературі, хоча насправді вона розкрита доволі докладно з точки зору національної безпеки та екстраординарного захисту конституції. У статті розкривається структури здійснення права на захист вітчизни в умовах екзистенційних загроз Українській нації крізь призму позитивний обов'язків держави та принцип республіканізму як основи спільної діяльності громадян. Запропоновано підхід вирішення дилеми права/обов'язку захисту Вітчизни як забезпечення простору безпеки вільних громадян та визначено основні складники суб'єктивного публічного права на захист Вітчизни і які обов'язки держави кореспондуються йому. Структуру права на захист Вітчизни складають комплекс інституційних та процедурних засобів забезпечення обороноздатності України як простору безпеки громадян, які реалізують своє право боронити Україну, яким кореспондуються обов'язки держави щодо: 1) ведення обліку населення, яке здатне виконувати функції із захисту Вітчизни; 2) організації військового вишколу та навчанню тактичної медицини громадян; 3) забезпечення населення військовою амуніцією та ефективного їх адміністрування; 4) організації керованості системи

національної оборони у разі військової загрози. Поняття захисту Вітчизни як право на спротив деспотії та опору агресії є визначальним у розумінні структури обов'язків держави Україна та відповідної спільної діяльності громадян по втіленню систематичних заходів щодо побудови ефективної обороноздатності нації та держави. Побудова сил територіальної оборони дає змогу оперативно розгорнути військові підрозділи у разі прориву війська противника у тиллові частини країни та надання їм гідної відсічі із знищенням військових підрозділів противника та проведення адекватних операцій у відповідь.

Скрипнюк О. В. Міжнародно-правова допомога Україні в боротьбі проти російської агресії. *Альманах права*. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. Вип. 13: Актуальні проблеми правового розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови держави. С. 13-22.

У статті досліджуються питання міжнародної допомоги Україні в боротьбі проти широкомасштабної агресії Росії. Ця агресія викликала найбільшу після Другої світової війни кризу системи міжнародної безпеки, міжнародного права, міжнародних відносин та спричинила руйнування сучасного міжнародного порядку. На перших порах дії Росії викликали певну роз'єднаність демократичного світу. Але віроломний, напад та початок повномасштабної війни в центрі Європи згуртував провідні держави НАТО і Європейського Союзу. Головним і послідовним надавцем допомоги Україні є Сполучені Штати Америки та Велика Британія. У сумарному рахунку допомога США за перші три місяці війни становила більше 50 млрд доларів. Велика Британія стала локомотивом і прикладом для старої Європи у обстоюванні та захисті демократичних цінностей. Наступною групою країн, які виступили на захист України та безкомпромісної підтримки в боротьбі з агресором, стали Польща та балтійські країни. Колективним надавцем допомоги Україні є Європейський Союз, НАТО, країни G7, МВФ та інші світові, континентальні та регіональні організації та об'єднання. Завдяки військово-технічній допомозі Україні вдалося стримати ворога та стабілізувати фронт. У статті значну увагу приділено проблемам фінансово-економічної, гуманітарної, юридичної допомоги у розслідуванні злочинів проти мирного населення та допомоги у захисті культурних цінностей та ін. Особливим і важливим напрямом спрямування допомоги є підтримка українських біженців за кордоном (за даними ООН, станом на травень 2022 року їх налічувалось 10 млн осіб) та допомога переміщеним особам у середині країни.

Скрипнюк О. В. Право України в умовах війни. *Правова держава* : щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2023. Вип. 34. С. 3-19.

У статті з метою науково-практичного аналізу права України в умовах війни досліджені особливості правового регулювання основних сфер життєдіяльності української держави і суспільства під час воєнного стану. Здійснені кількісна та якісна характеристики правотворчого процесу в Україні. Проаналізовані законотворча діяльність парламенту – Верховної Ради України, а також система основних підзаконних нормативно-правових актів, ухвалених за воєнний рік. Особлива увага приділена характеристиці правового регулювання в таких сферах, як оборона, нацбезпека, судова діяльність, забезпечення прав людини, економіка, розвиток інститутів громадянського суспільства, євроінтеграція тощо.

Стаднік І. В., Буравська А. А. Верховенство права в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 69-73.

Статтю присвячено дослідженню проблеми верховенства права в умовах воєнного стану. Проаналізовано основні підходи до визначення структурних елементів верховенства права та доводиться, що основними елементами системи верховенства права є: справедливе, публічне і

незалежне правосуддя та безперешкодний доступ до нього; дотримання принципу законності та демократичності; прозорий доступ до політичної влади через вільні та чесні вибори; правовий характер влади; повага до прав людини; юридична визначеність; недискримінація та рівність перед законом; дотримання державою своїх зобов'язань як у межах міжнародного, так і національного права. Методологічну основу дослідження складає низка загальнонаукових та приватно-наукових методів, зокрема узагальнення, діалектичний та формально-юридичний метод, а також методи системного та комплексного аналізу. Авторами проведено аналіз основних проблем забезпечення верховенства права в особливих умовах воєнного стану шляхом визначення ролі окремих його елементів. Обґрунтовується положення про те, що в умовах воєнного стану більшість елементів верховенства права зазнають негативного впливу у вигляді відповідних обмежень, необхідність яких має об'єктивний характер внаслідок потреби запобігання глобальним загрозам незалежності та територіальної цілісності держави, відсічі збройної агресії, забезпечення національної безпеки, а також реальним та потенційним загрозам правам і свободам людини. Найбільші виклики постають перед такими елементами верховенства права як: дотримання принципу законності та демократичності; прозорий доступ до політичної влади через вільні та чесні вибори; правовий характер влади; повага до прав людини. Підтверджено, що в надзвичайних умовах воєнного стану саме верховенство права здатне забезпечити необхідний баланс публічного та приватного інтересів, стійкість системи державного управління, належний судовий захист, права і свободи людини.

Стецюк Н. Місце та роль Конституційного суду України в системі захисту суверенітету та забезпечення національної безпеки України. *Незалежність України: права людини та національна безпека* : зб. матеріалів 2-ої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 20 травня 2022 р.) / Національний університет «Львівська політехніка»; упоряд. Л. В. Ярмол. Львів: Галицька видавнича спілка, 2022. С. 132-135.

Авторка зазначає, що в умовах запровадженого в Україні воєнного стану надзвичайно важливим є забезпечення безперервності діяльності Конституційного Суду України, а також максимальна активізація його діяльності по захисту суверенітету та територіальної цілісності України, зміцнення її національної безпеки. Адже Конституційний Суд України, не дивлячись на низку поспішних та не до кінця продуманих конституційних змін 2016 року (щодо правосуддя), за своєю правовою природою та функціональним призначенням й надалі залишається єдиним органом конституційної юрисдикції та головним елементом національної системи правової охорони конституції. Саме Конституційний Суд України покликаний стояти як на сторожі захисту прав та свобод людини, так і гарантування непохитності конституційних принципів поділу влади, народовладдя, парламентаризму та незалежності судової влади. У зв'язку з цим «співпраця» Конституційного Суду України з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, іншими суб'єктами звернення до Конституційного Суду України повинна бути надзвичайно активною, а регламентні (процесуальні) норми самих конституційних проваджень повинні бути переведені в режим максимально «скорочених» строків.

Стецюк П. Незворотність європейського та євроатлантичного курсу України (фактор конституційного розвитку). *Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи* : збірник матеріалів учасників Шостої міжнародної науково-практичної конференції (Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 25 листопада 2022 р.). Львів : Каменяр, 2023. С. 37-40.

У публікації доводиться, що конституційне закріплення у лютому 2019 р. незворотності євроатлантичного вибору України у 2022 р. набуло характеру своєрідної гарантії не тільки збереження суверенітету та територіальної цілісності України, а й фізичного існування

самого Українського народу як такого. В той же самий час, на думку автора, набуття Україною повноправного членства у Європейському Союзі стане логічним та суспільно обґрунтованим наслідком її конституційного розвитку на сучасному етапі свого утвердження як суверенної, демократичної, соціальної та правової держави.

Ступак Д. Б., Пашинський В. Й. Особливі адміністративно-правові режими в зарубіжних країнах: досвід Сполучених Штатів Америки та Франції. *Академічні візії*. 2023. № 25. С. 1-9.

Стаття присвячена дослідженню особливих адміністративно-правових режимів що передбачені законодавством Сполучених Штатів Америки та Франції, а також досвіду їх застосування. Особливі адміністративно-правові режими є реакцією держави на виникнення загроз внутрішнього та зовнішнього характеру що порушують нормальний стан суспільних відносин та полягають в організації заходів з захисту населення, суверенітету, незалежності та територіальної цілісності, збереженні конституційного ладу шляхом наділення суб'єктів забезпечення цих режимів додатковими повноваженнями. Встановлено, що в цих та інших країнах особливі адміністративно-правові режими мають різні форми та способи правового регулювання, однак їх запровадження об'єднано єдиною метою, принципами та однаковими інструментами за допомогою яких досягається мета їх запровадження. Так, в Сполучених Штатах Америки підстави запровадження особливих правових режимів регулюються широким колом нормативно-правових актів без визначення конкретних видів цих режимів. Одні з них відновлюють суспільні відносини порушені природними чинниками та внутрішніми заворушеннями, інші безпосередньо пов'язані з зовнішньою збройною агресією. В свою чергу законодавство Франції передбачає три види особливих адміністративно-правових режимів: стан війни, стан облоги та надзвичайний стан. В той же час, Конституцією передбачено наділення Президента країни, у випадках коли не функціонує парламент, тимчасовими особливими повноваженнями, що обумовлено високим ступенем ризику існування державності. На підставі проведеного дослідження запропоновані зміни в діюче законодавство України у сфері запровадження правового режиму воєнного стану, метою яких є впорядкування порядку продовження дії цього правового режиму. Обґрунтовано необхідність доповнення статті 7 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" частиною 3 наступного змісту: "У випадку неможливості проведення пленарного засідання Верховною Радою України або відсутності більшості голосів народних депутатів від конституційного складу з причин пов'язаних з наслідками збройного конфлікту, воєнний стан на всій території України або в окремих її місцевостях продовжується Указом Президента України про продовження воєнного стану без затвердження Верховною Радою України."

Тінін Д. Г. Гендерна рівність у воєнний час: як війна змінює роль жінок у суспільстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2023. Вип. 80. Ч. 2. С. 432-437.

У статті проаналізовано сучасний стан та перспективні шляхи забезпечення гендерної рівності в силах оборони та силах безпеки України. Агресія російської федерації проти України, порушення внаслідок цього територіальної цілісності, суверенітету, посягання на незалежність України, актуалізували питання подолання гендерних стереотипів, утвердження рівності, протидії гендерно зумовленому і сексуальному насильству як в Україні, так і в усьому світі. За таких обставин була переглянута, в першу чергу, політика держави щодо розвитку Збройних сил України та правоохоронної системи. В даній статті зосереджено увагу на питаннях військової служби з точки зору рівності прав, можливостей і рівноцінності результатів діяльності чоловіків та жінок. «Стереотипізація» їх ролей у вирішенні збройних конфліктів є однією з причини гендерної нерівності всередині сектору безпеки і оборони України. Здійснено аналіз чисельності збройних сил деяких зарубіжних країн на предмет гендерної рівності. Деякі країни вже мають жіночі (або

переважно жіночі) підрозділи, проте, регулярні армії нечасто залучають їх до безпосередньої участі в бойових діях. Зроблено висновок про те, яку відіграють жінки значну роль у сучасній українській армії, а останні події, зокрема російська агресія проти України, продовжують створювати нестабільність у світі. Суттєво посилити обороноздатність країни можна було б за рахунок залучення представниць прекрасної статі до проходження обов'язкової військової служби. У статті також акцентується увага на тому, що в сучасних умовах спостерігається стійка тенденція до суттєвого збільшення кількості жінок, значно розширюється географія посад, які обіймають військовослужбовці-жінки, проте для забезпечення гендерної рівності у ЗСУ законодавець усе ж повинен удосконалити механізм урахування особливостей соціальної статі під час проходження військової служби. Більше того, усталеним має стати розуміння гендерної рівності у війську – не як механічне ототожнення чоловіків і жінок, а як урахування специфіки можливостей тієї чи іншої соціальної статі ефективно виконувати свої службові обов'язки на тих чи інших посадах з максимально позитивним результатом.

Терлецький Д. С. Конституційна безпека за надзвичайних умов. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса : Гельветика, 2022. Т. 1. С. 320-324.

Наголошено, що обмежене правління не є наперед даним, являючи натомість виборюваний результат розвитку політичної організації суспільства та взаємодії між людьми, які мають політичну владу, і людьми, які цій владі коряться. І лише якщо запровадження обмеженого на засадах демократії, верховенства права та прав людини правління є вирішальним для збереження і визнання влади, таке обмеження буде втілюватися в життя. На думку автора, справжню загрозу конституційній безпеці становить не відступ від звичайних процедур організації та здійснення державної влади, а перетворення виключного та тимчасового на нормальне та постійне як один з результатів подолання надзвичайної ситуації.

Філатов В. В. Аналіз правових форм роботи Організації Об'єднаних Націй у сфері перехідного правосуддя. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 3(80). С. 8-12.

У статті проаналізовано конституційно-правові норми, що регламентують особливий правовий режим (зокрема, режим воєнного стану) у країнах Європи, виокремлено ключові ознаки механізму функціонування публічної влади в надзвичайних умовах. Наголошено, що вивчення європейського досвіду є актуальним і доцільним з точки зору можливого подальшого впровадження в національне законодавство. Зосереджено увагу на тому, що особливі правові режими вводять у разі виникнення в державі певної ситуації екстраординарного характеру, яка загрожує розвитку країни та суспільства, правам і свободам громадян; конституційно-правовий інститут воєнного стану як система правових норм визначає підстави і порядок його запровадження, державний орган (або органи), що уповноважений його запроваджувати; встановлюється особливий режим діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій; закріплюються межі дії особливого правового режиму в часі та в просторі; передбачаються тимчасові зміни в розмежуванні компетенції між органами влади різних рівнів; тимчасово органам виконавчої влади, як правило, надають певні повноваження, які в нормальних умовах належать законодавчому органу на чіткій правовій основі. Виокремлено чотири варіанти реалізації процедури запровадження особливих правових режимів (зокрема, воєнного стану) у практиці європейських держав, що вирізняються за ступенем залучення парламенту. На підставі аналізу та синтезу наукових праць, конституційно-правових актів запропоновано можливі способи оптимізації діяльності вищих державних органів влади України в умовах воєнного стану.

Чорненький В. Заборона політичних партій в умовах воєнного стану та її відповідність конституційним та європейським стандартам. *Український часопис конституційного права. 2023. № 1. С. 10-23.*

У статті пропонується розглянути законодавчі та інституційні трансформації, які відбулися у сфері обмеження діяльності політичних партій в Україні під час воєнного стану. Адже, як виявилось, ні законодавство, ні публічна влада повною мірою не були готові реагувати на загрози, які створювали політичні об'єднання громадян, що у своїй політичній програмі чи діяльності орієнтувалися на інтереси держави-агресора. Тому автор статті робить спробу дослідити запроваджені після початку повномасштабного вторгнення РФ зміни щодо заборони політичних партій у світлі їх відповідності конституційним та європейським стандартам. Зокрема, у статті пропонується критична оцінка рішень глави держави про призупинення діяльності політичних партій на період воєнного стану, які можуть викликати дискусію щодо їх відповідності Конституції України та європейським стандартам. Враховуючи запровадження навесні 2022 року нових підстав для заборони політичних партій у судовому порядку, обґрунтовано відповідність таких змін конституційним та європейським стандартам, зокрема, через попередні юридичні позиції Конституційного Суду України. Встановлено, що поширення відомостей, що містять виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України, є спробою виправдати заперечення конституційних принципів і демократичних цінностей, захист яких є обов'язком усіх органів державної влади, серед яких чільне місце займають: права і свободи людини і громадянина, незалежність та територіальна цілісність України. У статті проаналізовано окремі судові рішення Восьмого апеляційного адміністративного суду, який в умовах воєнного стану розглядає справи про заборону політичних партій як суд першої інстанції, та Верховного Суду, який розглядав ці справи під час апеляційного перегляду. Зроблено висновки про тенденції у розвитку судової практики щодо заборони діяльності політичних партій в умовах воєнного стану.

Шабета С. А. Аналіз законодавчих новел щодо введення на території України воєнного стану. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18. Право. 2022. Вип. 37. С. 51-57.*

У статті нами було досліджено законодавчі новели щодо введення на території України воєнного стану, визначено основні напрямки роботи законотворців, зокрема, було внесено зміни до трудового, цивільного, кримінального, кримінального процесуального, земельного, податкового та інших галузей права. Нами було проаналізовано зміни до Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Було констатовано, що цим нормативним актом вносяться зміни до Кримінального кодексу України. Звернення до Кримінального кодексу України дає підстави констатувати, що з 24 лютого до нього було внесено зміни 12 законами. Аналіз законодавчих змін до Кримінального кодексу України дозволяє визначити, що Кодекс було доповнено новими складами кримінальних правопорушень (колабораційна діяльність; пособництво державі-агресору; несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України; незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та інше). Також нами було визначено, що відбулися ключові зміни щодо декриміналізації діянь. Нами пропонується класифікувати зазначену декриміналізацію на 2 види: діянь цивільних осіб і діянь осіб, які виконують обов'язок щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Окрім наведеного, у статті було проаналізовано зміни до Кримінального процесуального кодексу України, зокрема, було повністю змінено редакцію ст. 615, розділ IX-1 доповнено статтею 616, яка визначає особливий порядок скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, Кодекс

доповнено розділом IX-2 «Особливості співробітництва з міжнародним кримінальним судом» та інші зміни. На наше переконання, частина із зазначених змін є проявом застосування діджитал-інструментів у кримінальному провадженні: електронні копії матеріалів, електронна форма постанови слідчого, прокурора, дистанційне судове провадження, дистанційна участь захисника у провадженні тощо.

Шаповалов А. С. Принципи виборчого права маломобільних груп населення, закріплених нормами Виборчого кодексу України. *Європейські перспективи*. 2024. № 1. С. 178-182.

У цій статті автор зробив спробу дослідити систему принципів виборчого права маломобільних груп населення, закріплених нормами Виборчого кодексу України. У роботі аналізуються норми Виборчого кодексу України як основного виборчого закону нашої держави і визначаються принципи законодавства про виборчі права маломобільних груп населення. При цьому увага приділяється не основним принципам виборчого права, а саме тим, які безпосередньо закріплені для маломобільних груп населення. Актуальність дослідження цього питання зумовлена прогнозуванням участі в наступних виборчих процесах великої кількості маломобільних груп населення після закінчення воєнного стану в Україні. Уже сьогодні ми є свідками того, як велика частина військових, які повернулися з війни, намагаються соціалізуватися та пристосуватися до нових викликів і умов реалізації своїх законних прав та інтересів. Саме задля того, аби попередити та усунути несприятливі умови реалізації виборчих прав маломобільних груп населення, і спрямоване дослідження. Зазначена категорія представників сучасного українського суспільства (зокрема, військово-службовці) заслуговуватиме на всебічне забезпечення своїх виборчих прав. У цьому вони стануть ключовими кандидатами на виборчі посади в країні, адже свій патріотизм вони підтвердили на полі бою. Окрім зазначеного, наразі також важливо з'ясувати рівень достатності досліджуваних принципів і необхідність щодо визначення напрямків вдосконалення чинного виборчого законодавства України. У цьому контексті важливо відмітити, що достатність умов для реалізації їх прав має бути і щодо активного, і щодо пасивного виборчого права. Це зумовлено високим рівнем довіри суспільства до військовослужбовців, безпосередніх учасників бойових дій. Очікується, що саме вони стануть ключовими кандидатами на виборчі посади в країні, адже свій патріотизм вони підтвердили на полі бою. Окрім зазначеного, наразі також важливо з'ясувати рівень достатності досліджуваних принципів і необхідність щодо визначення напрямків вдосконалення чинного виборчого законодавства України.

Юркевич І., Романів А. Чергові повоєнні парламентські та президентські вибори в Україні: організаційні питання та виклики для демократії. *Український часопис конституційного права*. 2023. № 1. С. 24-35.

У статті досліджено основні виклики для очікуваних повоєнних парламентських та президентських виборів в Україні. Значну увагу приділено питанню можливості проведення виборів у запланований термін, їхні дати відповідно до законодавства, проблеми ймовірного збігу загальнодержавних виборчих процесів у разі продовження воєнного стану. Супутньо проведено розрізнення термінів «вибори» та «виборчий процес». Основними варіантами розвитку подій визначені: завершення воєнного стану до 29 серпня 2023 року включно, завершення воєнного стану в проміжку кінця серпня – середини вересня 2023 року, завершення воєнного стану до 31 грудня 2023 року включно (як базовий), продовження воєнного стану після 1 січня 2024 року. Додатково окреслено проблеми, пов'язані із продовженням воєнного стану понад ці строки (накладення на чергові місцеві вибори). Проаналізовано суперечність дати чергових парламентських виборів 2023/2024 року в контексті політичного дискурсу щодо матеріальної та процесуальної норм Конституції України. Проаналізовано основні запропоновані Центральною виборчою комісією зміни до законодавства в контексті післявоєнних виборів. Звернено увагу на

пропозицію Центральної виборчої комісії щодо наділення Ради національної безпеки і оборони України компетенцією визначення територій в розрізі виборчих дільниць, де неможливо провести голосування на загальнодержавних та місцевих виборах чи всеукраїнському референдумі. Акцентовано на деяких ймовірних загрозах для демократії в умовах післявоєнних виборів в Україні. Серед таких виділено: загальне становище демократії воєнної та післявоєнної України, рівень свободи слова в українських ЗМІ в контексті рівного доступу учасників виборчого процесу до медіа, відновлення звичної політичної конкуренції на основі плюралізму ідеологій й поглядів, питання щодо заборон діяльності політичних партій, що загрожують національній безпеці держави.

Юшкевич О. Г. Міжнародні стандарти щодо участі дітей у збройних конфліктах. *Проблеми сучасної поліцейстики* : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 квітня 2022 року). Харків, 2022. С. 226-229.

Наголошується, що діти, які пережили війну, не зможуть досягнути того потенціалу, який був у них до початку війни, і звертає увагу на необхідності вирішення проблеми реабілітації та допомоги дітям, підкреслюючи те, що вони отримують психологічні та фізичні травми, стають жертвами сексуального насильства, стають сиротами, втрачають соціальні та культурні зв'язки або ж стають солдатами. Статус постраждалого від війни надається дітям, які отримали поранення, контузію, каліцтво, зазнали фізичного, сексуального, психологічного насилля, були викрадені або незаконно вивезені за межі України, залучалися до участі у збройних формуваннях та незаконно утримувалися. Це діти, які проживають на лінії зіткнення, у тому числі ВПО, діти військовослужбовців, які загинули в АТО, або батьки яких померли внаслідок поранення, контузії або каліцтва, які проживають на непідконтрольних територіях (в разі їх переїзду на підконтрольну територію). Тобто, діти, які реально постраждали від війни та потребують захисту держави. Під час війни порушуються всі права дитини: право на життя, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист.

Матеріали наукових заходів

Актуальні виклики адміністративної реформи в Україні в умовах воєнного стану : зб. тез доп. та повідомл. за матеріалами круглого столу (м. Харків, 30 червня 2022 р.) / Сектор конституц. та адмін. права НДІ держа. буд-ва та місцев. самоврядування НАПрН України; Запоріж. нац ун-т Каф. адмін. права Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого [та ін.]. Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. 102 с.

У збірнику представлено наукові праці учасників круглого столу «Актуальні виклики адміністративної реформи в Україні в умовах воєнного стану», який відбувся 30 червня 2022 р. в НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України. До збірника увійшли тези доповідей та повідомлень учасників круглого столу, які відображають результати наукових пошуків авторів із висвітлення актуальних питань адміністративної реформи в Україні в умовах воєнного стану

Вітчизняний парламентаризм: виклики в сучасному геополітичному вимірі : матеріали щорічного Всеукраїнського круглого столу до Дня Гідності та Свободи України (Київ, 21.11.2023 р.) / Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету ім. Тараса Шевченка; за заг. ред. Л. Г. Комахи, В. А. Гошовської. Київ, 2023. 129 с.

До видання ввійшли матеріали учасників щорічного Всеукраїнського круглого столу за такими тематичними напрямками: Гідність і Свобода як цінності державотворення; Україна в нових геополітичних умовах; парламентаризм і повоєнне відновлення України; національний вимір парламентаризму; українська соціогуманітаристика воєнної доби. Тема, якій присвячено круглий стіл, вкрай актуальна, оскільки в умовах сучасних глобальних викликів, ключовим з яких є широкомасштабна російсько-українська війна, роль вітчизняного парламентаризму є визначальною, причому на всіх рівнях представницької влади – від Верховної Ради України до органів місцевого самоврядування.

Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (23-24 квітня 2023 р.) / ННІ публ. упр. та держ. служби Київського нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; за заг. ред. Л. Г. Комахи. Київ, 2023. 379 с.

У матеріалах Міжнародно науково-практичної конференції висвітлені результати наукових досліджень з актуальних питань глобалізаційних викликів в умовах сьогодення. Тематика конференції охоплює наступні напрями: глобалізаційний вимір національної безпеки в контексті трансформації світового порядку; модернізація управління територіальним розвитком у фокусі глобалізаційних викликів; публічне управління та громадський сектор: взаємодія задля консолідації українського суспільства; вітчизняний парламентаризм в умовах глобалізаційних викликів: вектори розвитку; адаптація державної служби до стандартів ЄС в умовах воєнного стану.

Деокупація. Юридичний фронт : матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.) / Державний торговельно-економічний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Українська асоціація міжнародного права, Асоціація реінтеграції Криму; упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. 224 с. [текст]

Матеріали Міжнародного експертного круглого столу «Деокупація. Юридичний фронт», проведеного у Києві 18 березня 2022 р., містять підготовлені колективом учених висновки і рекомендації з питань протидії російській агресії, відновлення територіальної цілісності України, захисту прав громадян України в умовах війни й окупації, притягнення до юридичної відповідальності держави-агресора, а також осіб і організацій, винних у скоєнні воєнних злочинів, колабораційній та іншій антидержавній діяльності тощо.

Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (17 червня 2022 р., м. Львів). Львів : Львівський національний університет ім. Івана Франка; Київ; Щецин, 2022. 300 с.

Матеріали збірника висвітлюють проблеми реформування місцевого самоврядування та децентралізації публічної влади в сучасній Україні. Мета конференції: обговорення здобутків реформи децентралізації влади в Україні на сучасному етапі, а також проблемних питань організації та функціонування місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (12 травня 2023 р., м. Львів) / Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Львівський національний університет ім. Івана Франка, Щецинський університет (Республіка Польща); за наук. ред. О. В. Батанова, Р. Б. Бедрія. Київ; Львів; Щецин : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 208 с.

Матеріали збірника висвітлюють проблеми реформування місцевого самоврядування та децентралізації публічної влади в сучасній Україні. Мета конференції: обговорення здобутків

реформи децентралізації влади в Україні на сучасному етапі, проблемних питань організації та функціонування місцевого самоврядування в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови країни, а також перспектив муніципальної реформи відповідно до європейських принципів і стандартів.

Діяльність державних органів в умовах воєнного стану : збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару, (м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року) / Донецький держ. ун-т внутр. справ. Кривий Ріг, 2022. 498 с.

Збірник містить матеріали Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару «Діяльність державних органів в умовах воєнного стану», який відбувся 29 квітня 2022 року у Донецькому державному університеті внутрішніх справ (м. Кривий Ріг).

Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів : матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 27 квітня 2023 р.) / Ужгородський національний університет, Українсько-польське наукове видавництво “Liha-Pres”. Частина 1 : Присвячена 30 річниці заснування юридичного факультету Ужгородського національного університету. Львів; Торунь : Liha-Pres, 2023. 327 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на XV міжнародну науково-практичну конференцію «Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів», яка відбулась на базі Ужгородського національного університету 27 квітня 2023 р. Надані матеріали охоплюють такі напрями наукових досліджень: сучасні виклики міжнародному порядку; верховенство права в умовах воєнного стану; конституційно-правове будівництво в умовах війни: пошуки оптимальних моделей; правові інструменти посилення інституційної спроможності суб'єктів публічного адміністрування; правові інструменти посилення інституційної спроможності суб'єктів публічного адміністрування; євроінтеграція та сталий розвиток як інструменти економічного розвитку; кримінальне право в умовах російської агресії проти України.

Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення : збірник тез науково-практичного круглого столу, присвяченого 75-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Хмельницький, 08 грудня 2023 р.). Хмельницький : Хмельницький правління та права ім. Леоніда Юзькова, 2023. 147 с.

У збірнику представлені доповіді, які були подані на науково-практичний круглий стіл «Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення», присвячений 75-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини, що відбувся у Хмельницькому університеті управління та права ім. Леоніда Юзькова 8 грудня 2023 року. Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямів: «Захист прав людини в умовах воєнного стану», «Міжнародно-правові засоби захисту прав людини», «Реалізація громадянами України права на судовий захист», «Реалізація громадянами конституційного права на безоплатну правову допомогу», «Захист прав соціально незахищених категорій громадян», «Перспективи вдосконалення системи захисту прав людини в Україні».

Євроінтеграційні вектори реформ у сфері публічного адміністрування: збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (17 травня 2023 р., м. Харків) / Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, Національна академія правових наук України, Запорізький національний університет [та ін.]. Харків: Друкарня Мадрид, 2023. 670 с.

У збірнику представлені наукові праці учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Євроінтеграційні вектори реформ у сфері публічного адміністрування», яка відбулася 17 травня

2023 року в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого і була присвячена 30-річчю Національної академії правових наук України. До збірника увійшли наукові статті, тези доповідей та повідомлень учасників конференції, які відображають результати наукових пошуків авторів із висвітлення таких актуальних питань: основні напрями законодавчих ініціатив щодо європеїзації публічного адміністрування; нова архітектура моделі державної служби в Україні; сучасні підходи до реформування інституту адміністративної відповідальності; особливості надання адміністративних послуг у воєнний час; забезпечення й захист прав і свобод особи в умовах воєнного стану.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / Національний університет «Одеська юридична академія»; за заг. ред. С. В.Ківалова. Одеса : Юридика, 2023. Т. 1.

Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи : монографія / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України; В. А. Войналович, В. Є. Єленський, В. М. Кулик [та ін.]; наук. ред. : В. А. Войналович. Київ, 2023. 424 с.

У монографії проаналізовано досвід політик європейських країн в етнополітичній сфері, можливості його використання у вітчизняних етнополітичних практиках. Досліджено динаміку змін національно-громадянських ідентичностей в Україні, впливу на цю динаміку російсько-української війни. Актуалізовано проблему взаємозв'язку та взаємовпливу етнополітики і міграційної політики в умовах російської агресії та подальшої відбудови. Осмислено моделі державної політики у релігійній сфері України, обґрунтовано сутнісні ознаки сек'юритизаційних заходів. Обґрунтовано особливості політики пам'яті у контексті нав'язаної Росією інформаційної війни. Сформульовано пропозиції органам державної влади, місцевого самоврядування щодо моделювання та реалізації вітчизняної етнонаціональної політики в умовах воєнного часу, повоєнних модернізаційних процесів.

Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану : матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) / упоряд. : М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2022. 315 с.

Збірник містить тези доповідей та повідомлень із проблем теоретичного та прикладного значення шляхів вирішення актуальних проблем ефективного забезпечення прав і свобод кожного громадянина України та людини в умовах воєнного стану. Особливу увагу приділено особливостям реалізації конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану.

Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період : матеріали наукового семінару (23 червня 2023 р.) / Львівський державний університет внутрішніх справ, Львівська лабораторія прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України; упоряд. : Д. Є. Забзалюк, М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2023. 253 с.

Збірник містить тези доповідей та повідомлень із проблем теоретичного та прикладного значення шляхів вирішення актуальних проблем ефективного забезпечення прав і свобод кожного громадянина України та людини в умовах війни та післявоєнний період.

Конституційні та міжнародно-правові засади забезпечення екологічної безпеки в умовах війни: шляхи подолання сучасних викликів та потенційних загроз : матеріали міжнародного

круглого столу (м. Ужгород, 23 листопада 2022 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2022. 62 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародний круглий стіл «Конституційні та міжнародно-правові засади забезпечення екологічної безпеки в умовах війни: шляхи подолання сучасних викликів та потенційних загроз», який відбувся 23 листопада 2022 р. на базі кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету Ужгородського національного університету.

Конституція України в період війни та післявоєнного відновлення : матеріали Міжнародної наукової конференції з нагоди Дня Конституції України (м. Київ, 23 червня 2023 року) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2023, 126 с.

У збірнику подано матеріали учасників конференції, у яких висвітлюються різні аспекти застосування Конституції України в умовах воєнного стану та періоду післявоєнного відновлення, а також наукові повідомлення здобувачів вищої освіти на актуальні проблеми в межах тематики конференції.

Міжнародне приватне право та захист прав людини в умовах військової агресії : збірник тез доповідей та повідомлень за матеріалами студентської наукової інтернетконференції (м. Харків, 15 листопада 2022 р.) / за ред. Д. В. Лук'янова. Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. 327 с.

Збірник містить тези доповідей студентів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, які готувалися під час дистанційного вивчення курсу «Міжнародне приватне право» в умовах військової агресії. Перебуваючи в різних куточках України, на окупованих територіях та за кордоном, студенти аналізували практичні та теоретичні питання застосування норм міжнародного приватного права, еволюцію його основних інститутів.

Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір: матеріали науково-практичного онлайн-заходу (29 квітня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. 313 с.

У збірці матеріалів науково-практичного онлайн-заходу, проведеного Одеським державним університетом внутрішніх справ 29 квітня 2022 року, надано тези доповідей за такими напрямками: 1) органи влади в умовах воєнного стану; 2) діяльність Національної поліції як суб'єкта сектора безпеки і оборони під час воєнного стану; 3) місце та роль Національної поліції у протидії кібертероризму під час воєнного стану; 4) відповідальність за злочини проти національної безпеки під час воєнного стану; 5) актуальні питання домедичної підготовки під час воєнного стану; 6) трудові відносини в умовах воєнного стану.

Національний та міжнародно-правовий механізми забезпечення права людини на життя в умовах війни : матеріали міжнародного круглого столу (м. Ужгород, 23 серпня 2022 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2022. 71 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародний круглий стіл «Національний та міжнародно-правовий механізми забезпечення права людини на життя в умовах війни», який відбувся на базі кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету Ужгородського національного університету 23 серпня 2022 р.

Національне та міжнародне право: історія, сучасність, перспективи розвитку : збірник матеріалів I-ї Міжнародної науково-практичної конференції до 110-річчя Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, 09-10 червня 2022 року). Вінниця, 2022. 279 с.

Збірник матеріалів друкується за результатами роботи I Міжнародної науково-практичної конференції «Національне та міжнародне право: історія, сучасність, перспективи розвитку». У збірнику висвітлено актуальні проблеми національного і міжнародного права в контексті його історії, сучасності, зокрема воєнного стану в Україні, а також перспектив розвитку. Приділено увагу напрямам удосконалення чинного законодавства, функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, судового захисту прав людини, а також розвитку окремих інститутів національного і міжнародного права.

Незалежність України: права людини та національна безпека : збірник матеріалів III-ої міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 28 квітня 2023 року) / Національний університет «Львівська політехніка», ННІ права, психології та інноваційної освіти, Кафедра теорії права та конституціоналізму. Київ : КНТ, 2023. 190 с.

У збірнику опубліковано матеріали Третьої міжнародної науково-практичної конференції на тему «Незалежність України: права людини та національна безпека», яка відбулася 28 квітня 2023 року в Навчально-науковому інституті права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка». Конференцію організувала кафедра теорії права та конституціоналізму. У своїх виступах учасники – зарубіжні та вітчизняні дослідники – розкрили актуальні наукові і практичні питання, що стосуються посягання на державний суверенітет України, національну безпеку України та порушення прав людини у зв'язку з війною Російської Федерації проти України. Сформульовано рекомендації, пропозиції щодо реформування української держави у воєнний і післявоєнний період, удосконалення юридичних механізмів забезпечення прав людини в Україні. Призначається для науковців, викладачів, студентів та аспірантів юридичних й інших гуманітарних навчальних закладів, юристів-практиків.

Права людини та гендерна рівність під час воєнних дій на території України : зб. тез доп. наук. форуму (17 червня 2022 р.) / упоряд. І. Євхутч. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 224 с.

У збірнику вміщено тези доповідей учасників наукового форуму «Права людини та гендерна рівність під час воєнних дій на території України», який відбувся 17 червня 2022 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

Правнича наука та законодавство України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану / НАПрН України; редкол.: В. А. Журавель, Н. С. Кузнєцова, О. М. Бандурка [та ін.]. Харків : Право, 2023. 902 с.

Монографію видано з нагоди 30-річчя з дня заснування Національної академії правових наук України. У роботі розглянуто стратегічні напрями розвитку української держави, правової науки, громадянського суспільства в період воєнного стану; теоретико-правові основи становлення і розвитку системи національної безпеки й оборони України; правові засади відновлення економіки України та відшкодування збитків, заподіяних державі, юридичним і фізичним особам, природним ресурсам; вектор європейської інтеграції як основний напрям розбудови українського законодавства; підстави і правові механізми притягнення осіб держави-агресора до кримінальної відповідальності за вчинення на території України воєнних злочинів.

Правова наука та освіта в умовах воєнного стану : збірник матеріалів науково-практичної конференції, присвяченої Дню науки, (м. Київ, 20 травня 2022 р.) / Київський регіональний центр НАПрН України. Одеса : Гельветика, 2022. 96 с.

20 травня 2022 року у Київському регіональному центрі Національної академії правових наук України проведено науково-практичну конференцію «Правова наука та освіта в умовах воєнного

стану», присвячену Дню науки, у якій взяли участь представники наукових установ і закладів вищої освіти України, молоді вчені, аспіранти та студенти, працівники з практичним досвідом роботи. До збірника увійшли тези доповідей з актуальних питань сучасної правової науки та юридичної освіти в умовах дії в Україні воєнного стану.

Правові засади організації та здійснення публічної влади : зб. тез VI Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 85-річчю від дня народження д-ра юрид. наук, проф., академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Л. П. Юзькова (м. Хмельницький, 31 березня 2023 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права ім. Л. Юзькова, 2023. 598 с.

У збірнику представлені доповіді, які були подані на VI Міжнародну науково-практичну конференцію «Правові засади організації та здійснення публічної влади», присвячену 85-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова, що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова 31 березня 2023 року. Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямів: «Роль доктрини Леоніда Юзькова у розвитку правових засад організації та здійснення публічної влади в Україні», «Конституційно засади організації публічної влади: вітчизняний та зарубіжний досвід», «Особливості здійснення публічної влади в умовах воєнного стану», «Проблеми та перспективи реформування територіальної організації публічної влади в Україні», «Адміністративно-правове забезпечення діяльності публічної адміністрації», «Фінансово-правові аспекти організації та здійснення публічної влади», «Електронне урядування як основа взаємодії держави та суспільства».

Приватне і публічне право в умовах війни: проблеми теорії та практики : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 24 листопада 2023 року) / Нац. ун-т «Одес. юрид. академ.»; відп. за вип. Б. В. Фасій. Одеса : Юридична література, 2023. 492 с.

Збірник містить матеріали наукових доповідей, присвячених загальнотеоретичним, методологічним та практичним питанням розбудови права та держави, адміністративного, кримінального, цивільного, господарського права та процесу, трудового, земельного, екологічного, морського та митного права, міжнародного права в умовах війни.

Проблематика документального оформлення, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії Російської Федерації : тези наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 червня 2022 р.). Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. 184 с.

Розглянуто проблеми законодавчого забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, учинених під час воєнного стану, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, методичного, тактичного, техніко-криміналістичного та експертного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, а також оптимізації механізму фіксації та визначення шкоди, завданої майну приватних осіб, і подальшого відшкодування збитків.

Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15-28 квітня 2022 р.) : у 3 т. КиївА : ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. Т. 1. 213 с. Т. 2. 246 с. Т. 3. 155 с.

У збірнику представлено виклад доповідей і повідомлень, поданих на Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний

період в Україні». Том I містить тези доповідей, подані на секції 1-3: "Публічно-управлінський потенціал перемоги України в інформаційно-смісловій війні проти РФ"; "Безпекові аспекти вітчизняного публічного управління та адміністрування"; "Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку регіонів та територіальних громад в Україні". Том II містить тези доповідей, подані на секції 4-6: "Економічне врядування України в умовах війни та в поствоєнний період"; "Гуманітарні та наукові детермінанти розвитку України в умовах війни та в поствоєнний період"; "Публічне управління у сфері освіти в умовах війни та в поствоєнний період". Том III містить тези доповідей, подані на секції 7-9: "Соціально-культурні та психологічні аспекти публічного управління та адміністрування в умовах війни та в поствоєнний період"; "Забезпечення єдності громадянського суспільства і політикоуправлінської еліти в умовах війни та в поствоєнний період"; "Сьогоднішні завдання модернізації України".

Публічне управління XXI століття: особливості воєнного і післявоєнного періодів : зб. наук. матеріалів XXIII Міжнар. наук. конгресу. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 679 с.

У збірнику наукових матеріалів, представлених до XXIII Міжнародного наукового конгресу «Публічне управління XXI століття: особливості воєнного і післявоєнного періодів», висвітлено підходи й основні напрями досліджень публічної політики та управління в умовах гібридних загроз; визначено роль публічного управління у зв'язку з економічною та цифровою модернізацією суспільства; розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності розвитку системи публічного управління та публічної служби в контексті викликів, породжених війною, а також перспективи розвитку системи публічного управління для виходу країни на траєкторію сталого розвитку і післявоєнний період.

Соціальні права. Виклики воєнного часу : зб. тез доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики» (м. Київ, 06 липня 2023 р.) / Рада Європи, Проєкт «Посилення судових та позасудових засобів захисту прав осіб, постраждалих від війни в Україні»; редкол. : М. І. Смокович [та ін.]. Харків : Право, 2023. 412 с.

Збірник тез доповідей друкується за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції «Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики», присвяченої питанням соціальних прав, викликів воєнного часу. Висвітлено сучасні тенденції судового розгляду соціальних спорів крізь призму феномену соціальної держави (від теоретичного осмислення її природи в мирний час до сучасних проблем і перспектив розвитку держави соціального типу у воєнний час), квінтесенції розуміння соціальних прав під час війни в контексті європейських і євроатлантичних тенденцій та національних новел законодавства. Окреслено пріоритетні напрями подальшого вдосконалення матеріального та процесуального законодавства задля забезпечення ефективності механізму судового захисту прав та інтересів особи в соціальній сфері в умовах воєнного часу.

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовтня 2023 р., Чернівці). Чернівці, 2023. 664 с.

До збірника увійшли матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (Чернівці, 27 жовтня 2023 р.), яка відбулась в онлайн форматі на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Надані матеріали висвітлюють такі теми: реформа конституційного судочинства в Україні як умова членства України в ЄС; реформа системи судоустрою та органів суддівського врядування; проблеми застосування процесуального законодавства та судова аргументація; судовий захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та держави в умовах

правового режиму воєнного стану; європейський досвід та європейські стандарти судової влади: ідеї для України; нові виклики інституту адвокатури та прокуратури України.

Трансформація законодавства в умовах воєнного стану та післявоєнного часу: стан та перспективи : зб. тез доп. та повідомл. за матеріалами круглого столу (17 березня 2023 р., Харків) / НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування НАПрН України, Запорізь. нац. ун-т, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого [та ін.]. Харків : НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2023. 231 с.

До збірника увійшли тези доповідей та повідомлень учасників круглого столу, що відображають результати наукових пошуків авторів із висвітлення актуальних питань правового регулювання в умовах воєнного стану та перспективного законодавства у післявоєнний період.

Трансформація правових систем в умовах збройних конфліктів : збірник матеріалів круглого столу (10 лютого 2023 року, м. Одеса) / Кафедра міжнародного та європейського права Одеської юридичної академії. Одеса, 2023. 108 с.

У збірнику надано матеріали круглого столу «Трансформація правових систем в умовах збройних конфліктів», який відбувся 10 лютого 2023 року на кафедрі міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія». Захід був присвячений актуальним проблемам міжнародного права, зокрема, питанням, пов'язаним з міжнародною злочинністю та правосуддям, волонтерством, правовим статусом біженців та осіб, які потребують тимчасового захисту.

Функціонування Конституції України та проблеми реалізації її норм в умовах воєнного стану : матеріали Регіонального науково-практичного семінару (Дніпро, 27 червня 2022 р.) / уклад. : Л. М. Сердюк, І. О. Смірнова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 99 с.

Збірник містить матеріали семінару, який відбувся 27 червня 2022 р. у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ. Тематика публікацій охоплює актуальні питання теорії та історії конституціоналізму, функціонування Основного Закону держави в умовах воєнного та надзвичайного станів, а також внесення до нього змін, забезпечення конституційних прав і свобод тощо.

Юридичні новели під час воєнного стану : збірник тез доповідей та наукових повідомлень учасників науково-практичної конференції (13 червня 2022 р., м. Харків) / за заг. ред. Д. В. Лученка. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2022. 54 с.

У збірнику надано матеріали науково-практичної конференції «Юридичні новели під час воєнного стану», яку було проведено на базі Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого (м. Харків) 13 червня 2022 року за підтримки Координатора проєктів ОБСЄ в Україні. Розглянуто такі питання, як спеціальна процедура набуття членства в ЄС для України; застосування діджитал інструментів в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану; отримання тимчасового притулку українцями в країнах ЄС; відступ України від міжнародних зобов'язань, гарантованих статтею 5 ЄКПЛ в умовах воєнного стану, тощо.

Монографії та інші видання

Аналітичне дослідження актів Верховної Ради України, прийнятих після введення воєнного стану в Україні / Київський регіональний центр НАПрН України. Одеса : Гельветика, 2022. Вип. 1. 99 с. ; Вип. 2. 103 с.

Починаючи з 24 лютого 2022 р. Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України ухвалено значну кількість різнорівневих нормативно-правових актів, спрямованих на перегляд, зміну чи скасування окремих підходів до врегулювання суспільних відносин у воєнний час. На запит Голови Верховної Ради України Р. Стефанчука науковцями Київського регіонального центру Національної академії правових наук України проведено аналітичне дослідження законів та зареєстрованих у Верховній Раді України проєктів законів, починаючи з введення воєнного стану в Україні, з урахуванням сфер його застосування (Випуск 1 – станом на 15 квітня 2022 р.). Науковці Київського регіонального центру Національної академії правових наук України в цих складних умовах продовжують працювати над аналізом чинних нормативно-правових актів та зареєстрованих у Верховній Раді України проєктів законів. У другому випуску науковими співробітниками Київського регіонального центру Національної академії правових наук України проведено аналітичне дослідження найважливіших законодавчих актів, прийнятих Верховною Радою України протягом 15 квітня – 15 червня 2022 р., які доступні на офіційній інтернет-сторінці парламенту.

Аналітичне дослідження актів Верховної Ради України, прийнятих після введення воєнного стану в Україні. Одеса : Гельветика, 2023. Вип. 3. 116 с.

У цьому виданні (третьому випуску) науковими співробітниками Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України проведено аналітичне дослідження найважливіших актів, прийнятих Верховною Радою України після 15 червня 2022 р., які доступні на офіційній інтернет-сторінці парламенту.

Березняк В. С., Демичева А. В. Права людини в умовах широкомасштабного збройного конфлікту в Україні : аналітичний огляд. Дніпро : ДДУВС, 2023. 38 с.

Розглянуті основні положення міжнародного гуманітарного права як регулятора та запобіжника порушення прав людини під час збройного конфлікту, надано правове розуміння воєнним злочинам та злочинам проти людяності. Охарактеризовано діяльність Міжнародного кримінального суду, Міжнародного суду справедливості ООН, Європейського суду з прав людини з точки зору покарання за порушення правил війни. Акцентовано увагу на нормативному регулюванні дотримання прав людини в умовах воєнного стану в Україні.

Громадянське суспільство та правова держава: виклики сьогодення : колективна монографія / НДІ правотворчості та науково-практичних експертиз НАПрН України; за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Л. Ф. Купіної, В. І. Шакуна. Київ : Алерта, 2023. 302 с.

Монографія присвячена актуальним питанням взаємодії громадянського суспільства, держави та людини. Колектив авторів, до якого увійшли вчені Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України, дослідив основні складові громадянського суспільства, його ознаки та форми співпраці з державою в умовах дії воєнного стану, викликів сьогодення та в період післявоєнного відновлення для ефективної розбудови демократичної правової держави Україна в європейському просторі.

Закони воєнного часу (аналітичне дослідження) / упоряд. : О. О. Кот, А. Б. Гриняк, Л. В. Красицька. Одеса : Юридика, 2023. 207 с.

У виданні проведено аналітичне дослідження найважливіших законодавчих актів, прийнятих Верховною Радою України за рік воєнного стану в Україні. Зокрема проаналізовано законодавчі положення щодо: основних засад державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності; правового статусу національних меншин (спільнот) України; удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах; примусового вилучення в Україні об'єктів права власності російської федерації та її резидентів; гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому; адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану; засад державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки; удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану; організації трудових відносин в умовах воєнного стану; запобігання та протидії мобінгу (цькуванню); особливостей податкового контролю та адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану тощо. Виявлено деякі прогалини в правовому регулюванні суспільних відносин та запропоновано шляхи їх вирішення.

Кабанов О., Заярний О., Мироненко В. Довідник із громадянських (особистих), політичних та інших прав людини в умовах воєнного стану. Київ, 2022. 185 с.

Публікація стане в нагоді кожному, хто не знає, як реалізувати свої права в умовах дії правового режиму воєнного стану, правозахисникам, представникам громадських організацій, працівникам органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, а також усім іншим, кого цікавлять питання реалізації та дотримання прав людини.

Плакса В. І., Рибалко В. О. Організаційно-правові аспекти діяльності Вищої ради правосуддя : монографія / Навч.-наук. ін-т публ. Упр. та держ. служби Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Київ; Львів : Видавець Вікторія Кундельська, 2023. 244 с.

Монографія є комплексним дослідженням організаційних і правових питань діяльності Вищої ради правосуддя. Розкрито особливості діяльності Вищої ради правосуддя в умовах пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, правового режиму воєнного стану та відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя. Проаналізовано практику надання Вищою радою правосуддя згоди на затримання, утримання під вартою чи арештом судді та практику тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності. Особливу увагу приділено питанням вжиття Вищою радою правосуддя заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя.

Правова система України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. / Київський регіональний центр НАПрН України; за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка. Одеса : Гельветика, 2022. 540 с.

Збірник наукових праць присвячено актуальним питанням функціонування правової системи України в умовах воєнного стану. Особливу увагу приділено концепції державного суверенітету в аспекті зовнішньої агресії, взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства в умовах війни та післявоєнний час, охороні та захисту прав людини. Визначено особливості правового регулювання цивільних, трудових, публічних відносин, регламентації відносин у сфері освіти та науки в умовах воєнного стану. Сформульовано низку пропозицій щодо удосконалення механізму правового регулювання суспільних відносин в умовах дії в Україні воєнного стану та післявоєнний період.

Правові засади організації та здійснення публічної влади : збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 17 червня 2022 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова, 2022. 416 с.

У збірнику представлені доповіді, які були подані на V Міжнародну науково-практичну конференцію «Правові засади організації та здійснення публічної влади», присвячену світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова, що відбулась Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова 17 червня 2022 року. Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямів: «Конституційно-правові засади організації та здійснення публічної влади: вітчизняний та зарубіжний досвід», «Особливості здійснення публічної влади в умовах воєнного стану», «Проблеми та перспективи реформування територіальної організації публічної влади в Україні», «Адміністративно-правові засади організації та здійснення публічної влади», «Фінансово-правові аспекти організації та здійснення публічної влади», «Електронне урядування як основа взаємодії держави та суспільства». Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів та докторантів, практичних працівників.

Стратегія політико-правового розвитку України до 2030 року: науково-аналітична записка / Н. М. Батанова, В. П. Горбатенко, А. А. Коваленко [та ін.]; за ред. І. О. Кресіної. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. 176 с.

Розкрито засадничі положення Стратегії політико-правового розвитку України до 2030 року. Доведено необхідність докорінної зміни наукових підходів до стратегічного планування політико-правового розвитку в умовах війни Росії проти України та післявоєнної відбудови, зовнішніх і внутрішніх викликів, геополітичних змін, європейської та євроатлантичної інтеграції, суспільної модернізації. Запропоновано концепт ідеології і політики національного прагматизму для досягнення цілей розвитку Української держави наявними ресурсами і креативним потенціалом нації. Сформульовано низку засадничих положень задля реалізації стратегій в основних сферах політико-правового розвитку і розробки тексту нової Конституції України – Конституції Української Республіки.

Clark J. N., Ungar M. Resilience, Adaptive Peacebuilding and Transitional Justice. How societies recover after collective violence / ed. by J. N. Clark, M. Ungar. Cambridge University Press, 2021. 510 p. [Кларк Дж. Н., Унгар М. Стійкість, адаптивне будівництво миру та правосуддя в перехідний період. Як суспільства відновлюються після колективного насильства]. Автори : Джанін Наталія Кларк – професор Бірмінгемського університету, д-р Майкл Унгар – професор Університету Далхаузі, Нова Шотландія (Великобританія) [текст]

Процеси післявоєнної відбудови, розбудови миру та примирення частково стосуються сприяння стабільності та адаптаційної здатності в різних соціальних системах. Тим не менш, ці процеси рідко обговорювалися в рамках стійкості. Аналогічно, хоча цілі перехідного правосуддя – серед них (відновлення) верховенства права, забезпечення правосуддя та сприяння примиренню – неявно охоплюють елемент стійкості, правосуддя перехідного періоду явно не теоретизується як процес створення стійкості в громадах і суспільствах, які зазнали масштабного насильства та порушень прав людини. Автори цієї унікальної книги теоретично та емпірично досліджують концепцію стійкості в різних суспільствах, які зазнали масового насильства та порушень прав людини. Аналізуються також, якою мірою процеси перехідного правосуддя сприяють – і можуть – сприяти стійкості, і як, роблячи це, вони можуть сприяти адаптивному миробудівництву.

Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense (dedicated to the 53rd anniversary of the UN General Assembly adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th anniversary of the establishment of Dnipro– petrovsk State University of Internal Affairs) : scientific monograph / Cuiavian University in Wloclawek, Dnipropetrovsk State

University of Internal Affairs; M. O. Baimuratov, B. Ya. Kofman, S. M. Naumkina [and other]. Riga : Baltija Publ., 2023. 552 p.

У монографії розглянуті такі питання: 1) сутність і зміст державної ювенальної політики; 2) державна ювенальна політика як складова національної безпеки і оборони; 3) міжнародні стандарти та практика захисту прав дітей.; 4) ювенальна юстиція в Україні та зарубіжних країнах: зародження, сучасний стан та перспективи розвитку; 5) суб'єкти захисту прав дитини в Україні: напрями та перспективи їх ефективна співпраця; 6) ювенальна превентивна діяльність поліції: форми, шляхи, засоби реалізації і перспективи просування; 7) деліктознавство неповнолітніх: адміністративні та кримінальні правопорушення, вчинені дітей і проти дітей та особливості застосування стягнень; 8) системні механізми протидії явищу міжнародної злочинності торгівлі дітьми та інших міжнародних злочинів проти дітей; 9) особливості захисту прав дітей під час воєнного стану в Україні.

The Challenges and Opportunities in Law. Ukrainian Case under the Conditions of War / Vilnius University, Faculty of Law; ed. by Tomas Davulis. Kraków : Księgarnia akademicka publ., 2023. 862 p.

Конфлікт в Україні, який триває з 2014 року, кинув глобальні правові рамки в горнило викликів і перспектив. Ця колективна монографія, складена дванадцятьма ерудованими вченими в дванадцяти розділах, заглиблюється у взаємодію права з війною, висвітлюючи українську динаміку. Від головоломок із правами людини в галузі охорони здоров'я під час воєнного стану, про які йдеться в Розділі 1, до появи ролі молекулярно-генетичного тестування в кримінальному судочинстві, про що йдеться у Розділі 2, правовий ландшафт змінюється під тиском військового часу. У розділі 3 розглядається адаптація кримінального права в умовах конфлікту, а в Розділі 4 детально розглядаються проблеми інтеграції обміну податковою інформацією після війни. Зв'язок корупції з військовими реаліями зосереджується в Розділі 5, а потім у Розділі 6 висвітлюється еволюція кримінального правосуддя в Україні під час тотальної війни з Росією. Розділ 7 переплітає наслідки війни, віктимологію та права людини, використовуючи цілісну призму прав людини. Розділи 8 і 9 детально розглядають реформу військової юстиції та захист прав власності, обидва мають відбиток війни. Трансформація законодавства про інтелектуальну власність в умовах конфлікту розглядається в Розділі 10. Розділ 11 розкриває складності законодавства про нерухомість, а Розділ 12 ставить під сумнів ефективність омбудсмена в умовах воєнного стану. Ця монографія чітко орієнтується в правовому лабіринті України під час конфлікту, підкреслюючи виклики та шляхи. Вона пропонує глибокий погляд на те, як право динамічно взаємодіє з горнилом війни, трансформується і стає стійким.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА
ЦЕНТ ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НБУВ НАНУ

**Реферативний огляд наукових досліджень
з правничої тематики**

**«Правотворчість в умовах воєнного стану
та повоєнного відновлення України»**

Автори-укладачі:

Ю. Половинчак: доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник,

Н. Кушакова-Костицька: доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України,

А. Березельський,

М. Іванова